

DIMITRIJ RUPEL

POLETNE OPAZKE 2018

Kazalo:

- I. Panika 2
- II. 1918-2018 3
- III. Pri nas in drugje 10
- IV. Odprto pismo Spomenki Hribar in Borutu Pahorju 14
- V. Strah opred opozicijo in zaton demokracije 17
- VI. Vlada 21
- VII. Intervju za Večer 22
- VIII. Disidenti 28
- IX. Načrt za Slovenijo 33
- X. Izključevanje 26
- XI. Od Brionov do Doba 37
- XII. Hlapci, preroki, gospodarji 40
- XIII. Politični koncentrat 47
- XIV. Se je slovenska država po(ne)srečila 49
- XV. Žrtve norosti in njihovi sovražniki 52
- XVI. Intervju za Demokracijo 56
- XVII. Obeti in odgovornosti nove slovenske vlade 62
- XVIII. Se je slovenska država po(ne)srečila – drugič 64
- XIX. Da bi čim dlje trajalo, da bi čim prej minilo – prvi del 66
- XX. Zmeda v čakalnici (Da bi čim dlje trajalo... – drugi del) 68
- XXI. Čas državnosti in čas ideološke mobilizacije 70
- XXII. Pričakovanja v zvezi z Marjanom Šarcem 72
- XXIII. Pridobiteljska vlada Marjana Šarca 73
- XXIV. 50 let od likvidacije praške pomladi, nekaj dni od likvidacije slovenske pomladi 74
- XXV. Premišljevanje o Kataloniji 76
- XXVI. Se je slovenska država po(ne)srečila – tretjič 78
- XXVII. Se je slovenska država po(ne)srečila – četrtič 79

I. PANIKA

4. junija 2018

Glavna značilnost letošnjih parlamentarnih volitev je bila panika.

Najprej naj navedem izjavo “prve dame holdinga Prva Group” Alenke Žnidaršič Kranjc (*Delo*, 2. junija 2018). Gospa Kranjčeva pove, da ne bo šla na volitve, ker so “predstava za javnost” in ker se v Sloveniji ne pogovarjamo “o vsebini”. Iz te izjave bi sklepali, da kljub nasprotnim trditvam vendarle nekdo režira to brezpredmetno predstavo za javnost. Pred časom je bil govor o “stricah iz ozadja”, izjava prve dame pa temu na neki način pritrjuje.

V levičarskem bloku slovenske politike je pred volitvami zavladata panika zaradi napovedanega uspeha SDS. Še najbolj neposreden je bil pred voditelj Levice, ki ga je slabo imitiral Karl Erjavec. Svoje poslanstvo sta utemeljevala z nevarnostjo, da bi po volitvah prišlo do desne vlade pod vodstvom SDS oz. Janeza Janše, ker bi v tem primeru obstajala nevarnost “neoliberalne” gospodarske politike in privatizacije državnega premoženja, npr. NLB, zavarovalnice Triglav, Telekoma itn. Podobno, vendar manj neposredno so govorili predstavniki SD in AB, medtem ko sta SMC in LMŠ govorila še previdneje. Po vsem tem je mogoče sklepati, da so (iz režije predstave za javnost) levičarskim strankam naročili, naj ne računajo na sodelovanje s SDS oz. da bodo v primeru takšnega sodelovanja kaznovane. Seveda je vprašanje režije precej zagonetno. Izvor panike je seveda v omenjenih državnih podjetjih in različnih ustanovah, ki so pooblašene za ravnanje z državnim premoženjem.

Če so se v levičarskem bloku zares ustrašili sankcij in če so resno mislili s tem, da v nobenem primeru ne bojo šli z Janšo, ima ta relativno malo možnosti za sestavo vlade. Ostaneta mu NSi in SNS, kar je najmanj 10% premalo, v najboljšem primeru bi se lahko povezal z Marjanom Šarcem, ki je sicer v težkem položaju. Pri odločanju o povezavi se bo razkrilo, ali je LMŠ svobodna stranka, ali je proizvod levičarske režije. Če mu na levici zaradi dvoprocentne prednosti priznajo prvenstvo - ki mu ga na desnici pač ne bi priznali - lahko postane predsednik vlade, ki bi jo poleg LMŠ sestavljalo še pet samoljubnih levičarskih strank (SD, SMC, Levica, AB in DeSUS), ki se najbolj razlikujejo glede strateških in temeljnih vprašanj, sicer pa so vajene poslušati navodila iz režije.

Janša ima še eno možnost, ki bi jo dobro sprejeli v Bruslju in npr. v Nemčiji: veliko koalicijsko s socialdemokrati in nemara s SMC. Da bi prišlo do tega, bi morali vsi po vrsti pojesti veliko zarečenega kruha, predvsem pa bi najbrž zelo dolgo trajala pogajanja o koalicijski pogodbi, saj gre za nasprotno programe in zgodovinske zamere.

II. 1918-2018

6. junija 2018

(Sto let po koncu I. svetovne vojne, sto let po začetku Jugoslavije in sto let po smrti Ivana Cankarja)

Pomembno merilo modernega življenja v dvajsetem stoletju je produktivnost. Moderno življenje je tekoči trak izzivov in dosežkov: komaj opravimo z enim, že je pred nami drugi. Moderno in uspešno življenje ne pozna počitka. Moderne kulture so zasvojene z dosežki, za nekatere naj bi veljalo, da celo spodbujajo k čim manj zapravljanja časa s spanjem in dopustovanjem. Zdi se, da ob postavljanju življenjskega cilja računamo, da bomo potem, ko ga dosežemo, počivali in uživali, vendar se čas počitka in užitka praviloma umakne novemu življenjskemu cilju in novi obljubi, da bomo po njegovi uresničitvi končno zares počivali in uživali. In tako naprej. Zadovoljstva in nagrade za dosežke pa se izmikajo. Tekoči trak življenjskih ciljev je velik problem, ker se nam - ko se enkrat znajdemo ob njem - začne dogajati, da vse bolj hitimo z dosežki, ki pri tem postajajo vse manj razveseljivi, saj komaj čakamo, da bodo za nami in da se bomo začeli ukvarjati s čim drugim. Namesto, da bi v dosežku uživali, nas veseli, da je za nami. Življenjski cilji (recimo ideali) se nam sproti spreminjajo v opravljene naloge, namesto zadovoljstva se nam kopičijo potrdila o izpolnjenih dolžnostih.

Hrepenenje

V teh stotih letih se je Slovincem - pa na primer narodom, ki so skupaj z nami vstopili v SHS oz. v Jugoslavijo - zgodilo marsikaj. Jugoslavija je bila zgrešen projekt in je v tem času propadla, medtem ko se je Slovenija izkazala kot uspešen projekt in (še) ni propadla. Če zanemarimo kup pomembnih podrobnosti in nevšečnosti, lahko vendarle rečemo, da so ustanovitelji Slovenije - srečna in velika generacija! - uresničili svoje življenjske cilje. Prejšnje generacije so imele podobne ali enake življenjske cilje, vendar jih niso dosegle. V zvezi s tem so bile zanimive pripombe nekega samovšečnega slovenskega predsednika na račun te generacije, češ da je treba prenehati z njenim "zaslugarstvom" in "osamosvojiteljsko navlako". Samovšečni predsednik je odklanjal Slovenijo, ker je bila njegov življenjski cilj socialistična Jugoslavija.

Mnogi dobronamerni slovenski voditelji, izobraženci, pesniki... niso imeli prav natančnih predstav, kakšna naj bi bila v prihodnosti Slovenija, in mnogi so navijali za Jugoslavijo. Natančnejše predstave in operativni načrti so se zgodili v osemdesetih letih

prejšnjega stoletja, pred tem pa so se dogajali *narodni problemi, narodna vprašanja, sanje in hrepenenje*. Posebej značilno za slovensko politično imaginacijo na začetku dvajsetega stoletja (pa tudi pozneje) je bilo hrepenenje. Veliki mojster hrepenenja je bil Ivan Cankar.

Zdravnik in pisatelj Alojz Kraigher je ob premieri svoje drame *Školjka* (21. marca 1950) v gledališkem listu¹ objavil "odlomek iz daljše študije o Cankarju", v katerem opisuje nastajanje Cankarjeve drame *Lepa Vida* (1911):

Pisal je tragedijo hrepenenja, hrepenenja Lepe Vide, Cankarjeve lepe Vide. Njen dom je hrepenenje, pot je njen dom. Paradiž ni njen dom, ne paradiž na zemlji, ne paradiž na oni daljni, nedosegljivi mrzli zvezdi. Zgolj hrepenenje je njen dom, pot je njen dom; samo pot je zanjo življenje, cilji je blato, cilj je v mlaki...

V istem času, ko je pisal *Lepo Vido*, je Cankar v *Ljubljanskem zvonu* objavil kritiko Kraigherjeve *Školjke*, kjer beremo:

*V školjki ni bisera, zemlja nikoli ne pride do solnca, hrepenenje nikoli ne bo izpolnjeno, cilj je večni in nikoli ne bo dosežen, iskanje bo večno in večno bo trpljenje, zakaj popolne lepote ni, ne popolne sreče...*²

Češko-avstrijski pisatelj (judovskega rodu) Franz Kafka³ je bil sodobnik slovensko-avstrijskih pisateljev Ivana Cankarja in Alojza Kraigherja⁴. Leta 1915, torej v času I. svetovne vojne je Kafka objavil znamenito kratko zgodbo *Pred vrati postave*, ki opisuje potrpežljivo in nesmiselno čakanje/življenje državljana pred vrati zakona/sodišča. Njegov vratar je nekakšno utelešenje goljufivega sistema, čakajočemu možu z dežele pa primanjkuje poguma, ki bi omogočil vstop skozi vrata (zakona). Bi lahko rekli, da Kafkov junak živi vse življenje *pred vrati, torej zunaj zakona*, in da je prostor pred vrati, zunaj zakona njegov dom? Je za njegovo življenje, ki se pred vrati postave tudi konča, značilno hrepenenje?

Za ljudi, ki se vdajajo hrepenenju ali so vanj prisiljeni, bi lahko rekli, da ne dosežejo oz. ne morejo doseči ciljev, kot si jih postavljajo preračunljivi in ambiciozni ljudje oz. moderne družbe. Z drugimi, nekoliko tautološkimi besedami: kdor ne doseže življenjskega cilja vse do konca življenja, torej nikoli, bo umrl nezadoščen ali zagrenjen. Pogosto pravimo, da ta ali oni "ni dočakal" uspeha ali zmagovitega dogodka, ki ga je pričakoval in za katerega si je prizadeval vse življenje. Mnogi niso dočakali konca vojne ali osamosvojitve, nekateri ne dočakajo rojstva svojega otroka, uspeha svojega podjetja...

¹ Dr. Lojz Kraigher, "O Cankarjevi kritiki 'Školjke'", *Gledališki list Drame SNG 1949-1950*, št. 8, str. 153.

² Ivan Cankar, "Dr. Alojz Kraigher, Školjka", *Ljubljanski zvon* 1911, str. 49.

³ Kafka se je rodil leta 1883.

⁴ Cankar se je rodil leta 1876, Alojz Kraigher leto pozneje.

Omenjeni razmisleki in oznake izvirajo iz začetka dvajsetega stoletja, ki je v nasprotju z devetnajstim stoletjem - v katerem sta po francoski revoluciji prevladali stabilnost in konservativnost - čas novih revolucij, vojn, nestabilnosti, predvsem pa diktatur in zanikanja človekovih pravic. Čas nestabilnosti, ki se je začel s prvo svetovno vojno, naj bi se po mnenju nekaterih zgodovinarjev, npr. Philipa Bobbitta, končal šele s koncem hladne vojne, tj. leta 1990. Trganje železne zavese in rušenje Berlinskega zidu pomenita zmagoslavje poguma in odpiranje vrat postave. Za marsikoga uresničitev sanj, seveda tudi konec hrepenenja. Nobenega dvoma ni, da so v času socializma tisoči Slovencev ostali in živeli v prostoru pred vrati, pravzaprav zunaj postave.

Jugoslavija

V 19. stoletju je bil življenjski cilj slovenskih voditeljev, npr. Matije Majarja, združitev Slovencev v *Zedinjeno Slovenijo*, po I. svetovni vojni je bil življenjski cilj Antona Korošca in njegovih hrvaških zaveznikov država SHS, nato kraljevina SHS oz. Jugoslavija. Življenjski cilj slovenskih revolucionarjev, kot je bil Edvard Kardelj, je bila *komunistična Jugoslavija* kot sestavni del svetovnega komunističnega gibanja, ki ga je vodila Sovjetska zveza. Življenjski cilj *Velike generacije 1987-1992* je bil slovenska narodna država.

V preteklosti sta bili poleg Ljubljane glavni središči slovenstva Trst in Celovec. Trst je bil zahodno, Celovec pa severno središče. Tržaško primorje je v dunajskem parlamentu od leta 1873 do leta 1897 predstavljal slovenski narodnjak Ivan Nabergoj. Slovensko navzočnost na Jadranu in v Trstu je leta 1918 izvirno označil Ivan Cankar:

Prijatelji, Tržačani! Preden vam spregovorim o velikih in važnih stvareh, ki so v živi zvezi z življenjem našega slovenskega naroda in z življenjem nas vseh, vam sporočim, Tržačani, pozdrave iz Ljubljane! Nekoč je rekel ljubljanski župan doktor Ivan Tavčar lepo in resnično besedo: "Ljubljana je srce Slovenije, Trst pa so njena pljuča!" Brez pljuč srce ne bo utripalo, brez srca ne bodo pljuča dihale! Brez Trsta, brez morja, bi bila svobodna, samostojna, demokratična Jugoslavija nemogoča, bi bila mrtva že ob rojstvu; pokopana za vekomaj. Kdor pride iz Ljubljane k vam, čuti, da pride domov, da stoji na domačih tleh, da govori s sebi enakimi, ki ga razumejo, ki sočustvujejo z njim in so z njim enih misli. Pozdravljeni!

V Celovcu sta delovala pobudnik *Zedinjene Slovenije* Matija Majar Ziljski in znani slovensko-koroški politik Andrej Einspieler. Po Einspielerjevi zaslugi je Celovec sredi 19. stoletja postal pomembno središče slovenskega narodnega ozaveščanja. Sicer ne bi pretiravali, če bi rekli, da ima Slovenija svoje korenine na Koroškem, torej na severu, npr. na Gosposvetskem polju.

Po prvi svetovni vojni je Slovenija izgubila Trst in Celovec, prvega po zaslugi Angležev, ki so bili trgovali s slovenskim etničnim ozemljem, da bi (leta 1915) na svojo stran pridobili Italijo; drugega po zaslugi ljubljanske (tudi Tavčarjeve in Pogačnikove) kratkovidnosti, na koncu pa tudi po zaslugi preračunljivega dela Korošcev. Pač pa se je Slovenija, ki se je zmanjšala na zahodu in severu, po Maistrovi zaslugi povečala na vzhodu. Drugo slovensko središče je postal Maribor. Skratka, Slovenija je po ločitvi od Avstro-Ogrske izgubila morje in se premaknila proti vzhodu. Ob tem je največji premik proti vzhodu pomenila odločitev za Jugoslavijo.

Slovenskim politikom, ki so bili precej navezani na Hrvaško, je bila Jugoslavija - čeprav neprimerljivo manjša in manj pomembna od Avstro-Ogrske - videti primerno veliko, gospodarsko upravičeno ozemlje, v skrajni sili pa tudi zadostna zaščita pred nasilnimi zahodnimi sosedi. Mnogi Slovenci so po Rapallu verjeli v Jugoslavijo in Trst zamenjali za Ljubljano (ali Maribor), med drugimi tudi družina pisca teh vrstic. Mnogi Primorci so seveda izbrali Italijo, enako velja za Korošce in Avstro-Ogrsko. Po drugi svetovni vojni, ki je popravila nekatere najhujše krivice na zahodu, je prišlo do zanimivega neravnotežja: jugoslovanski Italijani (ezuli, optanti) so se množično selili v Italijo, italijanski Slovenci pa so večinoma ostali v Italiji. Tam so res imeli svoje domove, vendar jih tesno življenje v socialistični Jugoslaviji ni posebej privlačilo.

Medtem ko je bila kraljevina SHS/Jugoslavija odgovor na nacionalno vprašanje, je bila Titova Jugoslavija predvsem bolj ali manj prisilna politična rešitev oz. odločitev glede ravnotežja med zahodnim in vzhodnim blokom. Titova Jugoslavija je najprej postala del velike komunistične in slovanske skupnosti, nato pa del gibanja neuvrščenih, ki je bilo drugo ime za Tretji svet. V času med koncem prve svetovne vojne pa do konca hladne vojne, torej od leta 1918 do leta 1980, se je Slovenija iz Srednje Evrope oz. Zahoda premaknila proti Vzhodu in celo proti Jugu. Slovenija je tudi po koncu hladne vojne obdržala veliko značilnosti socialističnih ustanov in socialistične miselnosti.

Jugoslavija je bila od samega začetka leta 1918 zapletena tvorba. Poleg kulturne (jezikovne, verske) raznolikosti je obstajala tudi razlika med slovensko-hrvaškim in srbskim konceptom Jugoslavije. Čeprav morda ni treba pripisovati velikega pomena Koroščevi odsotnosti pri aktu *zedinjenja*, je bil slovensko-hrvaški koncept drugačen in modernejši od srbskega. Šlo je za spor med federalizmom in unitarizmom. Pretehtali so seveda Srbi, ki so bili med zmagovalci I. svetovne vojne, in prva Jugoslavija, ki je trajala vsega 23 let (torej manj kot neodvisna Slovenija), je propadala od diktature 1929 preko atentata na kralja Aleksandra leta 1934 do oficirskega državnega udara leta 1941. Problem jezikovne raznolikosti in narodne istovetnosti je prva Jugoslavija reševala s konceptom *jugoslovanskega (troedinega, troimenskega) naroda* in temu primerne *jugoslovanskega (srbsko-hrvaško-slovenskega) jezika*.⁵ Tem konceptom je botrovala že *Krfska deklaracija* (1917).⁶ Nerešeni so ostali globlji kulturni problemi, ki so izvirali

⁵ Cf. Jurij Perovšek, "Kulturnopolitični koncepti jugoslovanskega unitarizma pri Slovencih v letih 1918-1929", *Sodobnost* (1963), letnik 38, številka 8/9

⁶ *Krfska deklaracija* vsebuje tudi naslednji odstavek: *Pre svega, predstavnici Srba, Hrvata i Slovenaca ponovo i najodsudnije naglašavaju, da je ovaj naš troimeni narod jedan isti po krvi, po*

še iz časov delitve Rimskega cesarstva, konkurence med katoliško in pravoslavno cerkvijo oz. meje med Avstro-Ogrskim in Osmanskim cesarstvom.

Kako zapleten problem je predstavljala koeksistenca južnoslovanskih narodov, je razvidno tudi iz pestrih odnosov med londonsko emigrantsko vlado, Neodvisno državo Hrvaško, Mihajlovičevimi četniki in Titovim partizanskim gibanjem - v času druge svetovne vojne. Del te zanimive in dramatične interakcije opisuje član Šubašičeve vlade in Titov veleposlanik Izidor Cankar v svojem *Londonskem dnevniku*.⁷

Socialistična Jugoslavija je bila obremenjena s celotnim repertoarjem vratolomnih komunističnih ukrepov, med katerimi je za odnose med narodi skrbelo načelo *bratstva in enotnosti*. To načelo je bilo pokrivalo Titove pragmatične politike oz. njegovih posegov v posamezne poskuse republiških voditeljev od Kavčiča, Tripala & Dabčevićeve in Nikezić & Perovićeve. Po Titovi smrti je bila Jugoslavija po zaslugi Slobodana Miloševića obsojena na razpad.

Mitologije o zmagi - osvoboditev Beograda, Trsta in Ljubljane

Uradno velja in ves čas po letu 1945 smo poslušali, da je Jugoslavija dosegla zmago in osvoboditev v drugi svetovni vojni s svojimi lastnimi močmi, zato ni bila nikomur - niti Američanom niti Sovjetom - nič dolžna. Na tem prepričanju, ki ni povsem skladno z nekaterimi dejstvi, so počivale politika dozdevne distance med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo, domneva o neodvisnosti od Varšavskega pakta, predvsem pa politika neuvrščenosti. V *Svetovni zgodovini*, ki je izšla pri Cankarjevi založbi leta 1976 in ki je prevod znanega nemškega dela *Die Weltgeschichte* - s spremembami in dodatki slovenskih zgodovinarjev - o osvoboditvi Beograda piše naslednje: "Partizanska vojska, ki se je srečala z oddelki Rdeče armade, je sredi oktobra 1944 začela v sodelovanju s Sovjeti hude boje za Beograd, ki je bil osvobojen 20. oktobra."

Edvard Kardelj v *Spominih* (1980) govori takole: "V zaključnih fazah vojne je pomoč v orožju in opremi, ki jo je naša armada dobila od sovjetske vlade, postala tako po kvaliteti kot po kvantiteti izredno pomembna. Težko si je predstavljati, da bi naša armada mogla brez te pomoči izvršiti naloge, ki jih je izvršila, začevši s sremsko fronto pa vse do Trsta in Koroške." Kardelj nato poroča o svojem sestanku s Stalinom (novembra 1944), v katerem je bil govor tudi o nevšečnostih zaradi nasilnega obnašanja sovjetske vojske, ki je sicer "na svoji poti po Jugoslaviji" doživela "zelo ugoden sprejem".

jeziku govornom i pisanom, po osećajima svoga jedinstva, po kontinuitetu i celini teritorije, na kojoj nepodvojeno živi, i po zajedničkim životnim interesima svoga nacionalnog opstanka i svestranog razvitka svoga moralnog i materijalnog života.

⁷ O Cankarju je izčrpno poročal Andrej Rahten v knjigi *Izidor Cankar, Diplomatski dve Jugoslaviji / A diplomat of two Yugoslavias*. Mengeš - Ljubljana, CEP - ZRC SAZU, 2009

Makso Šnuderl v drugem delu svojega *Dnevnika* (1994) večkrat omenja napredovanje Rdeče armade. 10. oktobra je bila "v razdalji 60 km do Beograda in 120 km do Budimpešte", 21. oktobra so padla mesta Beograd, Dubrovnik in Subotica. Istega dne piše: "Beograd je ključ Balkana. Sedaj, ko pride Reča armada do Budimpešte, bo odprta pot proti Dunaju..."

Izidor Cankar je 29. septembra 1944 pisal predsedniku Šubašiću v zvezi z novico, da se je "poveljstvo sovjetskih vojaških sil pred nekaj dnevi obrnilo na AVNOJ in od njega dobilo dovoljenje, da sovjetska vojska lahko začasno pride v Jugoslavijo, pod pogojem, da bo upravo nad ozemljem, na katerem bodo operirale sovjetske čete, izročila AVNOJ. Jugoslovansko ljudstvo bo za gotovo z ogromno večino pozdravilo prihod sovjetske vojske kot bratske ruske vojske..." Cankar v *Londonskem dnevniku 1944-1945* (5. oktobra 1944) piše, da "so Rusi v Pančevu ali blizu: zelo kmalu utegnejo biti v Beogradu." 18. oktobra navaja radijsko vest, "da se boji vrše v središču Beograda", 20. oktobra zvečer pa je "radio naznanil, da Beograd zavzet".

Kot beremo v knjigi Walterja E. Robertsa *Tito, Mihailović and the Allies 1941-1945* (1987), je Tito nasprotoval britanskemu načrtu nove fronte oz. zavezniškega prodora proti vzhodu in preko Jugoslavije. Churchill je konec avgusta 1944 prepričeval Roosevelta, da bi lahko z britansko 8. in ameriško 5. armado v štirih ali petih tednih prišli do Istre in Trsta, od koder bi nadaljevali proti Dunaju. Churchill je bil že dalj časa navdušen nad udarcem v nemško jadransko pazduho, Roosevelt pa je - kot je znano - dajal prednost angažiranju na zahodu, tj. v Franciji.

18. septembra 1944 je Tito iz Visa odpotoval v Moskvo, o tem pa ni hotel obvestiti niti Britancev niti Američanov. 29. septembra je bil sklenjen dogovor med sovjetskim poveljstvom in Narodnim komitejem osvoboditve Jugoslavije, ki je sovjetskim (in bolgarskim) četam dovolil prehod preko jugoslovanskega ozemlja. Tito je pozneje priznal, da je bil v Moskvi dal Sovjetom dovoljenje za vstop na jugoslovansko ozemlje.

Tito je zavračal prehod britanske in ameriške vojske čez jugoslovansko/slovensko ozemlje, medtem ko je spodbujal Stalina, naj se na tem ozemlju angažirata sovjetska oz. bolgarska vojska. Večji del polmilijonske vojske je predstavljala Rdeča armada. Da smo "prelomili odlok Teherana in Jalte, da bo Jugoslavija skupna interesna sfera Rusije in Anglije" pa da "smo se grobo in prehitro opredelili za Rusijo" piše tudi Edvard Kocbek (*Dnevnik 1945*). Kot je znano, je Churchill predlagal Stalinu delitev vpliva 50/50 tudi 9. oktobra 1944 v Moskvi. Ob vsem tem ne bi smeli pozabiti, da se je v Beogradu vojna končala pol leta prej kot v Ljubljani. Posebno vprašanje je, kaj pomeni vstop tuje (v našem primeru sovjetske) vojske v prestolnico neke države (v našem primeru Beograda).

4. maja 1948 (tik pred resolucijo Informbiroja) je vodstvo sovjetske komunistične partije (tj. Stalin) jugoslovanskemu partijskemu vodstvu (Titu) poslalo pismo z naslednjo vsebino: "Potem ko so nemške padalske enote uničile glavni štab jugoslovanskih partizanov, ko je jugoslovansko osvobodilno gibanje doživljalo krizo,

je na pomoč jugoslovanskim narodom prišla sovjetska armada, premagala odpor nemških okupacijskih sil in osvobodila Beograd, s čimer je ustvarila pogoje, da je lahko vodstvo prevzela jugoslovanska Komunistična partija.”

Bogdan C. Novak v knjigi *Trieste 1941-1954* (1970) ugotavlja, da je v času med jaltško konferenco (februarja 1945) in sredino aprila zahodnim zaveznikom postalo jasno, da je Titova Jugoslavija postala del vzhodnega bloka. Soočenje med 4. armado (90.000 vojakov) jugoslovanske vojske (ki se ji je pridružil slovenski partizanski 9. korpus s 6.800 vojaki) in novozelandsko divizijo je potemtakem potekalo v znamenju revolucionarne ognjevitosti, vztrajnosti nemških okupatorjev, nezadovoljstva večine italijanskega prebivalstva in v razmerah sporov med različnimi strankami. Slovenske in italijanske skupine so se med seboj obtoževale, da se dogovarjajo z Nemci, ti pa so že spet čakali na Angloameričane.

Trst je bil - podobno kot Beograd - osvobojen pred Ljubljano. Jugoslovanska vojska je prodrla vanj skozi ozemlje pod nemško kontrolo. 1. maja 1945 so Trst tako rekoč istočasno z Angloameričani zavzeli jugoslovanski partizani, vendar so se zaradi zahodnega pritiska 12. junija umaknili. Ob tem se postavlja vprašanje, ali bi Jugoslavija lahko dobila Trst, če bi jo z vso močjo podprla Sovjetska zveza? In naslednje vprašanje, zakaj Sovjetska zveza ni z vso silo podprla Jugoslavije? In še eno vprašanje: zakaj Zahod ni dovolil, da bi Trst namesto poražene Italije dobila zmagovita Jugoslavija?

Novak obširno in argumentirano odgovarja na ta vprašanja. Predvsem ugotavlja, da je jugoslovanska stran v Trstu vzpostavljala revolucionarno oblast, in navaja pritožbe maršala Alexandra, ki vsebujejo nelaskave primerjave med Titom, Hitlerjem in Mussolinijem. Novak tudi domneva, da se je Tito umaknil iz Trsta, ko je uvidel, da ga Sovjeti ne bi podprli pri konfrontaciji z Angleži in Američani.

V nasprotju z zasedbo Beograda je zasedba Trsta - iz razumljivih razlogov - povzročila dolgoletno krizo, ki se je končala šele leta 1954. Med predlogi za rešitev te krize je bila tudi pobuda, da bi Trst postal središče sedme jugoslovanske republike, kar naj bi zavračali predvsem slovenski politiki, češ da potemtakem Slovenija ne bi imela svojega dostopa do jadranskega morja. V tem smislu je mogoče razumeti Kardeljev dialog s sovjetskim ministrom Molotovim na pariški konferenci (1946). Molotov je Kardelju sporočil, da Jugoslavija ne bo dobila Trsta. Kardelj naj bi bil razočaran, češ da so Slovenci že spet odrinjeni od Jadrana. Nato mu je Molotov odgovoril: “vsak okraj ne more imeti svojega morja”. Kako pomemben je bil za Jugoslavijo Trst, priča Titovo razmišljanje, da bi Jugoslavija del tržaškega pristanišča zamenjala za Koper, Izolo in Piran.

Partizanska oz. jugoslovanska vojska je vsebovala t.i. *armade*, ki so vsebovale *korpus*e, ti pa *divizije*. Načelno naj bi *armade* imele po 90.000 vojakov, *korpusi* po 20.000; vendar so bile slovenske partizanske enote relativno slabotne. Vseh slovenskih partizanov naj bi bilo ob koncu vojne okrog 30.000.

V Ljubljano so 9. maja (torej po kapitulaciji Nemčije) vkorakali borci slovenskega 7. korpusa (4.000 - 5.000), 29. hercegovske divizije (6.000 - 7.000 borcev) ter druge manjše partizanske enote.

Partizanski prihod v Ljubljano je bil eden zadnjih dogodkov II. svetovne vojne, kar pomeni, da osvoboditev Ljubljane - potem, ko je Tito zavrnil Churchillov predlog o angloameriškem pohodu na Dunaj in prehodu preko Istre, Trsta oz. Jugoslavije - ni veljala za jugoslovansko prioriteto. Vprašanje je, ali bi bila osvoboditev Ljubljane (da ne govorimo o Trstu) mogoča le s slovenskimi vojaki in brez vojakov iz drugih delov Jugoslavije.

Pri tem je zanimivo, da komentatorji ljubljanske osvoboditve veliko prostora posvečajo obračunavanju z domobranci oz. s slovensko opozicijo. Osvajanje Ljubljane se je dogajalo pod vtisom jugoslovanske zasedbe Trsta in je predstavljalo evforično zadnje dejanje oboroženega dela jugoslovanske revolucije, ki se je v večini svojih dejanj in postopkov zgledovala po sovjetskih modelih. V polletnem obdobju med osvoboditvijo Beograda in osvoboditvijo Trsta oz. Ljubljane so se med našimi in sovjetskimi revolucionarji pokazale razlike in razpoke, zaradi katerih so Rusi - vendar najbrž ne samo zaradi njih - umaknili svojo podporo jugoslovanskim ambicijam. Molotov in Stalin sta se odkrito norčevala iz Slovencev: Stalin je Kardelju rekel, da imajo Slovenci slabo inteligenco, Molotov pa, da ne more imeti vsak okraj svojega morja.

Pogosto slišimo in beremo, da je slovenska državnost po eni strani rezultat zmage v II. svetovni vojni, po drugi strani pa seveda rezultat osamosvajanja med letoma 1987 in 1992. Primerjava med koncem II. svetovne in koncem hladne vojne - ko gre za slovenske nacionalne interese - kaže velikanske prednosti drugega konca. Medtem ko so slovenski mnenjski voditelji od Matije Majarja in Antona Korošca do Dušana Pirjevca zagovarjali *ločitev naroda od države*, torej koncept *nedržavnega naroda*; medtem ko so slovenski revolucionarji s Kardeljem na čelu zagovarjali *ločitev države od naroda*, češ, da je narod efemeran in minljiv pojav, ki naj se rajši imenuje po državi, v kateri živi (sovjetski, jugoslovanski narod); je slovenska Velika generacija med letoma 1987 in 1992 uveljavila koncept *narodne države*.

III. PRI NAS IN DRUGJE

(Kratek pregled političnih razmer v Sloveniji, Avstriji, Češki, Italiji in Nemčiji)

14. junija 2018

Nekaj let je že tega, kar je pisca teh vrstic presenetila in spodbudila k premišljevanju na videz drobna politična izjava. Oseba iz tako imenovane civilne družbe, znana predvsem v avantgardnih kulturnih oz. akademskih krogih, je izjavila, da se ne bo

udeležila volitev, ker ji ne ustreza nobena od obstoječih strank, češ da ne predstavlja njenih interesov ali njenih pogledov na družbeno življenje. Oseba je bila prepričana, da bi bilo za ljudi njenega kova potrebno ustanoviti še eno stranko, posebne stranke pa bi si zaslužile tudi druge družbene skupine. Stranke - tako je bilo mogoče razumeti tisto pritožbo - naj ne bi služile odločanju za in proti, ampak naj bi izražale *mavrično raznolikost* modernega življenja. Takšne pritožbe so botrovale, najbrž ne le pri nas, navalu na parlament, ki se v nasprotju z izjavo njegovega nekdanjega predsednika Franceta Bučarja - da je parlament pač *glasovalni stroj* - spreminja v debatni klub.

Tu se - predvsem za demokracije novejšega datuma - odpirajo mnoga zanimiva vprašanja. Po eni strani je mogoče ugotoviti, da so politične stranke v mnogih demokratičnih deželah predvsem sredstva za učinkovito odločanje o važnih družbenih in državnih vprašanjih; delitev na oblast/koalicijo in opozicijo pa preprečuje vse mogoče neumnosti in zlorabe oblasti. V Sloveniji je občutek za takšno vlogo strank nekako popustil, na političnem prizorišču je vedno več igralcev, gneče in zmede. To velja tudi ali še posebej za razmere po letošnjih volitvah. Nekateri se sprašujejo, od kod tako veliko, vendar razpršeno navdušenje nad levičarskimi ali (domnevno) levičarsko-liberalnimi strankami? Drugi se sprašujejo, ali je mogoče slovensko levico ali kar ves levičarski grozd primerjati z aktualno nemško Levico (*Die Linke*), ki črpa moč iz političnih ostankov nekdanje Vzhodne Nemčije? Tretji poudarjajo, da so zahodnoevropske komunistične stranke (v Avstriji, Franciji, Italiji...) propadle kmalu po koncu druge svetovne vojne, ali pa so bile neuspešne. Četrti ugotavljajo, da se v vseh novih demokracijah - kot hudič križu - izogibajo koalicijskim partnerjem oz. strankam, ki izvirajo iz nekdanjih komunističnih režimov. (Nekatere takšne stranke o dejanskem izvoru molčijo oz. se iz taktičnih razlogov trudijo postarati za kakšno stoletje.) Ponekod dokazujejo, da Slovenija vendar ni različna od drugih držav in pri tem dokazovanju aktualno strankarsko množico primerjajo s številom strank na začetku slovenske demokracije, npr. s pestro sestavo Demosa leta 1990. Pri tem hote pozabljajo, da je bil Demos sicer notranje raznolik, vendar je sklenil *predvolilno koalicijo*. Nekaj podobnega, kot je nemška koalicija med CDU in CSU.

Mnogi se torej sprašujejo, ali postaja Slovenija nekakšen socialistični otok sredi desno-sredinske Evrope? Da bi si razjasnili nekatera takšna vprašanja, si je treba ogledati, kako funkcionirajo stranke, koalicije in vlade v drugih deželah.

Za največje evropske in ameriške države (Francija, Kanada, Nemčija, ZDA, Združeno kraljestvo) je značilen relativno preprost in stabilen politični sistem. Ponekod (Francija, ZDA) imajo predsedniški sistem, sicer v tekmi za oblast največkrat tekmujeta dve stranki, v nekaterih primerih je strank več, vendar ne preveč. Do padca Berlinskega zidu je na Vzhodu, tudi v Jugoslaviji (da o Sloveniji ne govorimo) veljal enopartijski sistem, ki je bil seveda preprost, vendar, kot se je izkazalo v začetku 90. let, nestabilen. Evropska unija pozna več vrst mnogostrankarskih sistemov, za analizo slovenskih razmer pa so najbolj zanimive primerjave z razmerami v sosednih, sorodnih in prijateljskih državah, kot so Avstrija, Češka, Italija in Nemčija.

Po drugi svetovni vojni so bile v Avstriji glavne stranke *Avstrijska ljudska stranka* (ÖVP), *Avstrijska socialistična/socialdemokratska stranka* (SPÖ) in *Svobodnjaška stranka* (FPÖ). Za Avstrijo so značilne *koalicije, ki vsebujejo po dve stranki*: SPÖ - ÖVP, SPÖ - FPÖ in ÖVP - FPÖ. Aktualno vladno koalicijo - pod vodstvom - Sebastiana Kurza sestavljata ljudska in svobodnjaška stranka, sicer pa so bile najbolj trdožive vlade Juliusa Raaba (ÖVP), Bruna Kreiskega (SPÖ) in Franza Vranitzkega (SPÖ). Raab (1953-1961) si je pomagal s socialisti, Kreisky (1970-1983) koalicije ni potreboval, Vranitzky (1986-1997) pa je vladal najprej s svobodnjaki (1986-1987), nato deset let skupaj z ljudsko stranko. Ta je bila pod vodstvom Wolfganga Schüssla med letoma 2000 in 2007 povezana s svobodnjaki. Zanimivo je, da v Avstriji največkrat ni bilo mogoče sestaviti vlade brez socialistov ali ljudske stranke. Brez socialistov sta le Schüsslova in Kurzova vlada, brez ljudske stranke pa so bile (skupaj 17 let) tri socialistične vlade (Kreisky, Sinowatz, Vranitzky). Za Avstrijo, predvsem za socialiste in za leve medije je po letu 1986 postala problematična svobodnjaška stranka, ki jo je vodil Jörg Haider. Slab glas o FPÖ ("*S Haiderjem pa nikakor!*") so širili po vsej Evropski uniji in kanclerja Schüssla zaradi koalicije z njo - vendar le za kratek čas in neuspešno - celo bojkotirali. Predsednik slovenske vlade Drnovšek se bojkotu ni pridružil.

Na Češkem, kjer imajo samostojno državo od leta 1993, je število strank večje. Najvažnejše stranke so tri: ANO, ODS in ČSSD. Prvi dve vladi Vaclava Klause (1992-1998) sta bili sestavljeni iz konservativcev, liberalcev in krščanskih demokratov. Sledila je Zemanova socialdemokratska vlada (1998-2002), tej pa Špidlova, Grossova in Paroubkova socialdemokratska *trojna koalicija* s krščanskimi demokrati in liberalci (2002-2006). Sledila je Topolanekova konservativna *trojna koalicija* ODS - KDU/ČSL - SZ (2006-2009), ki jo je nekoliko preoblikoval Petr Nečas (2010-2013). Naslednja je bila kratkotrajna *dvojna* koalicija socialnih in krščanskih demokratov, tej pa je (do konca 2017) sledila *trojna koalicija* socialnih demokratov, liberalcev in krščanskih demokratov pod vodstvom Bohuslava Sobotke. Aktualno sredinsko liberalno vlado vodi Andrej Babiš. Značilnost češke politike je, da se vse koalicije izogibajo komunistom, nobena pa ne šteje več kot tri stranke.

Kar zadeva politiko, politične stranke, koalicije in trajanje vlad, je najbolj pestra in dinamična Italija. Na oblasti je najdlje in nepretrgoma (7 let) zdržal krščanski demokrat Alcide De Gasperi, ki je takoj v začetku v koalicijo pritegnil še tri stranke (komuniste, socialiste in republikance), leta 1947 prekinil s komunisti in jih nadomestil z liberalci, na koncu pa je največ časa (1951-1953) vladal v koaliciji z republikanci. Krščanski demokrat Aldo Moro je vladal 7 let, vendar s šestletno prekinitvijo (1963-1968, 1974-1976), njegovi partnerji so bili sprva socialisti, socialistični demokrati in republikanci, na koncu pa je krščanska demokracija vladala sama. Pomembni dejstvi v zvezi z Morom sta, da si je prizadeval za sodelovanje s komunisti ("*zgodovinski kompromis*") in da so ga umorili člani *Rdečih brigad*. Skupaj štiri leta (v treh obdobjih) je bil predsednik vlade krščanski demokrat Amintore Fanfani (1954, 1958-1959, 1960-1963). Deloma je vladal brez pomoči, deloma s socialističnimi demokrati in republikanci. Skoraj devet let s prekinitvami (1994-1995, 2001-2006, 2008-2011) je

vladal Silvio Berlusconi (s široko in raznoliko koalicijo največ 5 strank); štiri leta (1983-1987) Bettino Craxi; tri leta (1989-1992) Giulio Andreotti... Veliko (16) italijanskih vlad brez koalicij in brez pomoči drugih strank je vodila krščanska demokracija (DC), preko 40 vlad pa je bilo koalijskih. Večino teh je že spet vodila krščanska demokracija. Kadar njeni voditelji niso bili predsedniki vlade, so bili zunanji ministri, večinoma pa so bili tudi predsedniki republike. Poleg DC so italijanske vlade vodile še *Socialistična stranka* (Craxi), *Forza Italia*, *Demokratska stranka levice* (PDS), *Oljka*, *Levi demokrati*, *Marjetica*, *Ljudstvo svobode* in *Demokratska stranka*.

Na italijanskem prizorišču se je večkrat pojavila koalicija petih strank, ki jo imenujejo *pentapartito*. Vlad s tolikšnim številom strank je bilo 13. Več kot dve leti so zdržale tri, manj kot leto je zdržalo pet takšnih vlad, najbolj trdožive pa so bile Craxijeva vlada (1983-1986) in dve Berlusconijski vladi (2001-2005, 2008-2011). Vlade, ki so vsebovale pet strank, so bile - z izjemo Berlusconijskih in Craxijeve - šibke. Značilnost italijanskega političnega prizorišča je, da ga je večino časa obvladovala stranka DC, in da komunisti - kljub temu, da so bili relativno močni - niso imeli dostopa do vladnih položajev. To se je začelo spreminjati z Aldom Morom, prelom pa je - ko je postal zanesljiv konec komunizma - predstavljal Romano Prodi, ki je prevzel vlado leta 1996.

Postavlja se vprašanje, kaj po vsem tem pomenita zmaga in vlada t.i. populistov *Gibanja 5 zvezdic* (Di Maio) in *Lige* (Salvini)?

Preprostejša je zgodba o strankarski politiki *Zvezne republike Nemčije*. Glavni igralci na tamkajšnjem prizorišču so krščanski demokrati (CDU), krščanski socialisti (CSU), socialni demokrati (SPD), liberalci (FDP) in Zeleni, manj pomembni pa sta Levica in Alternativa za Nemčijo (AfD). Pri krmilu države sta se vsa leta menjavali konservativna in socialdemokratska stranka, za vladno večino pa je na tej ali oni strani skrbela FDP. Črno-rdeča koalicija (CDU/CSU + SPD) se je pojavila šele leta 2005, prenehala leta 2009, nakar se je ponovila leta 2013 in 2017. Rdeče-črna koalicija je postala nujna zaradi povečanega števila strank in zaradi nezadovoljstva državljanov.

Na neki način je posledica nezadovoljstva s politiko in velikega števila strank tudi zmaga populistov v Italiji. Vendar se je v vseh drugih primerih (Avstrija, Češka, Nemčija) nekako uveljavilo pojmovanje parlamenta kot glasovalnega stroja, ki deluje bolj ali manj uravnoteženo. V parlamentih večine evropskih držav se redno izmenjujejo konservativci in socialni demokrati, važna sestavina oz. jeziček na tehtnici pa so liberalci. Učinek je podoben kot v drugih (večinskih, predsedniških) sistemih. Stranke niso organizacije različnih lobijev, izraz okusa ali interesa različnih družbenih skupin, ampak mehanizmi, ki skrbijo za učinkovito odločanje (za oz. proti nekemu zakonu, za ali proti takšni ali drugačni razdelitvi proračunskega denarja...) in za družbeno ravnotežje.

IV. ODPRTO PISMO SPOMENKI HRIBAR IN BORUTU PAHORJU

Ljubljana, 17. junija 2018

Draga Spomenka, spoštovani predsednik!

Predsednik republike je 7. junija 2018 (neformalno) napovedal, da bo kot mandatarja za sestavo vlade predlagal relativnega zmagovalca volitev Janeza Janšo, 15. junija pa je bil - ob podpisovanju ukaza o sklicu prve seje Državnega zbora - za spoznanje bolj zadržan: omenil je sestanke z vodji poslanskih skupin, na katerih bo "preveril", ali obstaja možnost, da prvak zmagovite stranke dobi primerno parlamentarno večino, nakar je interpretiral Janšo. Ta je bil izjavil, da v primeru, če bi "parlamentarno večino užival nekdo drug", mandata sploh ne bi sprejel. *Sobotna priloga Dela* je 16. junija 2018 objavila odprto pismo Spomenke Hribar predsedniku Borutu Pahorju z naslovom "Da ne bo smeh naših otrok in otrok naših otrok bolj grenak". Hribarjeva predsedniku Pahorju očita, da je - v primeru podpore Janši - podlegel vtisu avtoritarnosti in "močne osebnosti", čeprav takšne osebnosti niso vedno verodostojne.

Zadeve, o katerih pišeta oz. govorita Spomenka Hribar in Borut Pahor, niso preproste, vendar so pomembne. Bojim se, da utegnejo povzročiti resne nesporazume in škodljive posledice. Da s svojim oglašanjem ne bi povzročil dodatnih zapletov in težav, bom - kot se reče - konstruktiven: čim bolj se bom izogibal kritiki, očitkom in obtožbam, z eno besedo, brezobzirnosti, ki je sicer značilna za aktualna politična soočanja. Obe osebi iz naslova tega prispevka spoštujem, ju do neke mere razumem in (do neke mere) celo podpiram.

Če se držim pravkar zapisanega pravila, moram Spomenki Hribar priznati veliko imenitnih dosežkov, povezanih z razkrivanjem zatemnjenih plati slovenske zgodovine. Bil sem urednik zbirke *Znamenja*, v kateri je po dolgih in dramatičnih pogajanjih - zaradi prispevka Spomenke Hribar "Krivda in greh" - leta 1987 izšel *Kocbekov zbornik*. Hribarjeva je bila privržena sodelavka in urednica *Nove revije*, po volitvah leta 1990 pa energična poslanka *Slovenske demokratične zveze*. Največ lovorik pa tudi sovražnih napadov si je prislužila zaradi nepopustljive drže glede narodne sprave. Bila je prepoznavna in značilna osebnost slovenske pomladi, trn v peti komunističnemu režimu, Udbi, navsezadnje pa se je sprla celo z nekdanjimi prijatelji in se oddaljila od izročila, ki ga v pomanjkanju boljše besede imenujem *konservativno*. Njen poziv iz leta 1992 - "*Ustavite desnico*" - je pomenil političen in mentalni preobrat. Po vsej priliki je bil slabo formuliran, izrabljen tudi v nasprotju s svojim namenom, na levici so ga sprejeli z navdušenjem, med konservativci ("na desnici") pa z ogorčenjem. Na neki način se pri odprtem pismu Spomenke Hribar predsedniku Pahorju zgodba ponavlja.

Hribarjeva Pahorju zameri napoved, da bo za mandatarja predlagal Janšo. Na neki način strelja mimo tarče, saj se je Pahor v tednu po sestanku z Janšo že nekoliko

popravit. Nato trka na odprta vrata, ko razlaga pomen narodnoosvobodilnega boja med drugo svetovno vojno. Pahor najbrž ne bi ugovarjal njenemu stališču, da je “v temelju naše osamosvojitve in samostojnosti Republike Slovenije” prav ta boj, ne pa kolaboracija. Na tej točki bi Hribarjeva morala pojasniti, kaj pomeni “v temelju”, saj se je Slovenija osamosvojila in postala samostojna šele leta 1991. Nemara bi lahko zagovarjali tezo, da je SFRJ predstavljala koristno etapo v razvoju slovenske državnosti, čeprav seveda ni predstavljala koristne etape v razvoju slovenske demokracije.

Glavno sporočilo odprtega pisma pa je seveda, da Janša ni primeren za predsednika vlade, kar pomeni, da bi predsednik vlade moral postati nekdo drug: bodisi Marjan Šarec, kateri drugi predsednik parlamentarne stranke ali nemara nekdo tretji. Ob tem sem se spomnil, da je Hribarjeva nekaj let nazaj za predsednico vlade predlagala Majo Brenčič-Makovec.

Pri vsem tem gre za vprašanje, ali se predsednik republike pri predlogu mandatarja lahko izogne relativnemu zmagovalcu oz. upoštevanju njegove prednosti pri sestavljanju vlade. Če pogledamo druge demokratične države, bomo ugotovili, da to ni mogoče. Po objavi volilnih rezultatov v Nemčiji ali v Avstriji nihče ni dvomil, da je prva na potezi zmagovalna stranka, drugouvrščena pa se poteguje za mesto v vladi ali pove - kot se je sprva zgodilo v Nemčiji pri socialnih demokratih - da bo ostala v opoziciji. Da bi vlado takoj po volitvah sestavljala drugouvrščena stranka, ki ima komaj polovico toliko poslancev kot prvouvrščena, je pravzaprav nezaslišano.

Nekateri so kot primer prevzemanja pobude s strani drugouvrščene stranke dajali Janševo koalicijo iz leta 2012. Pri tem pozabljajo, da je morala SDS, ki je za prvouvrščeno stranko zaostala samo za 2%, počakati, da je spodletelo Zoranu Jankoviću, ki so ga bili proti vsem merilom evropske politike - ali vsaj z dvojnimi merili - na nebo prikovali patentirani levičarski in drugi preganjalci Janeza Janše. Oktobra 2011 je Jankoviću oprostilo vse finančne domislice in se mu na Magistratu priklonilo 26 političnih zvezdnikov: Igor Arih, Franjo Bobinac, Renata Brunskole, Marko Bulc, France Bučar, Iztok Čop, Žiga Debeljak, Branko Đurić-Đuro, Vesna V. Godina, Miran Goslar, Rajko Kenda, Ana Nuša Kerševan, Matjaž Kmecl, Mateja Kožuh Novak, Milan Kučan, Magnifico, Svetlana Makarovič, Jože Mencinger, Jože Mermal, Jerca Mrzel, Ranko Novak, Zoran Predin, Herman Rigelnik, Mojmir Sepe, Janez Stanovnik, Lojze Ude. Ne da bi pomislili, kako bi se znašel na bruseljskem parketu, so Jankovića prosili, naj prevzame oblast v državi. Po volitvah so nastopili zapleti, do nastopa vlade pa sta minila dobra dva meseca.

Predsedniku Pahorju se nemara zdita osebnost in značaj Janeza Janše nekaj posebnega in morda celo problematičnega, vendar vsi ti predsodki ugasnejo, če si poleg Jankovičevih predstavljamo nastope Marjana Šarca na Evropskem svetu, na vrhu Nata, na morebitnih srečanjih s predsedniki Francije, Kitajske, Nemčije, Rusije, Velike Britanije ali ZDA.

Enako kot Spomenka Hribar je svojo politično kariero v *Slovenski demokratični zvezi* in v parlamentu - pred 29 leti - začel Janez Janša. V 29 letih je Janša nemara kdajpakdaj zašel v skrajnosti, vendar ni kršil temeljnih demokratičnih pravil. So ga pa tekmeci in gospodujoči mediji vseskozi označevali kot negativca. Če nas ne prepričajo njegovi nastopi na t.i. soočenjih in če nam ni všeč njegov humor; če ne upoštevamo njegovega predsedovanja *Evropskemu svetu* leta 2008 in če nas ne zanimajo njegova knjižna dela, sta bila njegova nesporna dosežka pač organizacija vojaške obrambe in zmaga v desetdnevni vojni za Slovenijo. Janša po vseh kriterijih spada v *Veliko generacijo*, ki je ustanovila Slovenijo kot narodno državo.

Pisec teh vrstic nima od tukajšnjega pisanja nobene osebne koristi, ne pričakuje zahvale ali množičnega pritrdjevanja. Glede na to, da je mnogo let sodeloval z Janšo in čeprav se je z njim tudi razhajal, ugotavlja, da trenutno v Sloveniji ni boljšega kandidata za predsednika vlade, ki ima za povrh še to prednost, da je zmagal na volitvah. Očitki Hribarjeve na Janšev račun tupatam zvenijo prepričljivo, vendar je ta vtis bolj kot rezultat neodvisne analize posledica medijske masaže in dolgoletnega ponavljanja enakih argumentov, čeprav noben ni prestal sodne preizkušnje. Da pa Janez Janša ne bi podlegel skušnjavam močnih osebnosti, ki jih nekoliko nevljudno in neustrezno navaja Hribarjeva, potrebuje koalicijskega partnerja. Če to ne bo hotel biti Šarec, ki si po vsem videzu želi postati voditelj še bolj kot Janša, bi bil primeren Miro Cerar, da o Mateju Toninu sploh ne govorim.

S spoštovanjem!
Dimitrij Rupel

V. STRAH PRED OPOZICIJO IN ZATON DEMOKRACIJE

20. junija 2018

Najnovejši številki revij *Der Spiegel* in *Foreign Affairs* objavljata na naslovnih straneh udarna gesla kot: “Ich bin das Volk - Das Zeitalter der Autokraten”⁸ in “Is Democracy Dying - a Global Report”⁹. Vznemirljive naslove spremljajo - v Spieglu - mrki obrazi svetovnih voditeljev Vladimirja Putina, Recepta Tayyipa Erdoğan, Xi Jinpinga in Donalda Trumpa, v *Foreign Affairs* pa podoba naprave, ki je na zgornji strani volilna skrinjica, na spodnji pa uničevalka volilnih lističev.

O demokraciji in avtoritarnem vladanju je veliko govora tudi po najnovejših volitvah v slovenski državni zbor. Najprej se je z odprtim pismom predsedniku Pahorju oglasila Spomenka Hribar, sledila pa ji je še skupina (levičarskih) intelektualcev. Ti opozarjajo pred vladno koalicijo, ki bi vključevala zmagovalca volitev:

⁸ *Der Spiegel*, št. 24/9.6.2018.

⁹ *Foreign Affairs*, letnik 97, št. 3 (maj-junij 2018).

V zadnjih dneh ste od nekaterih interesnih skupin in posameznikov priča izjemnemu pritisku, da bi vstopili v vladno koalicijo mimo vaše predvolilne zaveze lastnim volivcem, mimo vaše želje po oblikovanju povezav po volitvah in mimo interesa nesporne večine udeležencev zadnjih volitev. Predstavnike ljudstva pri nas izbiramo v proporcionalnem sistemu, ki pripelje do sorazmerne porazdelitve parlamentarnih sedežev in politične moči, skladno z voljo volivcev na volitvah.

Takšen sistem se je potrdil kot primeren še zlasti za mlade, krhke demokracije, kjer nesorazmerno posedovanje in koncentracija moči v eni stranki hitro pripelje do zlorab oblasti. Iz prakse vemo, da se avtoritarne vladavine defektnih demokracij praviloma vzpostavljajo tam, kjer volilni sistem odstopa od načela proporcionalnosti.¹⁰

Najprej Hribarjeva, nato pa še skupina intelektualcev sta zaskrbljena za usodo demokracije, pri čemer opozarjata na problem “močnih osebnosti” (ki “manipulirajo z zgodovino”, “pišejo prostaške tvite”, uporabljajo sovražni govor, širijo strah in nestrpnost...), na “koncentracijo moči v eni stranki” in na “avtoritarno vladavino defektnih demokracij”.

V zvezi s temi izjavami je treba najprej povedati, da ne gre za pritožbe v zvezi s tistim, kar je, ampak za svarila pred tistim, kar bi lahko bilo. Janez Janša oz. SDS, ki so jima izjave namenjene, sta sicer zmagala, vendar ni nikjer zapisano, da bosta uspela sestaviti vlado. Drugič je treba povedati, da svarijo pred “močno osebnostjo”, ki je bila po letu 2008 - razen leta 2012 - ves čas v opoziciji in so jo med volitvami leta 2014 poslali v zapor, ki se je pozneje izkazal kot nezakonit. In tretjič - tu si je treba vzeti nekaj časa - močne osebnosti in demokracija se ne izključujejo. Močne osebnosti so bili Adenauer, Schuman, De Gaulle, Churchill... Pri nas Drnovšek, Pučnik, Bučar...

Kdor je živel v jugoslovanskem komunističnem sistemu, je seveda previden glede močnih osebnosti. Jugoslovanske oz. slovenske močne osebnosti so prihajale nad nas s fanfarami svetovnega delavskega gibanja, revolucionarnega levičarstva in nedotakljive Partije; od državljanov, ki smo živeli pod njimi, pa so pričakovale, da jih bomo prenašali molče in brez ugovorov. To je eden od razlogov zaradi katerih nas je strah močnih osebnosti, ob njih pa seveda marsičesa, kar je povezano z omenjenimi fanfarami in argumenti o mladih, krhkih demokracijah, ki potrebujejo proporcionalni volilni sistem in čim več strank. Z njihovo pomočjo ustvarjajo privid svobode, pluralizma in multikulturalnosti.

¹⁰ Glej prispevek “Intelektualci pozivajo proti koaliciji s SDS”, *Delo*, 19. junija 2018. Peticijo so podpisali: dr. Metka Mencin Čeplak, dr. Božo Repe, dr. Vlado Miheljak, dr. Peter Klepec, dr. Marko Milosavljevič, dr. Milica Antič Gaber, dr. Marta Verginella, dr. Rajko Muršič, dr. Zdenko Kodelja, dr. Darko Štrajn, dr. Boris Vezjak, dr. Tanja Rener, dr. Rudi Rizman, dr. Svetlana Slapšak, dr. Igor Ž. Žagar, dr. Niko Toš, dr. Urša Opara Krašovec, mag. Sabina Autor, dr. Miha Fošnarič, dr. Barbara Rajgelj, dr. Marjan Šimenc, dr. Jože Pirjevec, dr. Darja Zaviršek, dr. Renata Šribar, dr. Karmen Klavžar, dr. Božidar Flajšman, dr. Valerija Vendramin, dr. Gorazd Kovačič

Poznamo različne močne osebnosti. Med tistimi, ki se jih kaže bati in ki zbuja strah celo neplahim ljudem, so strici iz ozadja, zagovorniki legitimnosti in t.i. pridobitev socializma, tj. splošnega pomanjkanja, bančnih lukenj in čakalnih vrst. Strah zbuja nasprotniki privatizacije, zasebnega zdravstva in zasebnega šolstva. *Strah zbuja zagovorniki izključevanja*. Pisec teh vrstic zategadelj ne morem biti ravnodušen do izjav, kot se je pred dnevi pojavila v *Delu*:

*Dokler je obstajala Udba, so imeli vodilni strah krasti ali uničevati družbeno lastnino. Zdaj pa kriminalno nagnjeni vodilni vse to lahko delajo in tako uničujejo družbo...*¹¹

V Sloveniji strah pred močnimi osebnostmi pomeni strah pred opozicijo! To je strah, ki je Slovence spremljal od Antiimperialistične fronte in Dolomitske izjave do povojnih zunajsodnih pobojev, obračunov s t.i. liberalci leta 1972; tisočev in tisočev primerov lustracije neposlušnih državljanov, izključevanja samostojnih, neodvisnih intelektualcev in prizadevnih državljanov nasploh - vse do leta 1990.

Posebnost naših predvolilnih in povolilnih razprav je, da so prostodušno protislovne. Niti avtorji takšnih domislic niti njihovi uredniki se - po vsem videzu - ne zavedajo protislovja med povzdigovanjem demokracije in zagovarjanjem Udbe. Udba je bila pri nas - kot je bil KGB v Sovjetski zvezi - prva in poglavitna kovačnica "močnih osebnosti".

Potrebno je govoriti - po eni strani - o konstruktivnih, simbiotičnih odnosih med močnimi osebnostmi in demokracijo, po drugi strani pa o nasprotjih in sporih med njimi.

O spornosti oz. zatonu demokracije smo nekoč brali pri marksističnih avtorjih, recimo pri Edvardu Kardelju. Leta 1956 je v ameriški reviji *Foreign Affairs* objavil spis "Razvoj v Jugoslaviji", v njem pa domneval, da so v zgodovini poleg reakcionarnih obstajale napredne diktature, poleg teh pa tudi "slabe demokracije". V Jugoslaviji so komunisti namesto slabe demokracije uvedli dobro diktaturo, za katero so iznašli še boljše ime: *samoupravljanje*. Samoupravljanje je nekaj časa ustvarjalo videz ljudskosti, pravični cilj - komunizem, v katerem naj bi vsak prispeval po svojih močeh in prejemal po svojih potrebah - pa so za vsak primer postavili v neoprijemljivo prihodnost. Nad domiselnim, vendar krhkim sistemom so bedeli strici iz partijskega in armadnega ozadja.

Nekoč so bile socialistične dežele znane po materialnem pomanjkanju in zaostajanju za kapitalističnimi deželami. Za Sovjetsko zvezo je bilo rečeno, da je vojaški velikan, toda gospodarski pritlikavec. Za nedemokratične sisteme z enopartijskimi režimi, kot smo ga poznali tudi v Jugoslaviji, je bilo značilno, da so bili gospodarsko neuspešni. To se je v najnovejšem času - predvsem po zaslugi Kitajske - po vsem videzu spremenilo. Ameriška avtorja Mounk in Foa ugotavljata:

¹¹ Josip Jež, "Pisma bralcev - Zmagovalci", *Sobotna priloga Dela*, 16. junija 2018.

*Toda doba, v kateri so bile zahodne liberalne demokracije najmočnejše kulturne in gospodarske sile na svetu, se zdaj nemara končuje. V času, ko liberalne demokracije kažejo močne znake institucionalnega razkroja, so avtoritarni populistični začeli razvijati ideološko alternativo v obliki neliberalne demokracije, običajni avtokrati pa svojim državljanom ponujajo življenjski standard, ki se vse bolj približuje ravni najbogatejših dežel Zahoda.*¹²

Graham Allison pa pravi:

*Ko so leta 2017 člani Svetovnega gospodarskega foruma v Davosu kitajskega predsednika Xi Jinpinga okronali za voditelja liberalnega gospodarskega reda - čeprav je na čelu enega najpomembnejših protekcionističnih, merkantilističnih in plenilskih gospodarstev na svetu - so razkrili, da je postala beseda "liberalen" vsaj v tem kontekstu odtrgana.*¹³

Vprašanja o diktaturi in demokraciji postajajo že spet aktualna. Predvsem v tujih (uglednih in reprezentativnih) publikacijah je mogoče v zadnjem času brati bolj ali manj prostodušna sporočila o poželenju po močnih voditeljih, pri čemer omenjajo Vladimirja Putina, Donalda Trumpa, Recepta Tayyipa Erdoğana, Xi Jinpinga in - Viktorja Orbana. Namesto o demokratični legitimnosti pišejo o *uspehu kot merilu legitimnosti* ("Legitimität durch Leistung"). Pri nas v tem smislu nastopa aktualni ljubljanski župan, ki se ne meni za zakone, obtožnice in podobne formalnosti, ampak *dela, deluje*.

V nemški reviji *Der Spiegel* so pred kratkim objavili podatek, da so "Stari Grki .. verjeli v kroženje političnih sistemov. Monarhiji naj bi sledila tiranija. To naj bi kar naprej nadomeščale aristokracija, oligarhija in demokracija. Vladavini sodrge pa naj bi že spet sledila monarhija."¹⁴

¹² Yascha Mounk, Roberto Stefan Foa, "The End of the Democratic Century - Autocracy's Global Ascendancy", *Foreign Affairs This Week*, April 27, 2018.

¹³ Graham Allison, "The Myth of the Liberal Order - From Historical Accident to Conventional Wisdom", *Foreign Affairs*, June 14, 2018.

¹⁴ Christian Esch, Maximilian Popp, Jan Puhl, Tobias Rapp, Christoph Scheuermann, Bernhard Zand, "Hrepenenje po močnem človeku" (Sehnsucht nach dem starken Mann), *Der Spiegel*, Nr. 24/ 9.6.2018, str. 17.

VI. VLADA

20. junija 2018

Po junijskih volitvah (2018) so v ospredju tri možnosti: *kompetentna, stabilna in nestabilna vlada*.

Za rešitev zahtevnih domačih in evropskih nalog bi moral – tisti, ki mu predsednik republike ponudi mandat - sestaviti čim bolj kvalitetno/kompetentno vlado, ki bi morala biti sestavljena iz najbolj sposobnih, preskušanih, vplivnih in zaupanja vrednih ljudi, ki bi jim pritrdila večina poslancev. Druga možnost je vlada, ki bi bila sestavljena iz sorodnih, čim bolj komplementarnih strank. Obe možnosti sta obremenjeni z *direktivo* iz krogov, pooblaščenih za ohranjanje pridobitev socializma - »samo ne z Janšo«. Vprašanje je torej, ali bi Janša lahko – zaradi razširjenih predsodkov - zbral okrog sebe nesporno kompetentno in impresivno državno reprezentanco? Druga možnost je, da iz pestre ponudbe poleg NSi in SNS, s katerima bi dosegel 36 glasov, pritegne stranko z najmanj 10 poslanci, ki je v programskem oziru najbližja t.i. desni sredini. Za takšno rešitev sta morda najbolj primerni *Lista Marjana Šarca* in *Stranka modernega centra*, za kateri je sicer mogoče domnevati, da sta pod pritiskom omenjene »direktive«. Marjana Šarca povrh mika, da bi postal predsednik vlade levega bloka (LMŠ, SD, SMC, SAB, DeSUS), čeprav ima ta brez Levice samo 43 poslancev. Če ne morejo prebaviti Levice, lahko morda pregovorijo Jelinčiča? Vlada, ki bi vsebovala Levico, bi v najkrajšem času doživela evropski karambol.

Slovenija seveda lahko po junijskih volitvah doživi heterogeno in notranje sprto, tj. *nestabilno* vlado, ki bi nadaljevala sprehod po slepi ulici pridobitev socializma. To ni najbolj verjetno, posebej če je res, kar se sliši, da so v levem oz. levosredinskem bloku navznoter sprte tudi poslanske skupine in da se nekateri poslanci ne menijo za omenjeno »direktivo« (štaba za ohranjanje pridobitev socializma). Največ možnosti najbrž nima »čim bolj kompetentna«, ampak »čim bolj stabilna vlada« SDS-NSi-SNS, v kateri bi sodelovali bodisi LMŠ bodisi SMC. Če bi se prva ali druga stranka v takšni vladi počutili osamljeni, bi nemara lahko v njej sodelovali obe.

Obstaja še neka možnost: da pride do združitve SD, SMC, LMŠ, SAB in DeSUS, nakar to združeno stranko (ki ji manjka voditelj, kot je bil nekoč Janez Drnovšek) zapusti deset poslancev, ki se pridružijo kompetentni ali komplementarni vladi.

Ponekod ugibajo, ali bi bilo mogoče sestaviti vlado s SDS... ki je ne bi vodil Janez Janša. Tega filma pa najbrž ne bomo videli.

VII. Intervju za Večer,

28. junija 2018

Pred kratkim ste javno zapisali, da med šefi parlamentarnih strank ni boljšega kandidata za predsednika vlade kot je Janez Janša. Bi moral torej relativni zmagovalec volitev, kar je tudi mnenje predsednika republike Boruta Pahorja, dobiti prvo priložnost, da sestavi koalicijo?

"Kar se tiče kvalifikacij predsednikov strank, ki so prišle v parlament, ne vidim bolj izkušenega in bolj kompetentnega politika od Janeza Janše. Do njega imam tudi kakšno rezervo, z njim se tuptam tudi ne strinjam, vendar mu moram priznati, da ima veliko izkušenj in da je profesionalec. Česar za nekatere druge, ki se prijavljajo za predsednika vlade, ni mogoče reči. Kar se tiče podelitve mandata, pa je tako, da je predsednik republike Pahor že najavil, da bo dal mandat Janši. To se mi zdi v skladu z demokratično tradicijo vsepovsod po svetu. Če bi imeli drugačen sistem, bi to potekalo avtomatično, ker pa imamo proporcionalnega, pa je to še vedno le prvi korak, neke sorte preizkus. Janša je tudi rekel, da tega mandata ne bo sprejel oz. izvedel, če bo ugotovil, da obstaja v parlamentu neka večina, ki jo vodi nekdo drug. Ta hip pač ne vemo, kako se bo sestavila vlada."

Vemo pa, da vlado na levi sredini, sestavlja Marjan Šarec, predsednik drugouvrščene istoimenske liste. Omenjeni del političnega spektra je na volitvah doživel precejšnjo fragmentacijo, koaliranje pa ovirajo partikularni interesi strankarskih voditeljev. Kakšno možnost pripisujete novincu v nacionalni politiki Šarcu, da sestavi vlado?

"Razdrobljenost političnega prostora proizvaja sam sistem. Proporcionalni sistem na nek način vabi k večjemu številu strank. Naš prag za vstop v parlament je relativno nizek. Že če bi ga popravili, bi se problem deloma rešil. Rezultat je, kakršen je, to je treba upoštevati. Osebo vidim v treh strankah, se pravi pri Šarcu, Miru Cerarju in Alenki Bratušek, mnogo sorodnosti. To so potomci oziroma nasledniki nekdanje Liberalne demokracije. Nekdo se je domislil razdelitve na več strank, ker je na ta način mogoče dobiti boljši rezultat. V situaciji, v kakršni smo, se odpirajo različne možnosti. Prednost bi dal koaliciji, v kateri bi bil SDS z Janšo kot predsednikom vlade. Prvič zato, ker je za takšno možnost glasovala največja količina volivcev. Torej SDS + NSi + LMŠ + SMC? Običajno je tako, da ima zmagovalec volitev možnost izbiranja strank okoli sebe in oblikovanja koalicije. Če pogledate nemški, avstrijski ali navsezadnje italijanski primer, boste videli, da prvouvrščeni izbira partnerje, drugouvrščeni ali tretjevrščeni pa si prizadevajo, da pridejo zraven in so del vladajoče koalicije ali pa napovedo, da bodo šli v opozicijo. Morda ne bi bilo slabo, če bi se povezali stranki, ki sta zgodovinsko nasprotni, SDS in Socialna demokracija."

Tako imenovana velika koalicija? SDS in SD sta za kaj takega enostavno zbrali premalo glasov.

"Če se ne motim, bi SDS, SD, NSI pa recimo SAB zbrale 47 glasov. Velika koalicija za duševno zdravje Slovencev ne bi bila slaba. Tretja varianta, ki pa me skrbi, je v bistvu leva koalicija, ki bi vsebovala vse stranke razen SDS in Nove Slovenije. To bi bila čista polomija, saj je znano, kaj Levica zahteva. Kot vidim, nekateri razmišljajo, da bi na desni izločili SDS, na levi pa Levico, vlado pa bi sestavljale stranke, ki so vmes, od Šarca do Tonina. To »sredinsko kombinacijo« bi se dalo uspešno prodajati, češ, nismo ne desni ne levi. Problem pri tej koaliciji je Tonin, saj ne vemo, ali bo nanjo pristal ali ne. Glede na njegove izjave je mogoče sklepati eno ali drugo."

Toninova izvolitev na mesto predsednika državnega zbora nakazuje večjo možnost, da vlado sestavi Janša?

"Toninova izvolitev je bila po moji oceni nek začasni izhod. Ko sem čestital Toninu, sem dejal, da se zelo pogosto začasne rešitve spremenijo v trajne. Bomo videli. Počakati je treba, kakšna bo koalicija, saj je koalicija tista, ki postavi predsednika državnega zbora. V primeru Demosove zmage na volitvah leta 1990 smo imeli predsednika vlade iz stranke Slovenskih krščanskih demokratov in tudi predsednik parlamenta je bil iz koalicije, iz naše stranke Slovenske demokratične zveze. Demos je bil seveda predvolilna koalicija, zato ni bilo nobenega dvoma, kdo je zmagal. France Bučar je bil evidentna izbira, saj je vlival največ zaupanja. Lahko, da bo prišlo do Toninove zamenjave, vse pa je odvisno od tega, kateri od napovedanih scenarijev se bo uresničil."

Omenili ste, da so tri sredinske stranke ločeno pobrale več, kot če bi bile združene. Vidite možnost, da se združijo v nekakšen LDS 2.0 ali bo sredinski prostor ostal še naprej razcepljen na več strank?

"LDS je razpadla, na nek način pa je zdaj sestavljena iz več delov. Stranke se združujejo, kadar je to potrebno, funkcionalno in koristno. Če bi šefi teh strank presodili, da se to splača, bi se združile. Ena situacija je značilna za predvolilni čas, druga za povolilni čas. Spomnil bi na Drnovška in leta 1994, ko smo se demokrati, zeleni, socialisti in LDS združili v veliko Liberalno demokracijo Slovenije. Vodil jo je nesporno sposoben voditelj."

Liderja Drnovškovega tipa, ki bi podoben proces danes izpeljal na sredini, ni na slovenskem političnem horizontu?

"Drnovška ni mogoče kar tako ponoviti. Edini od politikov, ki se približuje njegovemu kalibru, je Janša. Takšna rešitev bi bila za Slovenijo dobra, ker bomo kmalu zapluli na odprto morje v zvezi s Hrvaško in EU. Ne moremo si privoščiti kakšnih večjih napak, ker smo jih že preveč naredili v preteklosti."

Kakšen volilni sistem bi bil najbolj primeren za doseganje politične stabilnosti v državi?

"Stabilnost bi zagotovil sistem, ki bi predvsem proizvajal manj političnih strank. Če pogledate sosednje države, imajo večinoma tri ali štiri stranke v parlamentu. Več je skorajda nesmiselno. Kako priti do tega? Z večinskim sistemom, ki je bil nekoč že tik pred uveljavitvijo? Nekateri imajo zoper večinski sistem zelo resne ugovore, češ da pušča zunaj parlamenta veliko ljudi, ki predstavljajo važne družbene silnice. Druga možnost je, da bi zvišali prag za vstop v parlament na 5 odstotkov. Tudi znotraj proporcionalnega sistema bi bilo mogoče najti kakšne rešitve, ki bi ustvarjale manj zmešnjave. Ta sistem, ki ga imamo zdaj, je nekoliko defekten. Imate volilne okraje, kjer za enega poslanca zadošča 500 volivcev, druge pa, kjer je za to potrebnih 2000 volivcev. Sistem tudi ne zagotavlja, da bodo vsi deli Slovenije enakomerno zastopani v parlamentu. Najbolj preizkušen pa je sicer večinski sistem, kjer iz vsakega okraja pride v parlament tisti, ki je dobil največ glasov."

Dobro poznana je vaša teza o eni in pol eliti, ki jo Slovenija premore za vodenje države. So letošnje volitve kljub razdrobljenosti političnega polja in mnoštva predsednikov političnih strank, spet potrdile vašo tezo?

"Moja izjava izvira iz časov Demosa in naše konfrontacije s komunisti. Ugotovili smo, da je na nekaterih točkah potrebno sodelovati, ker nobena stran nima 100 % primernih ljudi. Nekaj nesposobnih je bilo pri nas, nekaj sposobnih je bilo v opoziciji, zato bi bilo potrebno kadre kombinirati. Vse Drnovškove vlade so bile koalicijske. Koalicijska vlada pomeni, da ena stranka sama nima dovolj ljudi, ki bi jih lahko postavila na vse položaje. Letos se je za poslanska mesta potegovalo več kot 1500 kandidatov. Pa saj ni mogoče, da bi dobili 1500 kvalificiranih ljudi, od katerih bi lahko zahtevali, da kompetentno nastopajo v parlamentu, da poznajo tehnologijo in problematiko. Največ sposobnih, kompetentnih in izkušenih ljudi imata SDS in SD. O tem si moramo biti na jasnem. Miro Cerar ima osebno nek opus za sabo, okrog njega pa je bilo precej podpovprečnih ljudi."

Ravno v teh dneh smo spremljali izključitev pomembnega kadra SMC Milana Brgleza iz bivše največje vladne stranke. Razumete izključitev kot konsolidacijo stranke in kar menijo nekateri, lažje koalicijsko povezovanje SMC z SDS?

"Iz vaših ust v božja ušesa. Gospod Brglez je mene zelo razočaral takoj na začetku, ko se je pojavil na politični sceni s tistim intervjujem v Mladini, kjer je govoril o tem, da so bile likvidacije po drugi svetovni vojni pravzaprav izraz naravnega prava. Brglez je bil po svoji miselnosti bližje Levici kot Cerarju. No, zame je Cerar še vedno enigma, saj ne vem, kaj pravzaprav misli. Cerar je bil nekoč v parlamentu ekspert za pravno-tehnične zadeve, da bi imel kakšne velike ideje, kaj je treba narediti v Sloveniji, pa se ne spomnim. Je pa Slovenija v tako občutljivem položaju, da potrebuje najboljšo ekipo, najboljšo državno reprezentanco. Dejstvo je, da ima slovenska politika dva pola, eden je bolj levi, drugi bolj konservativen (ali, če hočete, desni), vmes pa je nekaj, kar ni

čisto jasno. Mislim, da je prostora za 3 ali 4 stranke, ki bi se redno menjavale na oblasti. To bi zagotavljalo stabilnost in demokratičnost. Za zdravo politiko je redno menjevanje strank na oblasti skorajda nujnost. Če boste pogledali sosednje države, boste videli, da temu je tako."

Kaj je Novi Sloveniji prinesla menjava vodstva, ko je krmilo stranke prevzele mlajša generacija, ki so zamenjali dotedanjo predsednico Ljudmilo Novak, ki je gradila na politiki distance do SDS in avtonomnega razvoja konservativne stranke? Novo vodstvo pod Toninom je stranko znova zapeljalo bliže Janševi SDS.

"Novo Slovenijo imam za pomembno in dobro stranko, gospoda Tonina pa imam za sposobnega politika. Večkrat sem z njim govoril in razpravljajal o različnih temah, priznam, da sva se precej ujemala. Kar pa se tiče menjave v vodstvu stranke, se mi zdi logična. Okrog Tonina so se zbrali mladi levi, ki so želeli spremembe in so jih pač uresničili. Kar pa je pri meni zagonetno pri Novi Sloveniji je to, da je bila to nekoč stranka z večjim potencialom in večjim dometom. Bil sem v vladi, katere predsednik je bil Lojze Peterle. Spominjam se, da je večkrat rekel, da je katoličanov v Sloveniji 70 ali 80 odstotkov, zato bi morali biti krščanski demokrati, če se primerjamo z Nemčijo ali Avstrijo, največja stranka. Zakaj je prišlo do osipa podpore stranki, je težko reči. Kot kaže so se konservativni volivci premikali iz območja ljudske stranke in krščanskih demokratov v smeri SDS.

Storjenih je bilo tudi nekaj strateških napak. Polemika med desnosredinskimi strankami ni bila koristna. Delitev SLS in dodatek s Primcem in Kanglerjem sta bila zgrešena."

V predvolilnem času je bilo veliko polemik o finančnih in političnih povezavah med predsednikom SDS Janezom Janšo in madžarskim premierjem Viktorjem Orbanom. Kakšen je po vaši oceni Orbanov vpliv na Janšo in ali nas mora to skrbeti z vidika suverenosti države?

"Gospod Orban doživlja pri nas neke sorte demonizacijo, neke sorte strašenje, ki je podobno strašenje pred Janezom Janšo. Janša je predmet strašenja in demonizacije vsa leta. Ne bom rekel, da ni nekaj odstotkov k temu sam prispeval. V glavnem so se tradicionalno leve skupnosti bale, da bi bile ob pridobitve socializma in so v funkciji svojega strahu z vsemi sredstvi napadale Janšo, kar se meni zdi nenormalno. Orbana poznam iz prvih let po osamosvojitvi, ko je postal predsednik stranke Fides, ki je bila precej podobna mladinski organizaciji pri nas. Takrat sem spoznal Orbana, ki mi je bil simpatičen, bil pa je tudi izredno žilav in poln energije. V nadaljevanju je postal Orban zelo uspešen, vlado vodi že tretji mandat. Tretji mandat v primerjavi s tem, kar se dogaja v Rusiji, ni taka posebnost. Tudi Thatcherjeva, Kohl in navsezadnje Merklova so bili na oblasti več kot deset let. To ni nič posebnega, če ni večjih zadreg in problemov. Orbana sem srečeval tudi, ko je bil v opoziciji in reči moram, da je imel stališča, ki niso bila različna od mojih. Jaz nimam nobenih predsodkov glede Orbana. Je pa na Madžarskem situacija na nek način podobna kot pri nas. Nove strukture so

morale obračunati s starimi. Ali so to počele bolj na silo ali v rokavicah in kaj je bilo bolj uspešno, jaz ne vem. V resnici bi si slovenska država vsaj pol časa na oblasti zaslužila generacijo, ki se je preizkusila v obdobju osamosvajanja. Generacija, ki jo imenujem velika generacija, bi morala imeti večji vpliv na slovenske razmere. Orban je koncentrat te generacije, ki je izborila velike spremembe na Madžarskem. Na Poljskem imate Kaczynskega, ki do neke mere nadaljuje tradicijo Solidarnosti, je pa nekoliko preprost. Orbana in Kaczynskega so izvolili volivci, zato nimam zadržakov."

Predsednik Pahor govori o močnih osebnostih. Mednje šteje tudi Janšo. Je vzhodnoevropska demokracija dovolj trdna, da bi vzdržala te močne osebnosti? Se strinjate s Pahorjevo tezo o močnih osebnostih kot realnosti evropske politike?

"Ne čisto. Močne osebnosti so takšne ali drugačne. Močna osebnost je bil v jugoslovanskih časih Stane Kavčič, pa so ga odrezali. Močni osebnosti sta bila Bučar in Pučnik. V Rusiji so stvari drugačne, tam je demokracija prirejena ruskim razmeram. Putin je prišel na oblast iz KGB, zato ga spremlja slab priokus. Pri nas so se pozitivne močne osebnosti izoblikovale v procesu osamosvajanja. Nekoč je močne osebnosti proizvajala UDBA. Stane Dolanc je bil močna osebnost, a ne bi ga štel v kategorijo močnih osebnosti, ki so si ustvarile ugled z individualnimi dosežki ali prodornostjo. To sta dve različni zgodbi. Sicer pa bi ločil močne osebnosti demokratičnega zahodnega sveta in močne osebnosti vzhodnega sveta. Pri nas so močne osebnosti komunističnega tipa vendarle odšle. Nekaj je še stricev iz ozadja, a ne vem, koliko so zares močni. Seveda hočejo zavarovati pridobitve socializma, borijo se za nadaljevanje nekdanjih privilegijev; proti privatizaciji NLB, zdravstva in šolstva. To mi ni všeč. Če pa za tem stojijo individualne močne osebnosti, pa nisem prepričan."

Kako kot bivši zunanji minister in slovenski veleposlanik v ZDA ocenjujete zanemarjenost odnosov z najmočnejšo transatlantsko zaveznico?

"Stvar je precej preprosta. Slovenija temelji na dveh temeljih. Na temelju plebiscita iz leta 1990 in na temelju referendumu o vstopu v zvezo Nato in EU iz leta 2003. Takrat so se Slovenci v veliki večini odločili za članstvo v EU in Natu. Če smo v Natu, so Američani naši zavezniki. K temu, da obstaja v tem trenutku konflikt med EU in ZDA, je prispevala tudi EU. V EU imamo države, ki dajo zelo malo denarja za obrambo, ZDA pa ga dajejo precej več. Zgodbe z ameriškimi carinami je treba videti v kontekstu oportunizma nekaterih pomembnih evropskih držav, recimo Nemčije. Slovenijo odločitve našega ljudstva vežejo na Zahod. Tukaj ni veliko manevrskega prostora. Sem vesel, da imamo dobre odnose z Rusijo. A hkrati je treba biti previden in vedeti, kje je ravnotežje. Ko sem kot zunanji minister predsedoval Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi, sem poskušal biti prijazen in upoštevati eno in drugo stran. To bi lahko bilo bistvo slovenske zunanje politike. Slovenska problema sta slaboten položaj v EU in pomanjkanje odnosov z ZDA kar zadeva strateške zadeve. Sicer pa nas mora skrbeti Hrvaška."

Kako vidite slovensko-hrvaške odnose v luči arbitražne zgodbe in napovedi, da bo Slovenija tožila Hrvaško pred sodiščem EU v Luksemburgu?

»V zadnjih letih so se nam podrli odnosi s Hrvaško. Začeli so se podirati leta 2009, zdaj pa imamo kar precej podrtij. To, da vztrajamo pri implementaciji arbitražne odločbe, je najbrž po svoje logično, razsodba je del mednarodnopravne realnosti. Vendarle pa ne razumem, zakaj se tako zelo trudimo vsiljevati Hrvaški nekaj, kar je nam v škodo. Da ne govorim o tem, da si je Slovenija v arbitražni zgodbi sama zabila nekaj avtogolov, od Erjavčevih izjav do pogovorov Sekolec-Drenik. Poleg tega pa Slovenija očitno ne uživa v EU takšnih simpatij, kot jih Hrvaška. Zanašati se na Rusijo, s katero je Slovenija v zadnjem času vzpostavila zelo intimne odnose, je brez veze. Rusija nima nobenih vzvodov za pritiske z EU. Vzvode imajo Američani, z njimi pa smo sprti zdaj že precejšnje število let. Drnovšek je bil v svojem času vsaj dvakrat v ovalni pisarni, obakrat sem bil zraven kot minister ali slovenski veleposlanik v ZDA. V Beli hiši sva bila tudi z Janšo. Clinton in Bush sta prihajala v Slovenijo. Naša diplomacija pa je zadnja leta omrtvičena. Nikakor ne želim povedati, da so odnosi s Hrvaško preprosti. Sam sem bil predmet mnogih zavajanj s strani Hrvatov. Mnogi sporazumi, ki smo jih sklenili, so se izkazali kot nezanesljivi. Hrvaška je vedno videla predvsem svoje lastne interese in se ni ozirala na nobene druge interese. Vodili so nas za nos. Drnovšek se je zavedal tej problemov in jih je skušal reševati. Z Janšo smo izboljšali odnose s Hrvaško, v zadnjem času pa so se stvari zelo zapletle. Menim, da potrebujemo prelom v odnosih, nek nov začetek. Potrebno je reči, pustimo, kar je bilo in se začnemo pogovarjati na novo. S Hrvaško je potrebno najti nekaj skupnih točk, kjer se lahko sporazumemo. Mejno vprašanje bi dal za kratek čas v oklepaj. Prepričan pa sem, da ima konservativna slovenska vlada večje možnosti za sporazum s Hrvaško kot levičarska. Ni slučajno, da je Drnovšek poskušal doseči sporazum z Račanom, ko je Franjo Tuđman umrl in je prišla bolj leva vlada. Državne zadeve niso vedno povezane s strankarskimi, malo pa so."

Je danes vprašanje migracij tisti ključni moment, ki bo definiral zavezništva in nov stroj EU? Kam se pri tem umešča Slovenija?

"EU bo morala najti skupen odgovor na ta problem. Slovenija mora z veliko previdnostjo in simpatijo gledati na to, kar se dogaja v Srednji Evropi s Čehi, Madžari, Poljaki in Slovaki. To so nam zelo sorodne države, ne smemo se postavljati zoper njih. Prepričan sem, da je perspektiva v tem, da EU uvede strogo disciplino na zunanjih mejah, ki jih je treba še enkrat narisati z močnim rdečim svinčnikom. EU mora varovati svoje meje kot ZDA ali Avstralija. Če bodo schengenske meje postale sporne, potem bo EU počasi konec. Schengenske meje so velika pridobitev tudi za Slovenijo. To, da smo se leta 2015 tako ležerno obnašali glede schengenske meje, je slabo.

Sicer pa so migracije globalni problem. Prihaja do izmenjave ljudstev in velikih premikov. EU bo morala najti recept za migrante iz Afrike. Potreben bo evropski Marshallov plan za Libijo, Sirijo in magrebške države. Nujno se je treba finančno in obrambno organizirati. EU se mora varovati, hkrati pa nameniti več denarja državam, ki proizvajajo migracijske potrebe."

VIII. DISIDENTI

2. julija 2018

1. Sizif

Ko sem pisec teh vrstic nedavno listal po knjigi, ki je dolga leta ždela v ozadju knjižne omare - gre za klasično delo Karla Poppra *Odprta družba in njeni sovražniki* - sem se zaustavil pri avtorjevi omemi grške Velike generacije v času peloponeške vojne (431-404 pr. n. št.). Po analogiji sem si dovolil slovensko Veliko generacijo imenovati tisto generacijo, ki je ob koncu dvajsetega stoletja dosegla in uveljavila slovensko državnost. Tupatam me skrbi pomanjšanje naše generacije, kot se je zgodilo pri partizanski generaciji, ki se je pomanjšala, ko se je kompromitirala s povojnim terorjem, z nevzdržnim kulturnim in gospodarskim sistemom. Za velike dosežke so potrebne posebno drzne, celo brezobzirne osebnosti, ki zavračajo prevladujočo miselnost, tvegajo spor z etabliranimi ustanovami, ustvarjajo prelomne dogodke in gradijo nov vrednotni sistem.

Ob tem je mogoče razmišljati o mentalnih in političnih dosežkih aktualnih slovenskih predstavnikov v mednarodnem življenju, predvsem v evro-atlantskih ustanovah, kot sta npr. Evropska unija in Nato. Da bi Slovenija lahko prosperirala v okolju, v katerem se je znašla po letu 1992 oz. 2004, potrebuje kompetentno, z drugimi primerljivo državno reprezentanco. O tem sva si pred kratkim izmenjala nekaj sporočil z Igorjem Bavčarjem, ki vsekakor sodi v Veliko generacijo, vendar je v trenutku, ko to pišem, milo rečeno, izključen iz omenjene reprezentance.

Toda *first things first*. Zanimiv pogled na zadevo, ki je predmet teh opazk, je na proslavi sedemdesetletnice Lojzeta Peterleta, ki enako kot Bavčar spada v Veliko generacijo, prispeval Igorjev soimenjak *Evgen Bavčar*. Za Veliko generacijo je iznašel zanimivo prisposodo: Sizifa, ki mu na koncu uspe privaliti skalo na vrh hriba in jo tam tudi obdržati. Sizif je sicer druga beseda za neuspešno prizadevanje. Slovenci, pravi Bavčar, so si v preteklosti neuspešno prizadevali ustvariti svojo državo.

Narodni programi, peticije, deklaracije, dobronamerna in trmasta podjetja disidentov/oporečnikov od Prešerna in Cankarja do Kocbeka... sami neuspehi. Nato so se oporečniki preoblikovali v opozicijo, ta pa v vlado. Najprej *Nova revija*, nato *pisateljska ustava*, nato nove stranke in *Demos* (okrajšava za *Demokratsko opozicijo Slovenije*), volitve, Peterletova vlada in *plebiscit*, ki so zagostili skalo na vrhu hriba; na koncu vojna, mednarodno priznanje, *referendum leta 2003*, vključitev v Nato in EU. V nadaljevanju je Bavčar ugotovil, da v času Peterletove vlade, katere član je bil poleg

Igorja Bavčarja tudi pisec teh vrstic, ni bilo nobenega političnega zapornika. S tem je (gotovo) namigoval, da so pred prvo demokratično slovensko vlado in po njej veselo zapirali ljudi, kot je Janez Janša, navsezadnje pa tudi Bavčarjev soimenjak Igor Bavčar. Ob tem imenu želim navesti drobec iz najine korespondence.

Igor Bavčar je zaporniški čas izkoristil za študij zgodovine in iz tega študija poročal v več tehtnih člankih. Nazadnje mi je poslal osnutek članka o Hrvatih, Sovjetih, slovenskih oporečnikih, osamosvojitvi, Evropski uniji, brexitu in Miru Cerarju. V dopisih sva se potem strinjala, da so bile v letih 1990 in 1991 za soočenja s slovenskimi, jugoslovanskimi, predvsem pa evropskimi nasprotniki osamosvojitve, potrebne *domiselnost, drznost in nepopustljivost*, ki v dotedanji politiki in za takratne politične funkcionarje niso bile običajne. Prva vlada in Demos sta imela za sabo dve izkušnji: dolgoletno (domiselno, drzno in nepopustljivo) izkušnjo *oporečnikov/disidentov* in kratkotrajno oblikovanje opozicijskih strank SKZ, SDZ, SDSS, SKD, Zelenih in Liberalcev.

2. Kristus

Še bolj zanimiv in usodnejši model oporečništva predstavlja Kristus. Nesporno je ta model deloval v ozadju komunističnega in poveljnega slovenskega odnosa do Cerkve in do krščanstva, seveda kot prepoved. Kristus si je bil prizadeval s pomočjo osebnega zgleda spreobrniti svoje sonarodnjake in sodobnike, vendar se mu je - po hudih mukah - za daljši čas posrečilo spreobrniti kar zajeten del sveta. Kristusa so križali, ker je predstavljal konkurenco judovskemu establišmentu, ki je - če verjamemo evangelijem - prevladal nad Pilatovimi poskusi verske tolerance. Pilat naj bi pod križem v treh jezikih, da bi se vedelo, napisal, da je nanj pribit judovski kralj. Pilata in rimljansko upravo lahko primerjamo z aktualno Evropsko komisijo, ki poudarja, da se v drobne slovensko-hrvaške spore ne bo mešala. Pilat se v judovske zdrahe ni hotel mešati, Kristus pa je bil eden prvih in največjih disidentov.

Janezov evangelij poroča takole:

... Jezus je torej prišel ven. Imel je trnovo krono in škrlaten plašč. Pilat jim je rekel: »Glejte, človek!« Ko so ga véliki duhovniki in služabniki videli, so zavpili: »Križaj ga, križaj ga!« Pilat jim je rekel: »Vzemite ga vi in ga križajte, kajti jaz ne najdem krivde na njem.« Judje so mu odgovorili: »Mi imamo Postavo in po Postavi mora umreti, ker se je delal Božjega Sina.« Ko je Pilat slišal te besede, se je še bolj zbal. Spet je šel v sodno hišo in rekel Jezusu: »Od kod si ti?« Jezus pa mu ni dal odgovora. Tedaj mu je Pilat rekel: »Z mano ne govoriš? Ne veš, da imam oblast, da te oprostim, in oblast, da te križam?« Jezus mu je odgovoril: »Nobene oblasti bi ne imel nad menoj, če bi ti ne bilo dano od zgoraj. Zato ima večji greh tisti, ki me je tebi izročil.« Odtlej si je Pilat prizadeval, da bi ga oprostil. Judje pa so zavpili: »Če tega oprostiš, nisi cesarjev prijatelj. Vsak, kdor se dela kralja, nasprotuje cesarju.« Ko je Pilat slišal te besede, je dal Jezusa pripeljati ven. Sédel je na sodni stol na

kraju, ki se imenuje Litóstrotos, po hebrejsko Gabatá. Bil pa je dan pripravljanja na pasho, okrog šeste ure. In Pilat je rekel Judom: »Glejte, vaš kralj!« Oni pa so zavpili: »Proč z njim, proč z njim, križaj ga!« Pilat jim je rekel: »Vašega kralja naj križam?« Véliki duhovniki so odgovorili: »Nimamo kralja razen cesarja!« Tedaj jim ga je izročil, da bi bil križan.

Kaj je hotel reči Pilat? Je hotel vplivati na judovsko množico, češ, bodite pametni, Kristus je človek kot drugi! Bodimo človeški! Nekaj podobnega je v zagovoru družine Strojan krajanom Zagradca, Ambrusa, Krke in okoliških vasi povedal nekdanji slovenski predsednik Janez Drnovšek:

Drnovšek: Poglejte, mamó Jelko sem skušal že včeraj in danes prepričati, naj gre v Postojno, a pravi, da živa ne gre. In če je takšna situacija, sem rekel, potem pa naj vsaj božič preživijo na toplem in jim vsaj čez praznike priskrbimo zabojnike.

Krajani: Mi jim želimo srečen božič, a ne tukaj.

Drnovšek: Se vam zdi prav, da so jim ravno sedaj, pred zimo, pred prazniki porušili domove?

Krajani: Že 12 let bi jim morali to porušiti. Oni izkoriščajo svoje otroke da bi dosegli svoje cilje. Njih še prepričujte, da gredo v Postojno, nas ne boste prepričali!

Drnovšek: A ste vi ljudje?

Krajani: Smo in to pošteni davkoplačevalci. Mi vas plačujemo in za nas boste delali!

Drnovšek: Božič je, kaj mislite, da bi Kristus rekel na to?

Krajani: Kriminalcev ne bi zagovarjal. Ulica je nastala zaradi nedelovanja pravne države, zaradi vas.

Pilat je po drugi strani o svojem ujetniku govoril kot o judovskem kralju, skoraj, kot da bi si bila enaka in kot da bi lahko sodelovala. Množico je razvnel prav s tem, saj je bila zoper Kristusa naščuvana s strani formalnih judovskih voditeljev. Kristus je bil neformalni judovski voditelj in je pri svojih privržencih, nemara pa tudi pri svojih nasprotnikih užival nekakšno strahospoštovanje.

3. Slovenska politika proti disidentom

Politični funkcionarji so *branitelji obstoječih razmer*. Pred padcem Berlinskega zidu in koncem hladne vojne so kajpada reševali in varovali pridobitve socializma. 15. aprila 1988 so na internem posvetu RSNZ v Tacnu govorili o slovenskih oporečnikih v zvezi z Novo revijo in t.i. pisateljsko ustavo. Glavna govornika sta bila sekretar za notranje zadeve Tomaž Ertl, ki ga je pozneje po volitvah nadomestil ravno Igor Bavčar, in predsednik CK ZKS Milan Kučan. Njuna nastopa razkrivata glavne skrbi in usmeritve slovenskega partijskega vodstva. Med "negativnimi trendi" je Ertl omenil "meščansko desnico"; nato je poročal, da "jim" je uspelo med sabo spreti dve središči opozicije, *Mladino* in *Novo revijo*, predlagal pa je tudi nadaljevanje razdorov med inteligenco. Priporočil je ločevanje med tistimi, ki so "resnično racionalno kulturno, prizadevni" in

“navadnimi politikanti, ki so nepisci, nekulturniki...”¹⁵ Ertl je napovedal “več represije” zoper “nekatero špice, ki le preveč štrlijo in, ki motijo ta mir v slovenskem in jugoslovanskem prostoru”. Kučan pa je rekel:

...in na koncu se čuti nekaj slovenskih pisateljev in njim pridruženih članov ali po njih angažiranih ljudi pristojnih za to, da napišejo novo ustavo, ki je slabša od Čosićeve, ker Čosićeva je sicer meščanska, ampak ostaja vsaj z eno nogo znotraj socializma in znotraj Jugoslavije. Ti naši ne govorijo niti o Jugoslaviji, niti o socializmu, niti o osvobodilni fronti, to se pravi o nikakršni kontinuiteti, ampak govorijo o naravni pravici slovenskega naroda, da si izhajajoč iz neodtujljivih pravic človeka naredijo družbo po svoji oziroma po Bučarjevi meri...

Ko *Demos* oz. slovenska vlada leta 1991 ne bi vsebovala bivših oporečnikov, bi jo - če se že ni ustrašila domače komunistične nomenklature - nemara prestrašile grožnje evropskih in ameriških sogovornikov, ki so bili zagovorniki obstoječih razmer enotne Jugoslavije. Z drugimi besedami: slovenska državnost je nastajala v sporu z oblastjo in običajno politiko. Še drugače povedano: za manjše dosežke zadoščajo postopki, spodobnosti in dostojnosti, ki so - vsaj v našem času - značilni za običajno, rutinsko poslovanje; velikih dosežkov pa ne bo brez sporov in omenjenih domiselnosti, drznosti in nepopustljivosti.

Veliki dosežki so rezultat posebnih razmer in izrednih ljudi. Gre za posebne in izredne značaje, ki jih Max Weber imenuje *karizmatične*. Z Bavčarjem sva se strinjala, da danes Slovincem primanjkuje osebnosti in značajev, ki bi bili nujni za uveljavljanje Slovenije v Evropski uniji; nekatera znamenja pa kažejo, da tega pomanjkanja ne bo kmalu konec.¹⁶ Ob tem se postavlja vprašanje, ali danes v Evropi po padcu Berlinskega zidu in po koncu hladne vojne, tj. po epohalnem propadu socializma in vzponu liberalne demokracije sploh obstajajo pogoji za oporečništvo? Demokracija pravzaprav ne pozna oporečnikov. V demokraciji oporečniki postanejo *opozicija* in zasedejo sedeže v parlamentu. *Demos* je bil okrajšava za *Demokratsko opozicijo Slovenije*. Če so oporečniki dovolj spretni in številni, prevzamejo oblast, kot se je to zgodilo na Poljskem in v Češkoslovaški, deloma v Sloveniji.

Oporečništvo je trajalo stoletja, vsaj od Kristusa; v 19. in 20. stoletju pa je povezano s kulturnimi boji in intelektualci. Za klasične evropske romane 19. stoletja je recimo značilno, da njihovi junaki propadejo v bojih za avtentične vrednote, vendar kljub neuspehu - podobno kot Sizif - zbujajo občudovanje in navdihujejo nove boje oz. nove poskuse s skalo. Za oporečnike je značilno, da so - kot rečeno - junaški; da so tragični in očarljivi obenem.

¹⁵ Ertl je bil grob. Govoril je o nekulturnikih, “ki pod firmo kulture iščejo svoje gnezdo, da bi greli svoja politikantska jajca”. Glej *Predsednikovo simbolno odlikovanje zločina - Ustavna obtožba proti Danilu Türku*, Ljubljana 2010, str. 67.

¹⁶ Tukajšnje besedilo nastaja v tednih po parlamentarnih volitvah leta 2018, ko se - kljub relativni zmagi SDS in Janeza Janše - oblikuje nekakšna levosredinska koalicija, ki se je v prejšnjem mandatu kompromitirala s škandali v bančništvu, zdravstvu in zunanji politiki.

Modernizacija je povezana z naraščanjem števila akademskih, izobraževalnih in raziskovalnih ustanov, ki proizvajajo vse večje število visoko izobraženih ekspertov (poznavalcev, izvedencev), strokovnjakov za različna bolj ali manj zahtevna, večinoma naravoslovna in tehnična področja. Moderni izobraženci se večinoma povezujejo z etabliranimi podjetji in ustanovami, njihov odnos do oblasti in režima pa je največkrat kooperativen in konstruktiven. Poleg *kooperativnih in konstruktivnih izobražencev* poznajo moderne družbe tudi sloj nemirnih, nesprijaznjenih *kritičnih intelektualcev*. Zanimivo je, da so takšno vlogo izobražencev - čeprav je bila v socialističnih deželah nepriljubljena in pod policijsko kontrolo - najbolj vneto zagovarjali marksistični družboslovci. Karl Mannheim je zanj iznašel ime *svobodno plavajoča inteligenca* (freischwebende Intelligenz). Ponekod so jo slabšalno označevali kot *specialiste za splošne ideje* (spécialistes des idées générales). Zaničevalno so se o njej izražali tudi slovenski komunistični in udbovski funkcionarji.

4. Desni razumniki in levi intelektualci

Po volitvah junija 2018 sta se pojavili dve politični izjavi: *Izjava (Zbora za republiko) o političnem izključevanju* (11. junija 2018) in izjava "intelektualcev", ki so stranke LMŠ, SMC, SD, Levica, SAB in DeSUS pozvali k *oblikovanju levosredinske koalicije* (19. junija 2018). Izjavi sta bili odmevni, zbudili pa sta tudi nekaj pomislov in celo grobih diskvalifikacij. Najprej je Matej Avbelj objavil članek "Občine kot pokopališče pravne države" (*Finance*, 23. junija 2018), ki se začne z naslednjimi tremi stavki: "Desni razumniki in levi intelektualci so se izrekli. Prvi so proti izključevanju. Drugi so zanj." Nekaj dni pozneje (28. junija 2018) je kolumnist revije *Reporter* objavil članek "Intelektualci? Ne, usran poden". Čeprav je zmotno, označevanje "desnih" podpisnikov (ki se verjetno ne istovetijo kar počez z desnico) za "razumnike", "levih" pa za "intelektualce", ni brez pomena. V socialističnih časih in v partijskih krogih so pogosto obsojali "meščansko desnico" kot nasprotnico socialističnega sistema in napredka, kar pomeni, da kakršnokoli označevanje z "desnico" na Slovenskem ne more biti daleč od socialističnih oz. komunističnih krogov, ki se imajo za levico, za nosilce napredka itn. Povrhu tega slovenska beseda razumnik zveni arhaično, torej bi sklepali, da so razumniki zastopniki zastarelih idej; medtem ko so intelektualci po splošnem prepričanju modernejši in uglednejši.

Drugi pomislek glede označevanja desnih razumnikov in levih intelektualcev je vsebinski. Če levi intelektualci zagovarjajo levosredinsko koalicijo LMŠ-SMC-SD-Levica-SAB-DeSUS, predvsem zagovarjajo vrednote in programe, ki jih večinoma poznamo iz (jugoslovanskih) socialističnih časov, nato pa vrednote in programe, ki jih zastopajo t.i. leve vlade po letu 2018, vključno z mandatom 2014-2018. Levi intelektualci potemtakem predstavljajo establišment, desni razumniki pa njegovo opozicijo in so v vsakem pogledu bližji profilu izobražencev, ki jih po Evropi imenujejo *kritični intelektualci*. To pomeni, da gre pri označevanju in celo pri izenačevanju razumnikov oz. intelektualcev za zavajanje.

Tretji pomislek vsebuje nekaj špekulativnih elementov. Iz pisanja naših kolumnistov - čeprav vsebuje še marsikaj drugega - je mogoče razumeti, da jim ne ugajajo niti levičarji niti desničarji, iz česar bi lahko sklepali, da jim je vseč *sredinska politika*. Predlog "levih intelektualcev" za Šarčevo šesterico bi težko razložili kot sredino, predvsem pa je na moč podoben obstoječi koaliciji SMC-SD-DeSUS - s to razliko, da si nekdanjo SMC zdaj delita LMŠ in nova SMC, za Brgleza pa se ne ve¹⁷, kje bo pristal. Mogoče je sklepati, da si nekateri avtorji, s katerimi se po vsej priliki ujemajo načrti iz "ozadja", predstavljajo vladno sredino z vključitvijo Toninove NSi, predvsem pa z izključitvijo Levice in SDS. Takšna koalicija bi imela nekatere "estetske" učinke. Lahko bi jo razlagali kot rešitev, ki izključuje tako levi kot desni ekstremizem. Blatenje levih in desnih intelektualcev (v *Reporterju*), na drugi strani pa Avbljeve oznake levih intelektualcev in desnih razumnikov je mogoče razumeti kot nasprotovanje tako Janši kot Mescu, kar seveda samo po sebi ni nič spornega, vendar ne rešuje problema Slovenije leta 2018.

V naslednjem obdobju bi Slovenija potrebovala novo Veliko ali vsaj Srednje veliko generacijo domiselnih in drznih političnih profesionalcev, vrhunskih izvedencev za področja, o katerih odloča vlada. To bi bilo mogoče - vendar ne stoodstotno gotovo - doseči z Veliko koalicijo. Glede na to, da danes najbrž ni mogoče pričakovati križanja; glede na to, da vsepovsod zmaguje politika, katere predstavnik je bil nekoč Poncij Pilat; in glede na to, da obstaja zanesljiva tehnologija za premikanje skal (in celo hribov), je mogoče brez velikega tveganja, predvsem pa brez škandalov povzdigniti miselnost, ki se ne upogne ali sprijazni v prvem trenutku.

IX. NAČRT ZA SLOVENIJO

5. julija 2018

Novi časi

Med letoma 1945 in 1990 smo Slovenci živeli v socializmu. V šestdesetih letih je bilo videti, kot da bo socializem dobil "človeški obraz", v sedemdesetih letih pa so se vrnili časi *realnega socializma*. Na Zahodu je čas tekel drugače. Ameriški sociolog Daniel Bell je takrat, ko smo Slovenci otrpnili na napačni strani zgodovine, v *Kulturnih protislovjih kapitalizma* (1976) trdil, da je namesto varčevanja in zadržanosti prišel čas hedonizma, ki ga povzema izrek *Uživaj zdaj, plačaj pozneje!* Istega leta je pisec teh

¹⁷ To besedilo temelji na opazovanju političnega položaja v začetku julija 2018, vsekakor pred oblikovanjem vlade.

vrstic v ZDA dosegel doktorat znanosti, ki so ga na njegovi ljubljanski fakulteti pričakali z nezaupanjem, niti njej niti njemu pa se ni sanjalo, kaj nas čaka v prihodnosti. Od Bellovih trditev je preteklo nekaj vode, vmes je umrl nesmrtni in dosmrtni jugoslovanski predsednik; končala sta se hladna vojna in socializem, demokracija je bila videti zmagovita in neizbežna; za Slovenijo so se začeli *novi časi*.

Ob koncu hladne vojne so se pojavila dela Francisa Fukuyame o koncu zgodovine (1992) in Samuela Huntingtona o trku civilizacij (1993); 11. septembra 2001 se je zgodil islamistični napad na *Svetovni trgovinski center*. Leta 2004 je Slovenija vstopila v Evropsko unijo in Nato, po letu 2008 pa v območje negotovosti. Navsezadnje nas je leta 2015 doletela t.i. migrantska kriza, ki postopoma načenja temelje zahodne civilizacije, kot smo jo poznali. Lahko rečemo, da so se časi spremenili. Ko piše o novih časih, o najnovejših pritiskih na liberalno ureditev, ki je veljala desetletja, o Stephenu Bannonu in o tvitih ameriškega predsednika Trumpa, komentator nemškega tednika *Der Spiegel* Nils Minkmar ugotavlja, da nič več ne veljajo temeljna pravila komuniciranja:

Namesto v stoletjih uveljavljenih postopkov dokazovanja, da je neka izjava sporna ali preprosto resnična; namesto pogovorov, preprirov in iskanja kompromisov imamo zdaj zabavna in šokantna bliskovita sporočila, ki naj bi odvrnila pozornost od molče delujoče politike moči.¹⁸

Iz poročil o dogodkih t.i. arabske pomladi, predvsem v Egiptu; iz poročil o demonstracijah v ZDA, Franciji, Nemčiji, Ukrajini, Poljski, Madžarski... smo izvedeli, da je učinek "bliskovitih sporočil" t.i. družbenih medijev znaten, če ne odločilen. Navsezadnje so jih uporabljali tudi mariborski "vstajniki", ko so bili nahujskani zoper župana Kanglerja (leta 2012). S šokantnimi tviti se obmetujejo vodilni slovenski politiki, s čimer znižujejo raven politične in siceršnje komunikacije.

V zagrenjenem prispevku omenjenega nemškega časopisa Rafael Buschmann, Markus Feldenkirchen, Ulrich Fichtner, Lothar Gorris, Isabell Hülsen, Herhard Pfeil in René Pfister pišejo o trgovinski vojni in nazadovanju Nemčije:

Kaj bi bilo, če bi se zares končala doba globalizacije? Če bi nazadovala svetovna trgovina? Kako bi se v tem znašla izvozna nacija Nemčija? Kaj bi odmevalo pri majhnih voditeljih svetovnega trga v provinci, pri članih srednjega razreda, ki vendar tvorijo hrbtenico nemškega trga delovne sile?¹⁹

Ob tem se postavlja vprašanje, kaj bi/bo trgovinska vojna pomenila za Slovenijo, ki je mnogo manjša, vendar vseeno "izvozna nacija", v marsičem odvisna od Nemčije. Slovenski voditelji in medijske hiše, ki se strinjajo z njimi, poročajo o gospodarski rasti

¹⁸ Nils Minkmar, "Schwindelgefühle", *Der Spiegel*, št.26/23.6.2018, str. 32.

¹⁹ Buschmann in drugi, "Schland (okrajšava za Deutschland) unter", *Der Spiegel*, št. 27/30.6.2018, str. 20.

in o zmanjšanju nezaposlenosti; vendar vseeno ne morejo mimo zadreg v zvezi z bančnimi “luknjami”, pranjem denarja, privatizacijo NLB in drugih državnih firm. Ni mogoče prikrivati zastojev pri gradnji železniških povezav (Divača-Koper), čakalnih vrst v pravosodju in v zdravstvu, predvsem pa zunanjepolitičnih slepih ulic. Kljub temu, da ga iznajdljivi Slovenci, med njimi zdravniki in medicinske sestre, zapuščajo, (slovenski) javni sektor narašča, obetajo se novi in višji davki...

Se spet obetajo novi časi, podobni recesiji, kot se je pojavila že leta 2008. Zoper politiko varčevanja, ki je bila uvedena zaradi krize, so nekateri radikalni slovenski voditelji odgovorili z zanimivim stališčem, da gre za “brezglavo varčevanje”. Ti *zapozneli hedonisti* so še vedno na prizorišču, v ospredju glavnega odra, ki ga po vsem videzu nimajo namena zapustiti.

Parlamentarne volitve junija 2018 so dale kočljiv rezultat, katerega bistvo niso medstrankarska preštevanja in preigravanja, ampak *kvaliteta osebja*, ki je bilo izvoljeno na parlamentarne oz. vladne položaje. Vendar kočljivi rezultat ni novost. Slovenija že precej let zavrača reforme, za katere se je bila zavezala ob vključitvi v EU in Nato. To zavračanje je podloženo z ideološkimi spori, ki bi jih lahko na kratko in preprosto - ker so bili tudi s strani pisca teh vrstic in s strani mnogih izvedencev že večkrat podrobno opisani in označeni kot obsoletni - lahko definirali kot boj med *osamosvojitelji* in *pridobitelji*. Gre za varovanje pridobitev socializma 1945-1990 in za osamosvojitvev leta 1991-1992. Pridobitelji se sklicujejo na zmago v II. svetovni vojni, osamosvojitelji pa na zmago v hladni vojni.

Po vseh teh izkušnjah in opozorilih je potrebno pripraviti program rešitve oz. *Načrt za Slovenijo*, ki bi obsegal naslednja poglavja:

1. *Zgodovinske lekcije*, hladna vojna, osamosvojitvev
2. *Pozni socializem*, korupcija
3. *Evropski kontekst*, meje, migracije
4. *Četrta industrijska revolucija*, biotehnologija, digitalizacija, robotika...
5. *Demografija*
6. *Ekologija*
7. *Meritokracija*, državna reprezentanca
8. *Zunanja politika*, Hrvaška, Srednja Evropa
9. *Čakalne vrste*, zdravstvo, pravosodje, administracija (dovoljenja, potrdila)
10. *Šolstvo*, znanost, kultura, mediji, Cerkev

X. IZKLJUČEVANJE

11. julija 2018

Predsednik republike Borut Pahor je 7. junija 2018 na tiskovni konferenci po formalnem povolilnem srečanju z zmagovalcem Janezom Janšo (25 poslanskih mest), vsem strankam in izvoljenim poslancem priporočil politiko *vkjučevanja*. To priporočilo je po vsej priliki povezano s številnimi predvolilnimi (in povolilnimi) napovedmi, da so *izključene* koalicije s predsednikom Janšo. To priporočilo bi bilo lahko namenjeno tudi Marjanu Šarcu (13 poslanskih mest), ki se je – ne da bi bil k temu povabljen in predno se je pogovorov lotil zmagovalec volitev - začel v javnosti vesti kot mandatar in sestavljati nekakšno koalicijo. Takšno vedenje Marjana Šarca, ki je predsednik stranke z enakim imenom, je nanavadno in sprto s povolilnimi postopki v demokratičnih državah.

Glavni problem najnovejših volitev in očitno tudi povolilnih postopkov je izključevanje. Ti postopki nemara ne bi zbujali pozornosti ali zgražanja, ko ne bi Slovenija v zadnjih 28 letih vendarle napredovala od prakse izključevanja, ki je bila nekoč značilna za jugoslovanski in slovenski enopartijski sistem. Da se sestavljanja vlade loti nekdo, ki je na volitvah dobil pol manj glasov kot zmagovalec, je škandal tudi za Slovenijo, ki se v preteklosti sicer ni vedno odlikovala s strogim upoštevanjem demokratičnih navad. Ponujanje mest v koaliciji in vladi pred začetkom z zakonom določenih opravil je blizu pojavu, ki ga označujemo kot udar.

Ob tem se seveda postavlja vprašanje, od kod gospodu Šarcu spodbuda, da začne sestavljati vlado s strankami, ki so dosegle še slabše rezultate od njegovega, predvsem pa mnogo slabše od zmagovalca. Pojavljajo se domneve in ugibanja o poslušnosti vplivnim osebnostim in središčem zunaj volilnega tekmovanja. Volivci so seveda izkazali zaupanje tudi strankam, katerih dosežki v preteklosti niso bili najboljši, torej so jih poklicali k medsebojnemu sodelovanju, predvsem pa k sodelovanju s stranko z najboljšim rezultatom. Izboljšave na področjih od financ in obrambe do zdravstva in zunanje politike s politično polarizacijo niso mogoče.

Zmagovalci volitev so – kot je običajno v demokratičnih državah – izrazili željo po sodelovanju z vsemi strankami. Podpisani slovenski izobraženci pričakujemo, da se nevarno prehitevanje konča; da bodo zmagovalcu volitev omogočeni pogovori z vsemi strankami, ki bodo brez predsodkov upoštevale in seveda predlagale racionalne predloge za čim boljši uspeh države.

XI. OD BRIONOV DO DOBA

11. julija 2018

Telefonski koledar za današnji dan me opozarja na dva dogodka. Dopoldne obisk pri Igorju Bavčarju na Dobu, popoldne okrogla miza Združenja za vrednote slovenske osamosvojitve ob 27. obletnici Brionske deklaracije. Igor Bavčar in Janez Janša sta se takrat jezila name in na druge člane slovenske delegacije (Bučar, Drnovšek, Kučan, Peterle, Rupel), češ da smo popustili v trenutku, ko ima naša vojska jugoslovansko v pesti. Pozneje - v ljubljanskem parlamentu - smo vsi skupaj presodili, da je bil manever s trimesečnim moratorijem upravičen in koristen.

Kako je bilo pred 27 leti, ko smo mislili, da bomo šli v (jugoslovanski) zapor vsi skupaj ali pa nobeden?

Najprej se je začela vojna. Sledili so sestanki v Zagrebu.

Prvi je bil nočni sestanek Kučan-Rupel s *trojko* Poos-Van den Broek-De Michelis, ki je prišla iz Beograda (s sestanka z Markovićem in Miloševićem) v *petek, 28. junija*. Glavno besedo je imel - ne glede na to, da je v Zagrebu vladalo počitniško, ne vojno razpoloženje - Tuđman. (Hrvati so imeli dva scenarija: neodvisnost in privilegiran položaj v Jugoslaviji, saj so imeli predsednika predsedstva, vlade in zunanjega ministra.) Van den Broek je imel tri vprašanja (za Markovića, Miloševića in za Slovenijo):

1. prekinitev ognja/umik vojske v vojašnice (ne razveljavitev plebiscita),
2. 3-mesečni moratorij pri uresničevanju deklaracije o samostojnosti,
3. Mesič naj pride v Beograd.

Marković naj bi bil obljubil, da bo zaustavil operacijo JLA, če Slovenija prekine uveljavljanje neodvisnosti. Odgovoril je Kučan. Pokazal je načrt "Bedem" (okop), ki je EU (skupaj s Slovenijo in Hrvaško) obravnaval kot sovražnika. Rekel je, da Slovenija ni nikogar napadla in da nima česa prekinjati. V Sloveniji se ne bomo pogovarjali o ohranjanju Jugoslavije, ampak o postopnem prevzemanju državnih funkcij. Poos je odgovoril, da delamo v nasprotju s helsinško in pariško listino (KVSE). Rekel je, da Hrvaška ne more spremeniti preteklosti in da je treba začeti pogajanja.

Rekel sem, da imam vtis, da hoče trojka ustaviti vojno, rešiti Markovića in Jugoslavijo. Za nas, sem rekel, je zgodba z Markovićem končana, JLA se mora vrniti v vojašnice, hočemo mir. Kučan je rekel, da bo o predlogih odločal parlament. Za nas Mesičeva vrnitev ni problem, smo za pogajanja. Slovenski naborniki so zapuščali JLA.

Zataknilo se je pri nadaljnjih korakih pri uresničevanju deklaracije o neodvisnosti oz. temeljne ustavne listine. Šlo je za vprašanje, ali gre za *premor ali za vrnitev na začetek*.

S Kučanom sva vztrajala pri premoru (moratorij). Jaz sem rekel: *Ne bomo šli nazaj!* Sicer definitivnega odgovora nisva mogla dati, ker ima zadnjo besedo parlament. Sledila je korespondenca o “nepovratnosti odločitve o neodvisnosti”. Tanjug in EU sta bila nejasna, Beograd si je lahko oddahnil. Poosu sem napisal pismo, da je *Slovenija pripravljena počakati z uresničevanjem neodvisnosti, če se JLA umakne v vojašnice ali zapusti naše ozemlje.*

V soboto, 29. junija je bila večerna seja parlamenta, na kateri sem govoril, da *ne smemo narediti nobenega koraka nazaj.* V nedeljo, 30. junija je bil alarm zaradi zračnega napada (s katerim je grozil Kadijević), vlada in predsedstvo sta zasedala v kleti Cankarjevega doma. Tistega dne sta prišla v Ljubljano grozit Marković in Brovet.

V nedeljo zvečer smo morali (Kučan, Rupel, Kacin) spet v Zagreb na sestanek s trojko, sestanek pa se je začel v ponedeljek, 1. julija ob pol štirih zjutraj. Van den Broek se je pritoževal, da nadaljujemo z osamosvajanjem, zato on ne more prepričati Beograda, naj neha. Beograjski načrt premirja je bil, da *Slovenija vzpostavi stanje, kot je bilo pred 25. junijem.* De Michelis mi je tisto jutro (1. julija) rekel: *moratorij bo trajal tri mesece, potem lahko storite, kar hočete, nihče ne dvomi, da bo Slovenija samostojna država.*

2. julija je sledil sestanek z Genscherjem, ki ga je Tuđman prvotno hotel privabiti v Zagreb, mi pa smo ga hoteli prepeljati z vlakom v Ljubljano. Priletel je v Celovec, nakar smo se sestali v Beljaku. V pol ure avtomobilske vožnje od letališča do železniške postaje sem nemškemu ministru razložil celotno situacijo, na železniški postaji pa je prišlo do vznemirjenja in spremembe. Namesto potovanja v Ljubljano je - ker so tako sklenili nemški varnostniki - sledil sestanek v letoviškem hotelu. Genscherju se je mudilo, kot sem ga razumel, je hotel čim prej govoriti s kolegi v EU, ki jih je bilo takrat vseh skupaj 12.

Istega dne sta prišla v Ljubljano Mesić, ki je bil predsednik predsedstva, in Tupurkovski, ki sta nas prepričevala, *naj se vdamo, češ da so se generali odločili, da nas zmlejejo.* 4. julija je iz Beograda prišel ultimat, naj se razorožimo in mejne prehode prepustimo JLA.

Pogovori z Genscherjem so bili odločilni. 7. julija, praktično sredi vojnega meteža, je na Brione odšla delegacija v sestavi Kučan, Bučar, Peterle, Rupel, vendar se nam je na licu mesta pridružil še Drnovšek. Na Brionih smo imeli štiri sestanke:

Prvi sestanek je bil med Slovenijo in EU. Na tem sestanku smo odprli vprašanje civilnega nadzorstva nad JLA, predsednik Evropskega sveta van den Broek pa je napadal, češ da je Slovenija naredila kup enostranskih korakov, da je treba režim na meji vrniti v prejšnje stanje itn. Luksemburžan Poos je prodril z nekaterimi izvirnimi idejami: naslednje tri mesece naj bodo na mejah tri zastave (EU, jugoslovanska in slovenska), carine pa naj se stekajo na poseben račun, po koncu pogajanj pa bi si denar razdelili. Glavno vprašanje je bilo nadzorstvo mejnih prehodov.

Drugi sestanek je bil med Slovenijo in Jugoslavijo, ki so jo predstavljali člani predsedstva in Marković. Drnovšek je sedel na dveh stoli, vendar je izrabil situacijo za strateški pogovor z Jovićem. Črnogorski predstavnik je izjavil, da Slovenije nima smisla zadrževati v Jugoslaviji, sicer je prevladoval splošen prepir. Jaz sem parafraziral Poosa in predlagal na mejah "evropski režim", torej varovanje s policijo, ki je bila slovenska.

Na sestanku slovenske peterice je bilo veliko pritožb proti Evropski uniji, nato je Broekova asistentka Henrietta listek s štirimi točkami in komentarjem: *Vzemite ali pustite!*

1. na mejah je treba vzpostaviti stanje kot pred 25. junijem,
2. carine so zvezna pristojnost,
3. slovenska vojska neha blokirati vojašnice,
4. vojska se vrne v vojašnice.

Bučar in Kučan sta bila obupana, jaz pa sem listek razumel kot izhodišče za pogajanja. Glede carin bi predlagali evropsko kontrolo, glede stanja na mejah pa evropski režim: v EU meje varuje policija, ne vojska. Van den Broek je v bistvu sprejel naše predloge: carine naj bodo pod tujo kontrolo, na mejah pa ostane JLA samo tri mesece. Na koncu je nastala *Brionska deklaracija*, ki je imela bolj zapleten naslov:

Nadaljnje oblike in načini uresničevanja pogajalskih priprav.

1. Režim na meji

Nadzor nad mejnimi prehodi bo prevzela policija Slovenije. Delovala bo v skladu z zveznimi predpisi.

2. Carine

Sporazum, ki so ga podpisali predstavniki zvezne vlade in vlade Republike Slovenije 20. junija 1991, je potrjen in bo uresničen. Carine bodo ostale zvezni dohodek in pobirali jih bodo slovenski cariniki. Vplačevali jih bodo na skupen račun, ki ga bodo nadzorovali zvezni in republiški finančni ministri skupaj z enim ali dvema zunanjima kontrolorjema.

3. Nadzor zračnega prometa

Obstaja enoten nadzor zračnega prometa za vso Jugoslavijo. Ves domači in mednarodni zračni promet čez Jugoslavijo bo nadzoroval in zagotavljal pristojni zvezni organ.

4. Varnost na mejah

Vzpostaviti je treba stanje, ki je veljalo pred 25. junijem 1991. V času suspenza (tri mesece) opraviti pogajanja, da bi omogočili regularen prenos vseh pristojnosti JLA na tem področju. Na mejah bo ostal režim, ki je utemeljen na evropskih merilih.

5. Drugi načini za prekinitev ognja:

- deblokada vseh enot in objektov JLA
- brezpogojen umik enot JLA v vojašnice,
- odstranitev vseh barikad na cestah,
- vrnitev vseh sredstev in opreme JLA
- deaktiviranje enot TO in njihova vrnitev na izhodiščne točke.

Vsi ti ukrepi bodo začeli veljati takoj, ko bo mogoče, najkasneje do 8. julija do 24. ure.

6. Ujetniki

Vse osebe, ki so zaprte zaradi sovražnosti od 25. junija 1991, je treba čim prej osvoboditi, najkasneje do 8. julija do 24. ure. V zvezi z izvajanjem te odločitve bo potekalo sodelovanje z mednarodnim Rdečim križem.

XII. HLAPCI, PREROKI, GOSPODARJI

(Kaj imajo skupnega evangelista Janez in Matej, Ivan Cankar, Edvard Kardelj/OF in Dušan Pirjevec?)

Ljubljana, 15. julija 2018

1. Janezov in Matejev evangelij

Kaj je hotel reči Poncij Pilat, ko je - če verjamemo Janezovemu evangeliju - razvneti judovski množici (starešinam in njihovim služabnikom/hlapcem) predstavil prebičanega Kristusa z besedama *Ecce homo!* (Glejte, človek!)? Je hotel reči, da je Kristus *človek kot drugi*, torej samo človek? Ali je, ker je slišal, da je Kristus kralj, hotel reči, *Glejte, kakšen izreden človek!*? Ali pa je hotel dokazati svojo neizprosno, češ, *poglejte, kaj se zgodi neposlušnemu človeku!* Ko bi ostalo pri znotraj-judovskem sporu in ko bi si Pilat zares lahko umil roke glede Kristusove usmrtitve, bi bil položaj preprost. Vendar zgodovinski boji pogosto vsebujejo po tri "vojske": upornike, nezaveščeno množico in vladajoči establišment. V svetopisemskih poročilih o obsodbi in križanju Jezusa Kristusa (90-110) nastopajo:

1. *kristjani s Kristusom na čelu,*
2. *judovska množica s Kajfo na čelu in*
3. *Rimljani s Poncijem Pilatom na čelu.*

Poročilo evangelista Mateja pravi:

Vélíki duhovniki in starešine so pregovorili množico, naj zahtevajo Baraba, Jezusa pa dajo umoriti. Upravitelj jim je odgovoril: »Katerega od teh dveh hočete, da vam izpustim?« »Baraba,« so rekli. »Kaj naj torej storim z Jezusom, ki se imenuje Kristus?« jim je rekel Pilat. Vsi so dejali: »Križan naj bo!«

V poročilih o križanju, predvsem apokrifnih, torej tistih, ki niso dosegli kanonizacije, Pilat (v nasprotju s konvencionalnimi razlagami) ni Kajfov zaveznik, ampak prej njegov nasprotnik, ki skuša judovske verske gorečnejše odvrniti od usmrtitve Kristusa. Da je bil Pilat pragmatičen in razsoden oblastnik, izhaja tudi iz znane literarne obravnave Mihaila A. Bulgakova. V *Mojstru in Margareti* ima Pilat nekaj nepričakovanih človeških lastnosti. Pilat naj bi želel pomilostiti Kristusa, češ da je od dveh obsojencev "manj škodljiv", prevzemala naj bi ga "nedoumljiva žalost" in pravi, da mu je "tesno". Kajfi celo napoveduje, da bo cesarja obvestil, da Judje v Jeruzalemu rešujejo smrtne kazni očitne upornike, kar ne velja za Kristusa.²⁰

2. Ivan Cankar, *Hlapci*

Igralci se menjajo ali igrajo različne vloge, vendar krščanska kultura in njene zgodbe ostajajo aktualne tudi 1800 let po evangelijih. V Cankarjevi drami *Hlapci* Jerman zamenja Kristusa, vendar je ta po drugi strani postal univerzalna avtoriteta, na katero se sklicujejo vse "vojske". Brez Kristusa ne morejo niti župnik niti gostilniška drhal niti Jerman, ki se jezi nanjo:

Hlapci! Za hlapce rojeni, za hlapce vzgojeni, ustvarjeni za hlapčevanje! Gospodar se menja, bič pa ostane in bo ostal na vekomaj, zato ker je hrbet skrivljen, biča vaje in željan!... Hlapci! Med vas bi Kristus ne prišel z besedo, prišel bi z bičem!

Pri Cankarju ne gre za križanje, ampak za odstavitev moralno-politično neprimerne učitelja - ob glasnem pritrdjevanju gostilniškega občinstva:

Komar. Stotriinšestdeset podpisov . . . Jaz sem rekel, da nikar, da počakajmo — ali kaj bi? Ljudstvo tirja svojo pravico, ne mara čakati nanjo . . . je že tako! . . . Jutri, stavim, da jih bo tristo in čez!

Jerman. Kaj ?

Komar. Podpisov . . . cekinov prav gotovo ne!

Jerman. Kdo pa jih nabira?

Komar. Rekli so, da naj bi jih jaz — pa jih! Ljudstvo je razburjeno, hudo razburjeno — kdo bi se upiral?

Tudi v *Hlapcih* se bojujejo tri skupine:

²⁰ Mihail A. Bulgakov, *Mojster in Margareta*, Ljubljana 1971, str. 66-68.

1. učitelj Jerman in somišljeniki,
2. gostilniška publika//drhal/hlapci in
3. uradna oblast (nadučitelj, župnik).

Mimogrede je treba povedati, da se je glede slovenskega služabniškega položaja pritoževal že France Prešeren.²¹ Podobno kot v Svetem pismu gre tudi pri Cankarju za vprašanje, kdo bo prepričal množico/hlapce: Jerman ali šolska/cerkvena oblast? Bodo hlapci postali ljudje, kot priporoča Jerman, ali bodo ostali podložni vladajočim ustanovam, kot sta šola in Cerkev?

3. *Osvobodilna fronta*

V začetku druge svetovne vojne, torej 30 let po Hlapcih, so si slovenski revolucionarji, zbrani v *Osvobodilni fronti* okrog Edvarda Kardelja, Borisa Kidriča in Edvarda Kocbeka zastavili vprašanje, ali je mogoče spremeniti slovenski narodni značaj? Njihov odgovor je bil parafraza Cankarjeve formule iz Hlapcev: *OF je/bo preobrazila narod hlapcev v narod junakov!* Namesto da bi - kot Jerman - iz hlapcev naredili ljudi, so komunisti sklenili iz hlapcev narediti junake.

Že spet gre za tri skupine:

1. komunistični revolucionarji,
2. zatirano slovensko ljudstvo in
3. okupacijska oblast.

²¹ Prešeren 70 let pred Cankarjem piše: Deutsch sprechen in der Regel hier zu Lande/ Die Herrinnen und Herren, die befehlen,/ Slowenisch die, so von dem Dienerstande...

4. *Hlapci, heroji, ljudje*

Ta vprašanja so vznemirjala znamenitega partizanskega revolucionarja Dušana Pirjevca, ki se je bil po zmagi nad okupatorji sprl z revolucionarno oblastjo, nakar je postal ugleden profesor in duhovit razlagalec evropske književnosti, predvsem Cankarjevih del. Tu nas zanima predvsem knjiga *Hlapci, heroji, ljudje*,²² v kateri je Pirjevec izkoristil Cankarjevo dramo za diskretno polemiko z revolucionarno oblastjo, ki je zamenjala okupatorje iz prejšnjega trikotnika. Revolucionarji so postali gospodarji.

Pirjevec v svoji razpravi seveda govori treh kolektivih: o hlapcih, herojih in ljudeh. Poleg tega omenja še dva "trikotnika":

5. Jerman-mati-Lojzka²³ in
6. Jerman-ljudstvo-župnik.²⁴

Trikotnik z ženskima osebama nekako problematizira, relativizira in zaustavlja Jermanovo junaško akcijo.

²² Dušan Pirjevec, *Hlapci, heroji, ljudje*, Ljubljana 1968.

²³ *Op. cit.*, str. 15.

²⁴ *Ibidem*, str. 81.

Pirjevec takole opisuje Jermanovo prizadevanje:

...konkretno zgodovinsko bivanje (Slovencev) potemtakem ni v skladu z njihovim bistvom ...(ki) je potisnjeno nekam globoko pod površino zgodovinsko socialnega dogajanja...

...Jerman je potemtakem izbrani pooblaščenec bistva, ki ga je pooblastilo, naj čim več ljudi ali pa vsaj enega izmed njih privede nazaj k bistvu samemu. Jermanova akcija izvira iz "pooblastil" bistva, zasnovana je tedaj v dobro hlapcev, saj hoče vsaj enemu izmed njih odvezati roke in pamet. Odvezati roke in pamet, napraviti jih svobodne pa pomeni privedi ljudi nazaj k njihovem bistvu in hkrati bistvo privedi nazaj k ljudem. Jermanova akcija je zasnovana kot humanistična revolucija.²⁵

V nadaljevanju Pirjevec govori o "breztemeljnosti in samovoljnosti" Jermanove akcije.²⁶ To akcijo imenuje eshatološko in ugotavlja, da so se ji hlapci uprli.

S tem, ko so se hlapci uprli Jermanovi eshatološki akciji in iz nje izvirajoči oblasti, so zavrnili oblast in z njo seveda tudi zgodovinsko akcijo...

Pirjevec pravi, da so Jermanovi poslušalci "čutili", "kako se v Jermanovi roki moč spreminja v vsesplošno uničenje."²⁷

Bivši revolucionar Pirjevec, ki je doživel preobrazbo revolucije v avtoritarno oblast, je kot rečeno zadržan do junakov (prerokov, revolucionarjev), kot je bil Jerman. V njihovem junaštvu vidi zametek nasilne oblasti, ki je vedno enaka: od Pilatove in klerikalne do okupatorske in komunistične. Pirjevec kaže razumevanje za miselnost in pragmatična dejanja preprostih ljudi, kot je Hvastja, znan po izjavi: "Postaren sem, oženjen, troje otrok imam; ali glej: klečal nisem pred človekom." Pirjevec v zvezi s Hvastjo pravi:

Hvastjeva akcija je obrambna akcija in to pomeni dvoje: ni niti eshatološko spreminjanje sveta, niti se ne uveljavi kot oblast... Hvastja od nove oblasti ne zahteva za Komarja nikakršnih represalij, čeravno bi to lahko storil. Ravno tako prav nič ne pomaga župniku, ko prevzema oblast in ko poravnava račune s svojimi nekdanjimi političnimi nasprotniki, da bi utrdil svojo oblast...

...Hvastja pod novim režimom prav nič ne avanzira, čeprav bi se to moralo zgoditi, ko bi njegovo "radovoljno suženjstvo" imelo samo ontični pomen.

...Hvastja ne ubija, a se tudi sam ne pusti ubiti - to je radovoljno suženjstvo.²⁸

²⁵ *Ibidem*, str. 39-40.

²⁶ *Ibidem*, str. 55.

²⁷ *Ibidem*, str. 89.

²⁸ *Ibidem*, str. 105

Pirjevec domneva, da je bil Cankar zadržan do Jermanovega junaštva in da je takšno junaštvo pravzaprav razkrinkal kot breztemeljno in samovoljno. Cankarju (in Pirjevcu) je po vsem videzu bližji Hvastja, ki ni niti hlapec niti heroj, ampak človek.

5. Nov razmislek

Že na podlagi tukajšnjega skromnega nabora, predvsem pa zaradi (priložnosti) tektonskih sprememb slovenskega življenja po osamosvojitvi je mogoče reči, da je potrebno na novo in dobro razmisliti o evropskem, predvsem pa o slovenskem hlapčevstvu, junaštvu in človečnosti. Nov razmislek bi se moral izogniti shematičnim razlagam kategorij, ki nas spremljajo tako rekoč dva tisoč let. Ko bi se bil ukvarjal s Svetim pismom - čeprav imam v spominu njegova zanimiva predavanja o »konkurenčnih« različitih kanoničnih evangelijskih oz. *apokrifih* - se Pirjevec najbrž ne bi mogel izogniti poglobljeni analizi ravnanja oz. vedenja Poncija Pilata. Pirjevec bi nemara pokazal razumevanje za Pilatovo ravnanje oz. vedenje, ki ga ne določata le omahovanje glede obtožb na Kristusov račun, tj. glede Kristusove krivde, in ponudba pomilostitve, ampak (če beremo Matejev evangelij) tudi intervencija Pilatove soproge Procije oz. Klavdije:

Ko je sedel na sodnem stolu, mu je njegova žena sporočila: "Nič ne imej s tem pravičnim, kajti danes sem v sanjah zaradi njega veliko trpela."

Poleg uradnih evangelijskih obstajajo še drugi, npr. *Nikodemov evangelij*, ki je posvečen predvsem Pilatu. Apokrifna sporočila, torej teksti o Kristusu in Pilatu, ki sicer nimajo uradnega cerkvenega pečata, trdijo, da je Pilatova žena govorila s Kristusom in da sta se Pilat in Procija spreobrnila h krščanstvu.

Na točki, ko ugotavljamo, kako verniki postajajo gospodarji in kako se gospodarji spreobračajo v vernike; kako človeške in banalne so njihove težave in kako oboji manipulirajo z ljudstvom oz. narodom... si moramo zastaviti nekaj novih vprašanj. Lahko se vprašamo, kako bi se evropsko življenje odvijalo brez Kristusa in brez krščanstva? Brez Kristusa - oz. brez posnemanja Kristusa, torej brez oporečnikov (kot je Jerman) - morda ne bi bilo bojov zoper nasilje in avtoritarno oblast.²⁹ (Mnoge cerkve in vere ne poznajo oporečništva.) Brez Kristusovega zgleda in oporečnikov ne bi bilo niti demokratične zahodne civilizacije niti samoodločbe narodov niti samostojne slovenske države... Brez Kristusa (ali Jermana) bi bili hlapci.

6. Dva tisoč let po Kristusu, sto let po Cankarju

²⁹ Glej moj članek "Državnost, ki je nastajala v sporu z oblastjo in običajno politiko", *Sobotna priloga Dela*, 7. julija 2018, str. 8-9.

Slovenci in še nekateri drugi (vzhodno in srednjeevropski) narodi so se s koncem hladne vojne izvili iz sistema, ki zatira oporečnike, in se združili z narodi, ki oporečnikom ponujajo akademske položaje in poslanske sedeže. Slovenci smo od leta 2004 v EU in Natu. Leta 2018 slišimo (iz levičarskih krogov), da bi morali zapustiti Nato, morda celo Evropsko unijo, zaustaviti privatizacijo v gospodarstvu, zdravstvu in šolstvu. Do nedavnega so ti krogi nastopali kot oporečniki in kot Jerman, zdaj pa vstopa v vlado več ne izključujejo. Takšne pobude so posebej zanimive v luči povezovanja Slovenije z ruskim režimom, ki obžaluje zaton Sovjetske zveze, tj. komunizma. Po drugi strani se je, kot kaže pobuda "16+1", posebej med nekdanjimi socialističnimi državami v Evropi udomačila Kitajska, ki ne slovi ravno kot zibelka opozicije ali zatočišče oporečnikov. Toda vsa ta gibanja zbledijo ob pojavih, razpravah in sporih okrog t.i. *migrantov*, ki prihajajo v Evropo v glavnem iz muslimanskih dežel.

Kristjani so se med sabo do današnjih dni v glavnem spravili: tridesetletna verska vojna je minila leta 1648, *vestfalski mir* pa je temelj sodobnih mednarodnih odnosov; Galileja so rehabilitirali leta 1757, na Nemškem se je *kulturni boj* (ki ni bil več spor med kristjani, ampak spor med cerkvijo in liberalci) končal leta 1878, Tavčarjev roman *4000* je izšel leta 1891, Mahničev *Rimski katolik* je prenehal izhajati leta 1896, *Drugi vatikanski koncil* pa se je končal leta 1965. Ko se je v Jugoslaviji začela nesrečna gospodarska reforma.

Muslimanski prerok Mohamed ni doživel Kristusove usode, imel je trinajst žena, bil uspešen vojskovodja in je umrl v svoji domači hiši star 61 let. Muslimanski zakonik *Koran* naj bi Mohamedu narekovala nadangel Gabrijel in osebno Bog/Alah. Tako kot kristjani imajo tudi muslimani svoje izkušnje z oporečniki, le da so te izkušnje novejše in bližje. Vzemimo primer Salmana Rushieja in njegove *Satanske stihe* (1988). Smrtno nevarni boj med šiiti in suniti traja še danes. Najhujši dogodki tega boja so povezani s terorizmom (11. september 2001), z vojnami v Afganistanu, Iraku, Iranu, Izraelu, Libiji, Siriji...

Evropske družbe so na neki način impregnirane s krščansko miselnostjo, kar pomeni, da spoštujejo uporniško držo in obžalujejo otopelost oblasti. Še več, osebno tvegano, uporniško, kritično, nekonvencionalno... ravnanje razumejo kot spodbudno za razvoj in napredek. Evropa se je v preteklosti sicer pogosto srečevala z zatiranjem osebnega tveganja in osebnosti, ki so bile zaslužne za uveljavitev človekovih pravic, za samoodločbo narodov, za demokracijo in tehnološki napredek. To še posebej velja za avtoritarne režime, za (nekdanje) fašistične in (nekdanje) socialistične države, med katere sodi tudi Slovenija. Da so pri nas preganjali (katoliško) cerkev in teologijo, češ da sta nevarni za komunistični sistem, ni sprejemljivo, je pa morda razumljivo. Toda skupaj z zahodno kulturo, ki temelji na krščanstvu, so podcenjevali osebne zglede in pobude na področju gospodarstva, umetnosti, šolstva, zdravstva... kar je socializem in diktature navsezadnje pokopalo.

XIII. POLITIČNI KONCENTRAT

(Gromske strele med 11. in 17. julijem 2018)

Za pretekli teden je bila značilna koncentracija pomembnih, celo prelomnih dogodkov. V sredo, 11. julija 2018 je ameriški predsednik Trump na vrhu Nata v Bruslju kritiziral evropske zaveznike, predvsem Angelo Merkel, zvečer istega dne je Jean Claude Juncker zaradi negotove hoje sprožil govorice o svojem zdravju; 14. julija je na Bledu udarila strela z jasnega, 15. julija je Francija premagala Hrvaško, 16. julija se je predsednik EK Juncker srečal s kitajskim predsednikom Xi Jinpingom, 17. julija se je Trump v Helsinkih srečal s Putinom, Matej Tonin pa je izstopil iz Šarčeve koalicije.

Nastop ameriškega predsednika v Bruslju je pomenil določeno zadrego za evropske članice NATO. Kot je bil napovedal že prej, je Trump izrekel pričakovanje, da bodo evropske države razbremenile ZDA in za severnoatlantsko zavezništvo plačevale skladno z zavezami, tj. najmanj 2% BDP. V bistvu gre za večkrat izrečeni očitek o hedonistični Evropi, ki je stroške za svojo varnost naprtila ZDA. Za Slovenijo, ki obrambi namenja okrog 350 milijonov, bi izpolnitev zaveze pomenila skoraj 900 milijonov na leto. Vendar ne gre toliko za Slovenijo. Trn v ameriški peti je Nemčija, ki naj bi poleg ameriške varnosti uživala tudi prednosti ameriškega odprtega trga, pri čemer se v veliki meri oskrbuje z rusko energijo in nad čimer bedi nekdanji kancler Schröder. Sedanja kanclerka in njeni prijatelji v EU seveda nasprotujejo zmanjšanju evropskih privilegijev. Američanom želijo vrniti milo za drago, zato se je Juncker - po škandalu z omahljivo hojo v Bruslju - odpravil k Xiju v Peking, kjer se enako kot Evropejci upirajo ameriškim oviram za svojo prodorno proizvodnjo. Po vsem videzu gre za prastaro pravilo *Nasprotniki mojih nasprotnikov so moji prijatelji!* Trgovinsko zavezništvo EU s Kitajsko in vojna z Ameriko utegneta imeti škodljive posledice.

Omenjeno pravilo (o prijateljih) prizadeva tudi Slovenijo, ki prav gotovo ni najbolj vešča poslovanja s Kitajci. Zatakne se že pri pisavi, da o miselnosti in o človekovih pravicah sploh ne govorimo. Slovenci rabimo enako pisavo kot Američani in zahodni Evropejci. Zamenjava ZDA, ki so same po sebi težaven trg, s Kitajsko (ki je še večja in še bolj težavna) ni dobra zamenjava, je pa najbrž vseč slovenskim nasprotnikom Amerike, liberalnega kapitalizma itn. Slovenija se je v preteklih dvajsetih letih usmerila v Srednjo Evropo, ki je nezamenljiva.

Kaj sta se v Helsinkih dogovorila Trump in Putin, ni čisto jasno, po ameriških reakcijah sodeč pa je šlo bolj za (ameriške) notranjepolitične kot za zunanjepolitične zadeve. Putin je rekel, da si je bil želel Trumpove zmage, ameriški sogovornik pa je priložnost izkoristil za napad na strankarsko, ne mednarodno konkurenco. To je seveda tvegana zunanja politika. Če je Trumpu v Bruslju uspelo zasejati razdor med Evropejci, je Putinu vsekakor uspelo zasejati nezaupanje med Američani.

In zdaj Hrvaška. Najprej opazka o nogometu. Pisec teh vrstic si je ogledal le finalno tekmo Francija-Hrvaška, ki so jo Hrvati izgubili z 2 proti 4. Pogled na občinstvo je bil veličasten, še bolj veličastno pa je bilo opazovati množice na zagrebških in pariških ulicah. Ob navdušenju, ki je prehajalo v fanatizem, se moramo nepristranski opazovalec, kot je pisec teh vrstic, predvsem pa zaničevalci domoljubja vprašati, od kod ta bolj ali manj neobvladljiva energija? Od kod ta brezrezervna privrženost domačemu moštvu? Od kod velikanska pozornost, ki jo Evropejci, se mi zdi, da predvsem v zadnjih letih namenjamo nogometu? Pisca teh vrstic pri množičnem, bolj masovnem nogometnem poenotenju fascinira in skrbi predvsem suspenz individualnosti. Ampak o tem bi bilo treba razmišljati posebej!

Če postavimo v oklepaj morebitne feministične pomisleke o izključno moških športih in če se ne oziramo na objemanje igralcev z bujno hrvaško predsednico, vendar ne moremo mimo interpretacij finalnega rezultata. *Za nas*, so vzklikali hrvaški navdušenci, *so naši nogometaši zlati!* Čeprav so se uvrstili na drugo mesto, čeprav so dobili srebrno medaljo, ki je sicer vredna vsega spoštovanja, in čeprav so bili poraženi od Francozov - kar je že spet častivreden poraz - so vpili, da so "zlati". Poraz so preinterpretirali v zmago.

In zdaj smo pri slovenski povolilni kombinatoriki. Po razglasitvi rezultatov volitev, so povsod pisali, da je bila SDS *relativna* zmagovalka in da je bil Janez Janša *relativni* zmagovalec. Kadar o nekem dosežku pravimo, da je relativen, običajno mislimo, da je z njim nekaj narobe. Precej slovenskih komentatorjev, predvsem pa - če uporabimo Avbljevo oznako - *levih intelektualcev* je prepričanih, da je pravi zmagovalec junijskih volitev Marjan Šarec. Matej Tonin je zdaj omajal to prepričanje in za to potezo bi mu morali vsi nepristranski, t.j. količkaj objektivni opazovalci čestitati.

Napoved Mateja Tonina, da se umika iz pogajanj s Šarcem, ker ne verjame v uspešnost njegove koalicije, je bila strela z ne povsem jasnega.

XIV. SE JE SLOVENSKA DRŽAVA PO(NE)SREČILA?

Ljubljana, 20. julija 2018

Pred dnevi sem - po objavi nekaterih svojih tekstov, najbrž pa tudi zaradi obletnice osamosvojitve - poleg pohval dobil tudi dve neprijazni sporočili:

da slovenska država v resnici ni rezultat prizadevanja Slovencev in truda generacije, ki je med letoma 1987 in 1992 pripravila nacionalni program, se bojevala zoper JLA in dosegla mednarodno priznanje; ampak je posledica mednarodne konstelacije, interesov drugih držav, predvsem pa srbske milosti in milosti jugoslovanskih generalov;

da je slovenska država nekakšna polomija, saj se v njej slabo živi, sposobni državljani pa po deset let iščejo zaposlitev, vendar je ne najdejo.

Tidve sporočili izvirata iz temeljnih nesporazumov, ki so povezani z notranjepolitičnimi zadregami in ki - poleg številnih obstoječih, vendar, kot kaže, ignoriranih - zahtevajo nova oz. ponovna pojasnila.

1. Samostojna, neodvisna država

Naši kritiki bi si lahko najprej zastavili vprašanje, ali si narodi res ustanavljajo narodne države brez posebnega truda, saj je držav vseh skupaj okrog 200, etničnih skupin več kot deset tisoč, različnih jezikov pa okrog 6.500. Lahko bi si zastavili vprašanje, zakaj se pravica narodov do samoodločbe v Evropi pojavi šele v dvajsetem stoletju, ponekod pa se še sploh ni pojavila; zakaj si samostojne države doslej niso ustanovili niti Kurdi, ki jih je okrog 25 milijonov; niti drugi narodi z več prebivalci kot Slovenija, kot npr. Katalonci, Palestinci, Baski ali Škoti. Nato bi se lahko vprašali, kako si je mogoče razložiti dejstvo, da se je velikanska večina Slovencev za samostojnost odločila na plebiscitu leta 1990. Potem bi si morali zastaviti še vprašanje o zgodovini slovenskega ponižanja, podrejenosti in tistih težav, ki jih je Cankar imenoval hlapčevstvo, poznejši avtorji pa slovenski problem in narodno vprašanje.

V ozadju teh vprašanj se zastavlja vprašanje primerne ali srečnega zgodovinskega trenutka, ki ga je Lojze Peterle imenoval *nasmeh zgodovine*. Gre za vprašanje, ki bi ga lahko imenovali vprašanje konjunktore, saj so nekako istočasno s Slovenijo nastale tudi države kot Češka, Estonija, Gruzija, Hrvaška, Latvija, Litva, Slovaška... Res je šlo za konjunkturo, ki je bila povezana z razpadom mnogodržavnih povezav oz. blokov in z razkrojem socialističnih oz. komunističnih diktatur, s čimer se je končala hladna vojna.

Problem Slovenije - v primerjavi z drugimi novimi državami - je bil v tem, da Slovenija pred letom 1991 ni obstajala kot država; da ni imela niti svoje vojske niti svoje diplomacije, in jo je bilo treba kot državo šele ustanoviti. Tega ni bilo treba početi niti Čehom niti Estoncem in pravzaprav niti Hrvatom, ki so nekoč živeli v Neodvisni državi Hrvaški. Državne sisteme so - podobno kot Srbi ali Rusi - že imeli, ali pa so obudili državno tradicijo. Tuje države in svetovna kriza (da ne govorimo o jugoslovanski) bi s težavo dosegle hkratno ustanovitev samostojne, demokratične pa še popolnoma nove države. Slovenija je imela podobne probleme kot druge nekdanje socialistične države, vendar je morala med letoma 1987 in 1991 poleg zagovornikov socializma prepričati tudi patentirane internacionaliste, integraliste in unitariste, torej nasprotnike samoodločbe. Na konferencah na Brionih in v Haagu leta 1991 ni Slovenija dobila nikakršne spodbude, kvečjemu nasprotno. Evropska unija je takrat zagovarjala ustanovitev tretje (konfederalne, »moderne«...) Jugoslavije po vzoru evropskega povezovanja. S tem vsaj približno odgovarjam tistim, ki mislijo, da so samostojno Slovenijo ustanovile tuje sile. Tisti, ki tako mislijo, so seveda nasprotniki slovenske samostojnosti, problem je v tem, da njihovo število - iz razlogov, ki jih je treba še raziskati - narašča. Seveda je nesporno, da bi naša generacija imela mnogo več težav pri ustanavljanju samostojne Slovenije, ko ne bi bilo konca hladne vojne in ko ne bi razpadla Sovjetska zveza.

Zakaj si narodi prizadevajo ustanoviti svoje narodne države? Predvsem zato, da lahko sami z avtoriteto svoje države in na državni ravni odločajo o svojih interesih. Kadar so narodi vključeni v mnogonarodne države, lahko te odločajo v nasprotju z interesi in koristmi posameznih narodov. Veliko vprašanje je seveda, ali lahko danes narodne države, posebej tiste, ki so članice mnogodržavnih organizacij, v celoti varujejo svoje državne interese in s tem tudi svojo narodnost? Vprašanje je, ali lahko Slovenija v Evropski uniji v celoti varuje svoje državne interese. Ko bi v EU vstopila Jugoslavija, bi bila Slovenija pri varovanju svojih narodnih interesov stopnico nižje. Slovenščina je eden od 24 uradnih jezikov EU. Od "jugoslovanskih" jezikov je uradni jezik še hrvaščina; v primeru članstva Jugoslavije, bi bilo uradnih jezikov 23, med njimi pa bi bila *srbohrvaščina*. V primeru članstva Srbije in Makedonije se bo število uradnih jezikov (in prevajalskih kabin) povečalo na 26.

Ključno vprašanje je seveda, kako bo v prihodnosti funkcionirala Evropska unija: kot relativno razrahljana ali kot vse tesnejša povezava (kot napovedujejo dokumenti EU)? Slovenija ima pri načrtovanju evropske prihodnosti lahko ali - odvisno od politične reprezentance - težko odločilen glas. V primeru, ko Slovenija ne bi bila država, o tem sploh ne bi govorili.

2. Življenje v Sloveniji

Države imamo državljani in obiskovalci iz tujine radi tudi zaradi naravnih in kulturnih odlik. Da je Slovenija lepa dežela, slišimo od vsepovsod. Marsikje se zavedajo njenih

zakladov, kot so gozdovi, vrtovi, vinogradi, hribi, pestra in zdrava hrana s sredozemskimi in srednjeevropskimi sestavinami... Življenje v Sloveniji je prijetno zaradi relativno redke naseljenosti, ki omogoča počitek, sprehode, izlete itn. Kakovost države nujno določata njena velikost in število prebivalcev. Slovenija spada v kategorijo majhnih držav, kot so Ciper, Estonija, Hrvaška, Island, Izrael, Latvija, Litva, Luksemburg, Malta... vendar ni tako daleč od v vseh pogledih vzorčne in zgledne države Švice. Majhne države imajo - posebej v časih recesije - težave z naložbami in presežki svojih industrij, ki so namenjeni izvozu. Še večje težave pa imajo s strahovi zaradi fizične nemoči in ranljivosti.

Slovenci so nezaupljivi do tujcev in celo do prišlekov iz drugih slovenskih regij. Zadržani so do novosti in reform, slovenski zavist in škodoželjnost pa sta ovekovečeni v šalah in pregovorih. Vendar te narodne značilnosti/posebnosti - kljub morebitnim neprijetnostim - niso usodne za kvaliteto življenja v Sloveniji. Med letoma 1989 in 2017 je bruto družbeni proizvod na prebivalca zrasel od 6.000 na 21.000 evrov. Leta 2008 je slovenski BDP na prebivalca dosegel 91% evropskega BDP na prebivalca.

Slovenci se največkrat pritožujejo v zvezi z nezaposlenostjo ali negotovimi/prekarnimi zaposlitvami, v zvezi s slabimi plačami in visokimi davki; v zvezi z zapletenimi administrativnimi postopki (kot je pridobitev gradbenega dovoljenja), čakalnimi vrstami v zdravstvu in pravosodju itn. Če beremo rezultate raziskav javnega mnenja, je podoba bolj vedra. Raziskava *Eurobarometer* npr. ugotavlja, da je z življenjem v Sloveniji zadovoljnih 87 odstotkov vprašanih, kar je boljši rezultat od rezultata za EU. Skoraj dve tretjini Slovencev ocenjujeta finančno stanje svojega gospodinjstva kot dobro, več kot polovica anketirancev pa je - podobno kot Evropejcev - zadovoljnih s svojimi službami.

Pri tem so Slovenci bolj kot drugi Evropejci nezadovoljni z razmerami v domačem gospodarstvu in znatno bolj nezadovoljni kot Evropejci pri zaposlovanju. Z razmerami pri zaposlovanju, pri čemer je odstotek nezaposlenih v EU 7,1, v Sloveniji pa 5,6, je zadovoljnih 30% Evropejcev in le 7% Slovencev. V Nemčiji znaša nezaposlenost 3,5%, v ZDA 4,1%, v Italiji 10,9%, v Španiji pa 16,1%. V medijih pogosto najdemo neresnično trditev, da so imeli v časih jugoslovanskega socializma službo prav vsi državljani. Po eni strani jo postavlja na laž t.i. zdomstvo oz. pojav *Gastarbeiter*-jev, po drugi strani pa je prevelika množica zaposlenih potiskala plače navzdol. V Sloveniji je bila leta 2018 povprečna mesečna neto plača (1077 evrov) štirikrat višja od povprečne mesečne neto plače leta 1988 (244 evrov). Toda, pravijo Slovenci, evropsko povprečje je 2000 evrov!

Nezadovoljstvo z življenjem v Sloveniji je rezultat:

1. upravičenosti in možnosti primerjanja tega življenja z življenjem v drugih državah,
2. povečevanja možnosti izražanja in širjenja demokracije,
3. kritičnega ocenjevanja politikov in politik.

Ob navedenih statističnih podatkih bi lahko domnevali, da je nezadovoljstvo s sodobnim življenjem v Sloveniji večinoma neupravičeno. Drugače je, če podatke o tem življenju primerjamo z (ne)uresničenimi *pričakovanji*. Zdi se, da so Slovenci od samostojne države pričakovali več, takšna pričakovanja pa bi lahko imeli za upravičena v dveh primerih:

7. če Slovenijo primerjamo s sosednimi državami, s katerimi smo bili zgodovinsko povezani, npr. z Avstrijo (denimo, da primerjave z Jugoslavijo niso relevantne);
8. če se primerjamo z državami, ki so nekoč zaostajale za Slovenijo in nas prehitevajo (npr. Češka, Madžarska, Poljska, Slovaška).

Po premisleku se zdi, da so neuresničena pričakovanja vendarle povezana s politiki in politikami, ki niso utemeljene s prednostmi, bolje, so nasprotne prednostim, ki jih - v primerjavi z jugoslovanskim socializmom - ponuja samostojna in demokratična država. Dejavniki zaostajanja ali podpovprečnih dosežkov ni samostojna in demokratična Slovenija, ampak težnje nasprotnikov samostojnosti in demokratične ureditve. Gre za nasprotovanje konceptom, kot so bili zastavljeni v času osamosvajanja in v času sredinskih vlad od Demosove in Drnovškovih do Janševe vlade 2004-2008. Gre za nasprotovanje, ki je značilno za levičarske režime na Balkanu pa zunaj Evrope in nesprejemljivo za Zahodno Evropo, pravzaprav za Evropsko unijo v celoti.

Iz povedanega je mogoče sklepati, da imajo prav tisti, ki za svoje težave in za neuresničena pričakovanja krivijo slovensko politiko. Glede na to, da so jo v času samostojnosti v glavnem vodili predstavniki levih strank oz. - kot velevala letošnja politična korektnost - *leve sredine*, bi bilo najprej treba poskrbeti za spremembo. Selektorja državne reprezentance (Državni zbor in Predsednik republike) bi morala zavrniti nadaljevanje prevlade leve sredine, torej bi morala poskrbeti za moštvo/ženstvo, ki bo pospešilo spremembe.

XV. ŽRTVE NOROSTI IN NJIHOVI SOVRAŽNIKI

(Nekaj opazk o slovenskih politikih in intelektualcih)

22. julija 2018

Širjenje norosti

Pesnik Ciril Zlobec je nekoč, še predno je leta 1990 postal član Kučanovega Predsedstva Republike Slovenije in s tem *politični intelektualec* - v nasprotju z razširjenim prepričanjem, da so Slovenci kulturni narod in tako rekoč narod kulture - izjavil, da je zanje vendar značilno *pomanjkanje kulture*. Po vsej verjetnosti je imel v

mislih podcenjevanje intelektualcev in kulture, ki je bilo razširjeno v jugoslovanski državi in tudi v slovenski politiki. Ta je v sedemdesetih letih - v obračunih s t.i. liberalizmom, ki ga je predstavljal *Stane Kavčič* - doživela nekakšno *kulturno revolucijo*, protiintelektualni in protikulturni pretres, za katerega so bile značilne različne ideološke norosti od *usmerjenega izobraževanja* (1980) do *skupnih jeder* (1983). Pretres je navsezadnje prispeval k razpoloženju, ki je sprožilo nov pretres in botrovalo ustanovitvi samostojne slovenske države. Sedemdeseta leta so vsebovala politične in administrativne norosti, nagrajevala pa njihove podpovprečno nadarjene in slabo izobražene vzgojitelje oz. prenašalce.

Norosti v slovenskih svinčenih 70. letih so črpale svojo moč iz izkušenj zgodnjega socializma v 40. in 50. letih. Političnega intelektualca Edvarda Kocbeka so odstranili zaradi njegovega sočutja s poraženci v drugi svetovni vojni in zaradi strahu, da bo prej ali slej odprl vprašanje povojnih pobojev, strahu, ki se je uresničil v sedemdesetih letih in ki še danes bremeni slovensko politiko, da se ne more otresti norosti (od norosti zgodnjega, preko norosti realnega in socializma s človeškim obrazom do norosti ponovljenega in norosti negotovega socializma). Največja slovenska norost je politična diskriminacija, ki temelji na sovraštvu do žrtev norosti.

Kako je mogoče v družbi širiti norost?

9. V totalitarizmu se norost širi od zgoraj navzdol,
10. v demokraciji se norost - po vsej priliki - širi od spodaj navzgor ali pa še bolj verjetno:
11. je njen tok dvosmeren.

Kaj je norost? Začnimo z nedolžnimi/jezikovnimi norostmi. Konec maja 2018 so na Filozofski fakulteti ljubljanske univerze sprejeli sklep, da bodo poslej v svojih pravilnikih uporabljali le ženski spol, ki se bo nanašal na kateri koli spol. Kadar bo kje pisalo "profesorica", ne bomo vedeli, ali gre za moškega ali za žensko. Z izgovorom, da v slovenski slovniici gospoduje moški spol, so uvedli gospodovanje ženskega spola. Hvalim Boga, da sem na FF diplomiral že davnega leta 1970. Ultrafeministični slovnični ukrep, ki se je nemara komu zdel smešen ali zabaven, je preprosto škodljiv, ker v slovenščino vnaša zmedo in norost.

Pozornejši gledalci slovenske nacionalne televizije so ob nedavni projekciji znamenitega Wilderjevega filma *Popoldanska ljubezen* (Love in the Afternoon), v katerem nastopata Gary Cooper in Audrey Hepburn, odkrili, da je prevajalka (moški? ženska?) vse, kar je v filmu ciganskega (v izvirniku "Gypsy") - in tega je precej, saj v filmu nastopa ciganski ansambl, ki izvaja cigansko glasbo - prevedla z besedama "Romi" in "romski". S tem je - nemara v strahu pred politično nekorektnostjo - spolitizirala splošno razumljivo, v nešteti zvezah in v nešteti tekstih utrjeno oznako neke folklore. Nepotrebna norost!

Svetli zgledi

Nekoč so se na vrhovih narodov in držav pojavljale pogumne, učene in - predvsem - bistroumne osebnosti. To se tuptam dogaja tudi v našem času. V enciklopedijah piše: *Mark Tulij Cicero* (umrl l. 43 pr. n. št.), rimski državnik, pravnik, politični teoretik in filozof. O *Juliju Cezarju* (umrl l. 44 pr. n. št.) piše: rimski politik, zgodovinar, govornik in vojskovodja. *Niccolò di Bernardo dei Machiavelli* (umrl 1527) je bil diplomat, politik in filozof. *Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord* (umrl l. 1838) je bil francoski škof, politik in diplomat. *Thomas Jefferson* (umrl 1826) je bil ameriški predsednik, filozof, agronom, vrtnar, arhitekt, etimolog, matematik, kriptograf, inšpektor, paleontolog, pisatelj, odvetnik, izumitelj in violinist. Pisatelj in filozof je bil tudi *Vladimir Iljič Lenin* (umrl 1924). *Winston Churchill* (umrl 1965) je dobil Nobelovo nagrado za književnost, pisatelj pa je bil tudi *Charles De Gaulle* (umrl 1970). Predsednik francoske vlade in ustanovitelj Evropske unije *Robert Schuman* (umrl 1963) je bil pravnik, ekonomist, filozof, teolog; *Henry Kissinger* je profesor in avtor številnih knjig o mednarodnih odnosih.

Mnogi slovenski politiki v 20. stoletju (*Anton Korošec*, *Janez Evangelist Krek*) so bili duhovniki, kar jih uvršča med intelektualce. Kljub nejasnim akademskim poverilnicam in kljub pregovornemu nezaupanju komunistov do intelektualcev je v to kategorijo spadal tudi *Edvard Kardelj* (umrl 1979), ki je napisal *Razvoj slovenskega narodnega vprašanja*. Izredno ploden pisatelj je bil *Milovan Đilas* (umrl 1995), ki je med drugim napisal *Novi razred*. Politična intelektualca sta bila *Josip Vidmar* in *Edvard Kocbek*, ki sta bila avtoriteti slovenskega partizanskega gibanja, vendar se jima je godilo podobno kot drugim intelektualcem v komunističnih deželah: revolucionarji/aparatčiki Kidrič, Kraigher, Maček, Marinko... so ju, predvsem drugega, odrinili na rob oz. preko roba oblasti.

Med politiki slovenske pomladi (1987-1991) bomo našli množico intelektualnih imen, o katerih je leta 1988 notranji minister Ertl - na posvetu v Tacnu - rekel, da "pod firmo kulture iščejo svoje gnezdo, da bi greli svoja politikantska jajca". Čisto brez intelektualskih poverilnic ni bil niti *Janez Drnovšek*. Zanj je bilo tudi značilno, da se ni otepal sodelavcev s takšnimi poverilnicami.

Tudi novi voditelji ZDA in EU so (bili) primerno izobraženi, hodili na prave šole (*Kennedy* na Princeton in Harvard, *Clinton* na Georgetown in Oxford, *Bush mlajši* na Yale; *Thatcher* in *Blair* na Oxford; *Pompidou*, *Chirac*, *Macron* na ENA; *Hans Dietrich Genscher* in *Gerhard Schröder* sta bila odvetnika, *Helmut Kohl* je študiral na Heidelbergu, *Angela Merkel* je doktorica znanosti... Edina pripomba na njihov račun bi bila povezana z novimi časi, kjer je manj priložnosti za junaštvo, tveganje in žar, ki so bili značilni za prehodnike. Če uporabimo Webrov izraz: karizma se je rutinizirala.

Slabotna generacija

Slovenska politična elita pred Demosom (1989) je bila slabotna, ta tradicija pa se je - z izjemami, kot sta bila Janez Drnovšek in Janez Janša - obnovila po Demosu. Staneta Kavčiča je leta 1972 nasledila ekipa Staneta Dolanca, Sergeja Kraigherja, Milana Kučana, Andreja Marinca, Franceta Popita, Mitje Ribičiča, Jožeta Smoleta, Franca Šetinca... Kolektivno vodstvo, ki je postalo značilno za obnovljeni socializem propadajoče države, je bilo slabotno že zaradi tega, ker ni mogla preprečiti propada socializma in razpada Jugoslavije. Po odhodu Demosa pa se je zgodba tako rekoč ponovila. Z izjemo mandatov Janeza Drnovška in Janeza Janše so bili - po letu 2008 - slovenski voditelji negotovi in komaj prepoznavni. Bilo jih je vedno več, med seboj so se prepirali in se spotikali, vedno težje je bilo ločiti enega od drugega, predvsem pa se niso mogli zediniti glede svojega voditelja, tako da se je širilo prepričanje o "stricah iz ozadja", o "globoki državi", o marionetni predstavi, katere niti vlečejo skriti lutkarji. Na prizorišču je - kot rečeno - nastopalo *kolektivno vodstvo z vedno novimi obrazi*. Njihova glavna naloga je bila izključevanje konkurentov, ki so jih imeli za sovražnike.

Značilnosti slabotnih oseb in skupnosti sta strah in sovraštvo. Nekaj takšnega se je dogajalo tudi pred volitvami 2018 in po njih. Če dobro premislimo, bomo videli, da je bilo prizorišče neenakomerno razdeljeno na tradicionalno (levosredinsko) politično elito, imenujmo jo *nomenklatura*, in na njenega (desnosredinskega) sovražnika, ki je imel tupatam - torej ne vedno - ob sebi še kakšnega bolj ali manj negotovega dobronamernega prijatelja. Glavni cilj nomenklaturo je bil: osamitev in izključitev sovražnika.

Slovenska nomenklatura je zapletena struktura, za katero je značilno, da nima pravega voditelja. Namesto vodenja se godita barantanje in prerivanje, ki sta najprej posledica velikega števila strank oz. zgrešenega volilnega sistema. Kolektivno vodstvo seveda skrbi, da se iz njega ne bi razvila kakšna posebno ugledna in prodorna osebnost, saj bi potem bilo kolektivnega vodenja hitro konec. Podobno kot v starih časih si člani kolektivnega vodstva za poslovodna opravila izbirajo najmanj nevarne, najbolj ranljive in po možnosti najbolj nesposobne člane. In zdaj trenutek odločitve: kdo naj vodi šestčlansko predsedstvo leve sredine (LS)?

Alenka Bratušek se je med kampanjo izkazala kot relativno strpna govornica, vendar jo od vodilnega položaja ločijo blamaža pri kandidaturi za komisarko, predvsem pa njeni intelektualni dosežki. Bratuškova je diplomirala z nalogo o poroznosti konfekcijskih medvlog, magistrirala pa (na Ekonomski fakulteti) iz administrativnega preurejanja Servisa za protokolarne storitve. Dve marioneti sta povezani z ljubljansko Pravno fakulteto. Cerar je njen profesor, Erjavec pa je - čeprav ga je bolj zanimalo slikarstvo - na njej diplomiral. Mesec je še študent, Šarec je igralec in imitator, Židan je veterinar. Izbor Šarca za predsednika LS je bil glede na volilni izid logičen, z vidika državnih interesov in učinkovitosti koalicije pa popolnoma zgrešen.

XVI. Intervju za Demokracijo

25. julija 2018

O aktualno političnem dogajanju v Sloveniji, Evropski uniji in svetu smo se pogovarjali s prvim slovenskim zunanjim ministrom dr. Dimitrijem Ruplom, ki spada, če uporabim njegov termin, v Veliko generacijo slovenskih politikov, ki je Slovenijo osamosvojila. Je predavatelj na Fakulteti za državne in evropske študije in na Evropski pravni fakulteti. Je dekan nove Fakultete za slovenske študije in rektor Nove univerze.

Gospod Rupel, naj najprej začneva z nedavnimi državnozborskimi volitvami. Kako ocenjujete izid volitev? Na eni strani prepričljiva zmaga Slovenske demokratske stranke in na drugi strani poraz strank, ki so zadnja leta sestavljale vladno koalicijo...

Prvič. O rezultatu letošnjih volitev le redkokdo – in temu se čudim - pravi, da je šlo za poraz Cerarjeve koalicije, ki hoče zdaj dobiti še en mandat. Šarcu je nasedel tisti del volivcev, ki so nameravali kaznovati SMC. Sicer je glavni problem slovenskih volitev pretirano število strank, ki izhaja iz miselnosti, da so stranke zastopnice množice/mavrice političnih prepričanj, kulturnih modelov, okusov... V resnici je parlament glasovalni stroj, kot je nekoč v jezi in na jezo nasprotnikov rekel France Bučar. O vseh zadevah je mogoče glasovati le »za« in »proti«, torej v principu potrebujemo dve stranki, morda tri, največ štiri... Boj za večinski sistem in proti njemu ni bil naključje. Poglejte, kakšen bi bil rezultat letošnjih volitev v primeru večinskega sistema! Ob tem lahko kdo ugovarja, češ, kako to, da desnica (tj. desna sredina) ni izvolila nobenega predsednika republike, kjer velja večinski sistem? Ta ugovor je upravičen. V strankah desne sredine se morajo vprašati, zakaj so ponujale šibke kandidate? Edini, ki ni bil šibak, je bil Peterle, vendar so mu takrat levi štabi nastavili združeno kandidaturo Gasparija in Türka. Zanimivo vprašanje je, zakaj tega ne dela desna sredina?

Drugič. Parlamentarne volitve junija 2018 so dale kočljiv rezultat glede na *kvaliteto osebja*, ki je bilo izvoljeno za parlamentarne oz. vladne položaje. Pravzaprav imamo dva problema: pomanjkanje pozitivnih avtoritet, tj. prodornih, močnih osebnosti; in pristransko konstrukcijo politične realnosti, kjer je vse dobro na levi, vse slabo pa na desni. Nujno bi se morali lotiti problema manjše privlačnosti desne sredine. Marsikaj izvira iz travmatične situacije v začetku sedemdesetih let, ko je Partija pokosila večino prodornih in obetavnih političnih osebnosti. Namesto njih so prišli tretjerazredni birokrati in udbovski agenti iz province, ki se niso zanimali za nič drugega kot za ohranjanje pridobitev socializma, tj. svojih položajev in premoženja. Zarota je bila popolna, saj je potegnila v svoj vrtinec tudi *Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo*, tj. današnjo FDV, in Pravno fakulteto, iz katere so izključili Bučarja. Po

obračunu z liberalnimi profesorji leta 1975 si FDV in Pravna fakulteta oz. ljubljanska univerza niso opomogle vse do današnjih dni. Bojim se, da so mnogi današnji levičarji in mnogi mnenjski voditelji nasledniki tedanjih oportunistov.

Tretjič. Prišel je konec hladne vojne in socializma, demokracija je bila videti zmagovita in neizbežna. Pojavila so se dela Francisa Fukuyame o koncu zgodovine (1992) in Samuela Huntingtona o trku civilizacij (1993); 11. septembra 2001 se je zgodil islamistični napad na *Svetovni trgovinski center*. Leta 2004 je Slovenija vstopila v Evropsko unijo in Nato, po letu 2008 pa v območje negotovosti. Navsezadnje nas je leta 2015 doletela t.i. migrantska kriza, ki postopoma načenja temelje zahodne civilizacije, kot smo jo poznali. Iz poročil o dogodkih t.i. arabske pomladi, predvsem v Egiptu; iz poročil o demonstracijah v ZDA, Franciji, Nemčiji, Ukrajini, Poljski, Madžarski... je razvidno, da na politiko znatno – če ne odločilno – vplivajo “bliskovita sporočila” t.i. družbenih medijev. Navsezadnje so jih uporabljali tudi mariborski “vstajniki”, ko so bili nahujskani zoper župana Kanglerja (leta 2012). Celo nekateri vodilni slovenski politiki se obmetujejo s šokantnimi tviti, s čimer znižujejo raven politične in siceršnje komunikacije.

Četrtič. Mnogi kompetentni ljudje se sprašujejo: kaj bi bilo, če bi se zares končala doba globalizacije? Če bi nazadovala svetovna trgovina? Kako bi se v tem znašla izvozno naravnana Slovenija? Se obeta recesija, kot se je pojavila že leta 2008. Zoper politiko varčevanja, ki je bila uvedena zaradi krize, so nekateri radikalni slovenski voditelji odgovorili z zanimivim stališčem, da gre za “brezglavo varčevanje”. Ti *zapozneli hedonisti* so še vedno na prizorišču, v ospredju glavnega odra, ki ga po vsem videzu nimajo namena zapustiti.

In končno. Slovenija že precej let zavrača reforme, za katere se je bila zavezala ob vključitvi v EU in Nato. To zavračanje je podloženo z ideološkimi spori, ki bi jih lahko na kratko in preprosto definirali kot boj med *osamosvojitelji* in *pridobitelji*. Gre za varovanje pridobitev socializma 1945-1990 in za osamosvojitve leta 1991-1992. Pridobitelji se sklicujejo na zmago v II. svetovni vojni, osamosvojitelji pa na zmago v hladni vojni.

Kako pa si razlagate dejstvo, da je Lista Marjana Šarca krepko zaostala za SDS, saj je dobila veliko manj, kot ji je po javnomnenjskih anketah kazalo še dva, ali tri mesece pred volitvami. Se je zgodba s t. i. novimi obrazi vsaj delno izpela?

Če se ne motim, je bil Šarec v obtoku dalj časa kot Cerar, so pa imeli njegovi botri z njim manj sreče. Čim dlje je bil (Šarec) na sceni, tem bolj so bili ljudje – kljub medijski podpori - razočarani. Kar zadeva nove obraze, so razumljivi v prelomnih časih. Na neki način smo bili novi tudi mi pri Demosu, vendar smo imeli za sabo izkušnje s projekti, kot so bili Nova revija, Bavčarjev odbor, Majniška deklaracija 1989... Pojavila se je nova, recimo Velika generacija, ki je danes ne vidim. Res pa je, da smo se zgledovali po Veliki generaciji na Zahodu. Mislim na ljudi, kot so bili Reagan, Janez Pavel II., Wałęsa, Havel, Gorbačov, Jelcin, Kohl, Genscher... Takrat je šlo za nadomeščanje

obrazov stare družbe, ki je propadla ob koncu hladne vojne. Ta trenutek je minil. To nadomeščanje se pa v Sloveniji niti ni najbolje posrečilo.

Tokrat imamo kar devet strank v državnem zboru, ni pa med njimi Slovenske ljudske stranke. Vas je kaj v zvezi s tem tako, ali drugače presenetilo?

Ves čas sem imel slab občutek glede razmer v SLS pa glede dogajanja s Primcem in Kanglerjem. Če bi združili obe stranki, bi komaj imeli prepričljivo moštvo. Ko bi se povezali s Požarjem in morda z Dobovškom, bi bila danes situacija drugačna. Vendar so se vsi po vrsti vedli zelo samozavestno in so hoteli biti voditelji.

»Zmagovalcu mora biti dana priložnost, da upraviči največjo podporo pri ljudeh. To krepi zaupanje ljudi v demokracijo in dela postopek oblikovanja vlade jasen in razumljiv«, je po prvem srečanju z relativnim zmagovalcem predčasnih parlamentarnih volitev Janezom Janšo dejal predsednik države Borut Pahor, ki je napovedal, da bo mandat podelil Janši, a kmalu zatem se je začela oblikovati t. i. projektna koalicija šestih strank pod vodstvom Marjana Šarca...

Položaj res ni najboljši. Po eni strani vidimo korektnost do Janše, po drugi strani pa vnaprej dogovorjeno igro t.i. levosredinskih strank, ki ne želijo sprememb. Ne poslušajte, kaj govorijo, glejte, kaj delajo. Če pride Šarec, bodo čakalne vrste še daljše, odnosi s Hrvaško še slabši, finance v rdečih številkah itn.

Je zadeva sedaj primerljiva z letom 2011, ko je namesto zmagovalca volitev Zorana Jankovića potem sestavil vlado Janez Janša?

Mislím, da ni primerljiva. Janša ni sestavljal koalicije za Jankovičevim hrbtom. Jaz sem takrat sicer po tihem upal, da bo prišlo do koalicije med Janšo in Jankovičem, vendar je Janković uvedel formulo, ki se je letos ponovila: samo z Janšo ne! Isto je bilo naročeno Šarčevi skupini: izključitev Janše in SDS.

V novi knjigi dr. Ernesta Petriča Spomini in spoznanja mi je v oči padla misel, ki je v teh dneh prav gotovo zelo aktualna. Kritičen je do tega, da se po vsakih volitvah kak vodja občinske uprave kar čez noč povzpne na mesto pomembnega ministrskega resorja. Ali tudi ko čez noč postane minister kak profesor, ki je bil vse življenje le šef samemu sebi, zdaj pa naj bi kot minister koordiniral številne dejavnosti in urade. Po njegovo to zavira razvoj Slovenije!?

Ko sem nekaj mesecev pred volitvami videl, kam to pelje, sem nekaterim prijateljem predlagal, da bi sestavili seznam 88 najbolj sposobnih, uglednih, zaupanja vrednih Slovencev in Slovencev, neke vrste državno reprezentanco. Nastala je lista izjemnih osebnosti, tudi voditeljev ustanov, predsednikov uprav, diplomatov... ki niso strankarsko opredeljeni. Mimogrede, ti odlični ljudje večinoma ne vedo, da so se znašli na njej. Seveda sem predpostavljajal, da vsi ne bi želeli zamenjati svojih uglednih položajev za poslanske ali ministrske sedeže, odločilno bi bilo, če bi pobudo podprli.

Seveda nisem pričakoval, da bi na volitvah dobili 100%. Morda 10%, morda 15%. Pobudo je podprlo nekaj prijateljev, mnogi, na katere sem računal, pa so v zadnjem trenutku odskočili. Napisali so mi, da imajo preveč drugega dela, ki je bolj zanimivo od politike. Računajoč na bolj spodbudne rezultate volitev so menili, naj se s politiko ukvarjajo drugi! Zdaj imamo, kar imamo.

Samo mimogrede. Je Šarec pravi človek za reševanje nakopičenih težav s Hrvaško? Od mejnega vprašanja do deviznih vlog nekdanjih varčevalcev Ljubljanske banke v Zagrebu...

Si ga predstavljate kot predstavnika Republike Slovenije na mednarodnem parketu?

V naslednjih letih bo mednarodno okolje ključnega pomena za Slovenijo. Prihaja trgovinska vojna, Slovenija pa je izvozna država. Treba bo izbirati med partnerji. Kitajci in Rusi (prvi še bolj kot drugi) imajo drugačno, zahodna Evropa in ZDA pa enako pisavo kot Slovenci. Potem so tu odnosi s Hrvaško, ki izriva Slovenijo iz Jadrana; potem drugi tir, potem schengenska meja, razdori v Evropski uniji... Gospod Šarec nima izkušenj z mednarodnimi odnosi. Celo Erjavec, ki si jih je nabiral več let, je naredil usodne napake.

Vi ste se sredi junija odzvali na javno pismo Spomenke Hribar, ki je z že znanimi očitki zatrdila, da predsednik SDS Janez Janša ni primeren za premierja, da bi predsednik vlade moral postati nekdo drug: bodisi Marjan Šarec, kateri drugi predsednik parlamentarne stranke ali nemara nekdo tretji. Vi menite nasprotno in pravite, da Janša po vseh kriterijih spada v Veliko generacijo, ki je ustanovila Slovenijo kot narodno državo.

Strah pred Janšo in njegovo izključevanje oz. predsodke proti desni sredini sem že deloma pojasnil. Zaničevanje osamosvojitve in države pa je slovenski absurd.

Glede Janše ste tako zapisali, da trenutno v Sloveniji ni boljšega kandidata za predsednika vlade, ki ima za povrh še to prednost, da je zmagal na volitvah...

Res sem tako napisal in res to mislim.

Kakšna koalicija bi bila tako po vašem mnenju v tem trenutku najbolj primerna za Slovenijo, da bi bila kos izzivom, ki jih prinašajo razmere v Sloveniji in tudi zunanje mednarodno okolje v katerega je naša država čedalje bolj vpeta?

Nekatere koalicije so primerne, ne vem pa, ali so mogoče. Običajno se povezujejo stranke, ki so si *sorodne*. Zanimiva bi bila koalicija treh bivših predsednikov vlade (Janša, Cerar, Bratušek) s Toninom in Šarcem. Primerna bi bila tudi *velika* (desno-leva) koalicija, npr. SDS, NSi, SNS, SD. Idealna bi bila *švicarska koalicija*, v kateri bi bile vse parlamentarne stranke.

Se pravi, da si v taki koaliciji ne želite Levice, ki se zavzema za izstop Slovenije iz Severnoatlantskega zavezništva (NATO)?

Kaj si jaz želim, je postransko vprašanje. Naša zunanja politika je milo rečeno zgrešena, vendar jo držita nad vodo EU in NATO. Ko bi izgubili ta rešilni pas, bi se potopili.

Kako pa gledate na nedavni vrh zveze NATO v Bruslju? Minil je v znamenju kritik ameriškega predsednika Donalda Trumpa zaradi preskromnih obrambnih proračunov preostalih zaveznic, zaradi česar naj bi domnevno zagrozil celo z izstopom iz zavezništva. Trump je to zanikal in na koncu vrha zatrdil, da verjame v NATO in da je ta še močnejši kot dva dni prej....

Ameriškega predsednika so zase izvolili Američani. Dejstvo je, da evropske članice Nata, ko gre za financiranje obrambe, ne spoštujejo pravil, in prav tako je dejstvo, da imajo ZDA velikanski zunanjetrgovinski deficit. V tej veliki igri, ki bo zahtevala velike spremembe v EU, je Slovenija problem, ki je majhen zaradi velikosti države, velik pa zaradi zgrešene obrambne in zunanje politike. Ko bi imeli primerno sposobno državno reprezentanco, bi lahko sodelovali v igri z izvirnimi in konstruktivnimi idejami. Slovenski obrambni in zunanjepolitični strategiji bojo morali nekoč odgovarjati zaradi zaničevanja vojske, saj to zaničevanje zbuja občutek, da se Slovenija noče braniti. Brez Nata se seveda niti ne more braniti.

Vam so Združene države Amerike zelo pri srcu zaradi vrednot, ki jih zastopajo. V zadnjem času smo priča napetostim med ZDA in Evropsko unijo zaradi protekcionističnih ukrepov, ki jih sprejema ameriški predsednik Donald Trump. Tako želi s carinami zaščititi ameriško industrijo pred ceneni kitajskimi izdelki, pa tudi pred nekaterimi evropskimi izdelki... Kako gledate na to?

Izjave so eno, politika pa drugo. Evropejci smo razvajeni in se bomo – kakor otroci premožnih staršev - s težavo navadili na samostojno življenje. Vendar bo ameriški predsednik navsezadnje moral popustiti in razmere se bodo morale izboljšati postopno. V vsakem primeru pa sedanje razmere naravnost vpijejo po reformi EU. V Sloveniji je nastal osnutek nove evropske ustave, Cerarjeva vlada pa jo je ignorirala.

Vas kaj skrbi, da se s tem krhajo tradicionalno dobri odnosi med ZDA in Evropsko unijo? Je to za EU priložnost, da se bolj postavi na svoje noge, da vodo bolj samostojno zunanjo politiko?

Mislim, da so EU in ZDA obsojene na prijateljsko sodelovanje. EU ne bi smela voditi protiameriške politike. Različne teorije o tem, da hočejo Američani spreti Evropejce med sabo, se mi zdijo nesmiselne, če pomislim, da je Evropska unija v bistvu ameriški projekt, ki sta se ga domislila Roosevelt in Churchill v Placentia Bay avgusta 1941.

No, po drugi strani pa je ruski predsednik Vladimir Putin svetovno nogometno prvenstvo v Rusiji dobro izkoristil za promocijo svoje države...

Vladimir Putin si – morda podobno kot nekateri naši pridobitelji – želi vrnitev sovjetske veličine. Takšna vrnitev v ruskem sistemu ni mogoča, mogoče pa so provokacije in tragični dogodki od Abhazije in Južne Osetije do Krima, Luganska in Donecka. Tega Putinu ni mogoče kar odpustiti. Politična izraba olimpijskih iger in nogometnih prvenstev pa spominja na stare čase, ko je leta 1936 želel ustvariti vtis na svetovno javnost Adolf Hitler.

Kako ocenjujete srečanje ameriškega in ruskega predsednika v Helsinkih? Je to korak v pravo smer?

Diplomacija je boljša kot vojna. Dvostranska srečanja ameriškega in sovjetskega oz. ruskega predsednika so bila vedno koristna. Spomnite se srečanja med Bushem in Putinom na Brdu leta 2001. Žal se slovenska diplomacija tokrat ni prav nič potrudila.

Če se vrneva k Evropski uniji. Ameriški predsednik Donald Trump je ob začetku vrha Nato v Bruslju napadel Nemčijo, ko je dejal, da je zaradi »neprimerne« dogovora z Moskvo glede plina postala njena »ujetnica«. Kako vidite vlogo Nemčije znotraj Evropske unije?

Z odhodom Velike Britanije se bo povečal vpliv Francije in Nemčije. Če bosta ravnali pametno in skladno, bo EU prosperirala. Mislim seveda na problem migrantov. Če bo gospodarska kriza, bo vse skupaj težje, predvsem pa me skrbi delitev EU na sredozemski in severni del, torej ločena francoski in nemški vlak. Ruska energija je za Nemčijo velika skušnjava. Pa tudi tega ne bi smeli pozabiti, da so Slovenci nekoč v 19. stoletju ugibali, ali naj postanejo Rusi ali Prusi.

In še za konec. V zadnjih letih je EU do temeljev pretresla t. i. begunska oziroma migrantska kriza. Voditelji 28 članic EU so konec junija v Bruslju po maratonskih in kaotičnih pogajanjih le dosegli dogovor o migracijah. Gredo sklepi v pravo smer?

Prišel je čas za novo vlogo in drugačno ravnanje Evropske unije. Gre za zunanje meje. Enotna politika do prosilcev za azil in evropsko državljanstvo seveda pomeni poenotenje EU in še korak bliže EU kot (federalni) državi z jasno določenimi in varovanimi zunanjimi mejami. Tudi za evropski »Marshallov« načrt bo potrebna enotnost, potrebna bodo bistveno višja sredstva itn. Pri tem poenotenju bi seveda morali paziti na nacionalne občutljivosti. EU vendar ni isto kot ZDA, čeprav imajo tudi tam države (ki niso nacionalne države) svoje posebnosti in pristojnosti.

Bo s tem unija stala in obstala?

Slovenija bo stala in obstala z Evropsko unijo. Glede na to, da mora Slovenija, če hoče preživeti na evropski ravni, čim več izvažati, bi bil razpad EU katastrofa. Mnogo večja od tiste, ki je grozila, ko smo se ločevali od Jugoslavije. Naši trgi so bili nekoč na Balkanu, zdaj pa so v EU. Posebej pozorni bi morali biti do držav Višegrajske četverice, s katerimi imamo veliko skupnega. Aktualno šimfanje čez Poljsko in Madžarsko je nesmiselno.

Biografija

Dimitrij Rupel se je rodil 7. aprila 1946 v Ljubljani. Leta 1970 je diplomiral iz primerjalne književnosti in sociologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani ter leta 1976 doktoriral iz sociologije na Univerzi Brandeis v Walthamu v Massachusettsu (ZDA). Leta 1970 se je zaposlil na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani – od leta 1986 kot izredni in od leta 1992 kot redni profesor. Sodeloval je v uredništvih več revij; 1968 do 1969 je bil odgovorni urednik Tribune, 1970 do 1971 Problemov in 1984 do 1987 Nove revije. Leta 1989 je bil med ustanovitelji stranke Slovenska demokratična zveza in predsednik njenega izvršilnega telesa. Bil je bil prvi zunanji minister Slovenije (maj 1990–januar 1993). Leta 1992 je bil izvoljen v 1. državni zbor Republike Slovenije. Decembra 1994 je bil izvoljen za ljublanskega župana, od leta 1997 do 2000 je bil veleposlanik v ZDA, nato zunanji minister v Drnovškovi, Ropovi in nato še prvi Janševi vladi. Potem ko je predsednik Republike Slovenije Danilo Türk zavrnil njegovo imenovanje za veleposlanika v Avstriji, ga je 27. novembra 2008 novi predsednik vlade Borut Pahor imenoval za posebnega odposlanca za zunanje zadeve in svetovalca v kabinetu predsednika vlade. Konec marca 2009 je s položaja posebnega odposlanca odstopil in postal uslužbenec ministrstva za zunanje zadeve. Nazadnje je bil konzul Republike Slovenije v Trstu. Na državnozbornih volitvah 2011 in 2014 je kandidiral na listi SDS. Aktivno deluje v Zboru za republiko in Združenju za vrednote slovenske osamosvojitve. Je predavatelj na Fakulteti za državne in evropske študije (Brdo pri Kranju) in na Evropski pravni fakulteti v Novi Gorici. Je dekan nove Fakultete za slovenske študije in rektor Nove univerze. Je avtor številnih literarnih in strokovnih knjig ter znanstvenih in publicističnih člankov.

XVII. OBETI IN ODGOVORNOST NOVE SLOVENSKE VLADE

1. avgusta 2018

Pozorni urednik Portalplusa mi je predlagal, naj nekaj napišem o najnovejših dogodkih v "Gogi", pri čemer je mislil peripetije v zvezi s sestavljanjem vladne koalicije po junijskih volitvah in odločitvah Levice, da ne gre v vlado. O tem lahko rečem, da je Levica ravnala v skladu s svojimi interesi: s podporo Marjanu Šarcu bo dobila približno toliko, kot bi dobila s formalnim vstopom v koalicijo, izognila pa se bo odgovornosti,

ki načeloma spada k članstvu v vladi. Če se v zadnjem trenutku kaj ponesreči, se lahko zgodijo nove volitve, ki bi Levici samo koristile. Drugi nagrajenec odločitve Levice je Šarec, o katerem smo sicer ves čas, ne glede na odločitev Levice vedeli, da si želi biti in da bo postal predsednik vlade.

Podčrtal sem besedo odgovornost. Slovenija namreč - podobno kot druge evropske države - do sveta, ki jo obdaja, nima le terjatev, ampak tudi dolgove. Poleg tega, da zahteva razumevanje; poleg tega, da uživa spoštovanje in pomoč drugih držav, mednarodnih organizacij in ustanov, mora te države/organizacije/ustanove tudi podpirati, pač v skladu z mednarodnim pravom in v skladu z veljavnimi evropskimi, demokratičnimi itn. vrednotami. To, kar terjamo in kar dolgujemo, z eno besedo imenujemo solidarnost. Slovenija je članica OZN in evroatlantskih povezav, kot sta EU in NATO. Razmerja med Slovenijo in temi organizacijami so v glavnem določena, pravil, ki jih urejajo, se - odvisno od primera in naslova - v glavnem držimo, tuptam, vse pogosteje pa nam kaj spodleti, tako da nas že postrani gledajo. Precej nezaupljivosti se je nabralo na področju zunanje politike: od naivnosti in preprirov v zvezi s Hrvaško, nemoči pri varovanju schengenske meje, nejasne politike priseljevanja, neizpolnjevanja obveznosti na bančnem ali obrambnem področju... do šepaste diplomacije, ruske evforije in zaničevanja Amerike. Toda ne gre le za slovenske pomanjkljivosti v odnosu do brezmadežnega sveta. Problem je v tem, da je negotov tudi svet okrog nas, kar zahteva še posebno previdnost, pravzaprav politično doslednost in domiselnost. Svet od Slovencev pričakuje, da bodo prispevali dobre rešitve.

Tako rekoč istočasno s pobudo urednika Steinbucha, naj nekaj napišem o dogodkih v "Gogi", sem o evropskih izzivih razpravljal z odličnim diplomatom in vrhunskim poznavalcem Evropske unije Igorjem Senčarjem, ki o tej organizaciji pripravlja doktorsko disertacijo. Ta obravnava grško, ukrajinsko in migrantsko krizo. Naš doktorski kandidat se s tem v zvezi največ ukvarja s predmetom in dometom solidarnosti. V pogovoru, v katerem nisva mogla mimo pretresov, ki jih je v Evropi povzročil grški finančni polóm po letu 2009, sva se spomnila razlik med evropskimi konservativci in socialisti. Pri tem, da je bila vrednota solidarnosti tako rekoč nedotakljiva, so se razlikovali pri pogojevanju denarne pomoči. Predvsem v severnem delu Evrope je bil govor o solidarnosti v skrajni sili. Slovenija se je reševanja grške krize lotila neverjetno velikodušno, da je postala - glede na odstotek BDP - najbolj izpostavljena država. Minister Križanič je leta 2010 rekel, da je pomoč Grčiji dobra investicija oz. da bomo z njo dobro zaslužili.

Tu ne bi želel soliti odprtih ran, kvečjemu opozoriti, da je imela grška levičarska miselnost precejšen vpliv na slovensko levičarsko miselnost, ki se ni spremenila in ki utegne vplivati na politiko nove vlade, naj bo Levica v vladi ali naj vlada iz ozadja. Spomnimo se mariborske vstaje (2012) in besed nekdanje predsednice vlade in kandidatke za komisarko EU (leta 2013). V času, ko je bilo videti, da Grčiji za rešitev ne bo treba žrtvovati nobene uveljavljene državljanske navade, npr. neplačevanja davkov, je gospa Bratušek energično zavrnila brezglavo varčevanje. Nedaleč od te miselnosti so današnji koalicijski partnerji Bratuškove in osebe iz ozadja.

Evropski svet, katerega član bo tudi Marjan Šarec, bo odločal o finančnih ugodnostih in prispevkih držav članic, o migrantih, o trgovinski vojni z ZDA, o *brexitu*, o gospodarski in obrambni solidarnosti, o vabilu Hrvaški, naj se vključi v Schengen, o balkanski širitvi EU, predvsem pa o prihodnjih vodilnih funkcionarjih EU, ki bodo po vsej verjetnosti člani uveljavljenih evropskih strank. Kolikor lahko presodim na podlagi spremljanja dogajanja v medijih, se prihodnji predsednik vlade še ni opredelil glede najvažnejših evropskih in mednarodnih vprašanj. Svetovali mu bodo tisti, ki so zunanjo politiko vodili zadnja štiri leta. Doslej niso imeli nobene dobre ideje.

Medtem ko bo Šarec s Serpentinškovimi vici zabaval in (roko na srce, talentirano) imitiral člane svoje vlade, tega v Bruslju, dokler Evropska unija še ne bo razpadla, najbrž ne bo mogel početi. Utegne pa se zgoditi, da se ga bodo zaradi njegovih skečev o ženskah lotile evropske feministke. Čudim se, da se v zvezi s tem niso oglasile vodilne dame Filozofske fakultete, ki so sklenile požensčiti slovenščino. Verjetno ne vedo, kako naj se lotijo Šarca, ki je sicer njihov politični somišljenik.

XVIII. Se je slovenska država po(ne)srečila? Drugič.

Bled, 7. avgusta 2018

Ko berem četverico ugovorov zoper svoj dobronamerni članek "Se je slovenska država po(ne)srečila?", objavljen v *Sobotni prilogi* 28. julija 2018, mi pride na misel igra oz. pravljica o šivilji Klari, ki *podnevi šiva, ponoči para*.

Denimo, da kot *šivanje* označimo demokracijo in osamosvojitev, spoštovanje človekovih pravic, uspehe slovenske države na mednarodnem prizorišču in racionalno uporabo človeških virov, tj. meritokracijo oz. "kadrovske" rešitve glede na merljive dosežke posameznikov.

Paranje pa bi bilo zaničevanje nespornih slovenskih dosežkov, jugonostalgija, avtoritarna politika, podcenjevanje odnosov z najvažnejšimi državami in mednarodnimi ustanovami, brezbržnost pri uveljavljanju slovenske pomorske istovetnosti; uporaba družinskih in prijateljskih meril pri zaposlitvah in najemanju kreditov, zaustavljanje privatizacije; pojavi bančnih malverzacij, goljufij v zdravstvu, termoelektrarnah, zanemarjanje železniških povezav s Srednjo Evropo, predvsem pa neskončna oblastželjnost in solidarnost tretjerazrednih politikov.

Čeprav je bilo že povedano in protokolirano, naj ponovim, da sem v Demosu prav jaz ugovarjal poskusom uveljavljanja načela "ni važno, če je pismen, važno je, da je naš".

Marsikaj, kar piše v članku "Se je slovenska država po(ne)srečila?", je ponovitev, morda zaostritev opazk v mojih knjigah o slovenskem osamosvajanju in zunanji politiki. Npr. *Skrivnost države, Slovenija na svetovnem prizorišču, Negotovo življenje 176. članice OZN, Železo in žamet, Zadnjih sto let*.

Ko opazujem dogajanje po letu 1992, vidim veliko razparanega blaga, če se vprašam, kdo je kriv zanj, pa je odgovor na dlani. Gre za *nočno izmeno* slovenske politike.

Naj pojasnim. Po letu 1990 so večino, več kot tri četrtine najvišjih slovenskih voditeljev (predsedniki republike, parlamenta in vlade, komisarji EU) uspele postaviti stranke, ki so od začetka nasprotovale slovenski neodvisnosti in se same ali v medijskih predstavitvah imenujejo "leve" oz. "levosredinske". Ob tem se lahko upravičeno sprašujemo, zakaj niso bile enako uspešne stranke ali osebnosti, ki so dosegle neodvisnost in jih (v duhu nekdanjih jugoslovanskih obveščevalnih etiket) imenujejo "desne"? Na to vprašanje lahko odgovorimo, da so bile manj izkušene, manj premožne in manj zaslepljene z oblastjo. Lahko odgovorimo tudi drugače, ampak tokrat zadostuje. Drugo vprašanje zadeva Janeza Drnovška in Liberalno demokracijo Slovenije, ki sta obvladovala slovensko politiko med letoma 1992 in 2002. Glede na njune izmenične koalicije (z vsemi "desnimi" strankami) bi lahko rekli, da sta bila še najbližje dejanskemu liberalizmu, torej se poleg Peterletove in Janševe vlade uvrščata v *dnevno izmeno* oz. med slovenske šivilje in krojače. Nekateri jima pripisujejo delovanje v *polmraku*, tuptam jih prištevajo k levemu jedru.

Slovenske "desne" in mešane vlade pred letom 2008 so bile relativno uspešne, dosegle so članstvo v EU in Natu, predsedovale EU, uvedle evro in schengen, predsedovale OVSE in EU, slovenski BDP na prebivalca pa pripeljale do 91% povprečja EU. Ta rezultat se je po slovesu desnih in mešanih vlad drastično poslabšal. Toda glavni problem je, da Slovenija po nepotrebnem zaostaja za razvitimi državami in da nas prehitevajo države, ki smo jih podcenjevali.

Kot rečeno, sem zavrnil dve provokativni trditvi, ki krožita v javnosti: da slovenska država ni nastala zaradi prizadevanj in po volji Slovencev (ampak zaradi spleta mednarodnih okoliščin, po srbski milosti in milosti jugoslovanskih generalov), in da se je nazadnje izkazala kot polomija. V ozadju mojega komentarja je bilo upanje, da omenjeni trditvi vendar nista zelo razširjeni, po branju štirih ugovorov v najnovejši številki SP pa ugotavljam, da je bila moja skrb še kako upravičena, upanje pa neupravičeno.

Prvi ugovor sestoji iz lamentacij v zvezi z dosežki slovenske pomladi (denacionalizacija, vračanje premoženja Cerkvi, "izbrisani" itn.). Moj komentar: na pogorišču socializma so se - vendar precej plaho in neodločno - uveljavljale evropske vrednote.

D drugega ugovora razen v tem, da mi odreka inteligentnost in me hoče užaliti, ne razumem, vendar ne gre za moje nerazumevanje, ampak za nerazumljivost. Višek ugovora je v trditvi, da Slovenija v primerjavi z Jugoslavijo ni kaj dosti vredna!

Tretji ugovor ugovarja ugotovitvi, da je Slovenija samostojna država od leta 1991, in trdi, da je bila država že po ustavi 1974. Nesmiselna je tudi trditev, da Slovenci umirajo od lakote. (Morda bi uredništvo SP prosilo za seznam umrlih.) Navdušen je nad ravnanjem bivše španske vlade v zvezi s Katalonijo, Puigdemonta imenuje politikanta.

Četrty dopisnik, član Demosove vlade in poznejši privrženec Zorana Jankovića, prof. Jože Mencinger mi v marsičem pritrjuje, na koncu pa pravi, da bi si glede na odlične rezultate morali želeli "prevlado levih vlad". Naj bi si namesto šivanja želeli še več paranja? Res je, da smo Slovenci zadnja leta preživeli kljub levim vladam; ko bi bile drugačne in ko bi upoštevali evropska merila, pa bi bili bistveno bogatejši in boljše volje. To si upam v vsakem primeru trditi za slovensko zunanjo politiko. O čakalnih vrstah v zdravstvu in pravosodju nočem govoriti.

XIX. DA BI ČIM DLJE TRAJALO, DA BI ČIM PREJ MINILO

Bled, 10. avgusta 2018

“Me nisi nehal mučiti s tvojim prekletim časom! ... Rojevajo nad grobom, za trenutek zasveti luč, nato je spet noč.”
(Samuel Beckett, Čakajoč na Godota)

Tukajšnje/današnje opazke se mi zdijo važne, morda najvažnejše.

Nekaj dni nazaj mi je prijatelj - v zvezi s peripetijami okrog sestavljanja nove slovenske vlade - z zanj značilno ravnodušnostjo svetoval, naj se preveč ne vznemirjam, češ da bo trajala samo eno, največ dve leti. Leto ali dve je za marsikoga 365 ali celo 730 dolgih dni (tj. 8.760 oz. 17.500 ur) skrbi, truda, čakanja, morda neprespanih noči; za koga drugega pa so ure in dnevi prekratki in si želi, da bi trajali čim dlje, da se ne bi nikoli končali... Ljudje se razlikujemo (tudi) po pomanjkanju in izobilju časa.

Nekateri med nami si želijo, da bi vlada (ali parlament) trajala čim manj časa, medtem ko si drugi želijo, da bi ostala čim dlje, po možnosti več mandatov, če je le mogoče, do upokojitve vseh članov. Za diktature je značilno, da trajajo do smrti voditeljev. V tem

pogledu je bil jugoslovanski režim podoben Francovemu režimu v Španiji in Castrovedu na Kubi, bil pa je vsekakor trši od sovjetskega, čeprav si njegov ruski naslednik - skupaj z voditeljema Severne Koreje in Kitajske - prizadeva, da bi "čim dlje trajalo".

Bilo bi pretirano, če bi rekli, da imamo dve vrsti ljudi: takšne, ki jim čas teče hitro, in druge, ki jim teče počasi. V življenju imamo hitra in počasna obdobja. Večinoma nam čas teče počasneje, ko smo mladi, in hitreje, ko smo starejši. Pokojni Janez Drnovšek je imel navado reči: "so dobri dnevi in so slabi dnevi". Hitreje nam tečejo dobri, počasneje slabi časi. Včasih čas teče hitreje, včasih počasneje. Najbrž teče najpočasneje zapornikom, vojakom, bolnikom... Najhitreje teče zaljubljenecem, uživačem in sladokuscem, gledalcem zabavnih prireditev in bralcem zanimivih knjig, vnetim raziskovalcem, turistom...

Kako je s temi rečmi v vladah, pri njihovih članih?? Vladam in voditeljem, ki jim je predvsem do tega, da vladajo in vodijo; ki jim ugajajo protokolarni blišč in žarometi javne pozornosti; ki uživajo na svojih položajih ali počivajo na lovorikah, čas gotovo teče prehitro. Dokler jim časa niso zaustavili oz. podaljšali (!) udari ali revolucije, so na oblasti uživali in se pritoževali, da čas prehitro teče - dosmrtni predsedniki, kralji in cesarji. Članom prve slovenske vlade je čas tekel različno: tistim, ki so hoteli ustvariti nekaj novega ali doseči večje spremembe, se je čas vlekel. Glede na to, da je bil čas sprememb, je za večino članov vlade tekel prepočasi. Pisec teh vrstic se spominja prizadevanj za mednarodno priznanje, ki so tekla od plebiscita (decembra 1990) do januarja, pravzaprav do maja 1992. Čeprav so ta prizadevanja trajala komaj eno - ali v primeru upoštevanja datuma vstopa v OZN poldrugo - leto, so bila zame in za slovensko javnost nepopisno dolgotrajna. Po drugi strani smo bili za večino tujih opazovalcev in odločevalcev prenačlenjeni in prehitri.

Kadar čas teče počasi, si želimo, da bi čim prej minil. Da bi čim prej dosegli cilj in uspeh, uresničili načrt, uredili zadeve. V spominu imam stotine takšnih primerov. Komaj sem čakal, da mine dogodek, od katerega je bil odvisen pozitiven premik; da opravim srečanje, izgovorim govor ali končam predavanje, izpišem opazke; da se vrnem z napornega potovanja; da je konec sestanka ali protokolarnega dogodka, sprejema, večerje, svečanosti... Seveda čas v trenutku, ko je nekaj opravljeno, zdrvi, in si želimo, da bi tekel počasneje. Dolgočasnemu čakanju sledi zadovoljstvo, ki mine in izgine kot blisk. Življenje v politiki prinaša dolga obdobja čakanja in nestrpnosti, ko si želimo, da čim prej minejo, tem pa sledijo kratki trenutki, za katere si želimo, da bi trajali. Ampak ne trajajo.

V vzratnem zrcalu je to življenje videti kot komaj prekinjena vrsta nestrpnosti, čakanja, truda, skrbi... in ko človek pomisli, kaj je doživel, ima občutek, da si je vedno ali pretežno želel, da to, kar je, čim prej mine. Če natančno premislimo, gre za življenje, za katero si ne želimo, da traja, ampak čim prej mine. Kakšno pa je življenje, za katero želimo, da čim prej mine? Mislim, da je nekoč o tem razmišljal Samuel Beckett.

Potem je seveda še “objektivna” realnost, kjer vsaka stvar zahteva svoj čas. Za vlade in voditelje bi bilo priporočljivo, da se čim bolj podvizajo oz. čim manj obotavljajo ne glede na to, ali zanje čas teče hitro ali počasi. Če dobro premislimo, je bolje, da jim teče počasi. Vlad, voditeljev, oblasti, ki jim čas prehitro teče in ki zahtevajo nove in nove podaljške (npr. pri gradnji nacionalne knjižnice, bolnišnice, ceste ali železniške proge), bi se morali izogibati. To so namreč tisti ljudje, ki hlepijo po oblasti, ki jim je oblast všeč in ki želijo, da traja v nedogled. Ki želijo za vsako ceno postati voditelji, čeprav ne vedo, kaj in kam naj bi vodili.

XX. ZMEDA V ČAKALNICI

(Da bi čim dlje trajalo, da bi čim prej minilo, II. del)

Bled, 12. avgusta 2018

Čakalne vrste so znamenje pomanjkanja. V Sloveniji so bile nekoč - v socialističnih časih - nekaj vsakdanjega. Čakati je bilo treba na kruh, na meso, na obrtnike, na kino vstopnice (posebej, če je bil na sporedu kak ameriški film), na potne liste in vize, na gradbena dovoljenja, na stanovanja, na honorarje, na avtomobile, na uresničitev obljub, na boljše čase... Čakanje v vrsti je bilo tako rekoč zaščitni znak totalitarnih režimov, znamenito oznako te povezave pa je prispeval Franz Kafka v kratki zgodbi *Pred vrati postave*. V zadnjem času, potem ko so vrste tako rekoč izginile, pa so postale velik problem - najprej slovenskega pravosodja, nato zdravstva in navsezadnje mejnih prehodov. Čakalne vrste so kardinalni problem obtožencev, žrtev prevar, upnikov, bolnikov, turistov, policistov, migrantov... Ob tem se postavlja važno vprašanje: *ali so bili čakalne vrste kdaj problem vladajočega razreda socialistične Slovenije* (komunistični funkcionarji so si delili stanovanja in avtomobile, si organizirali “magacine” in posebne bolnišnice) *in ali so čakalne vrste v resnici problem aktualnih načrtovalcev rešitev, kot so razvidne v koalicijskih dokumentih LMS, SD, SMC, Levice, DeSUS-a in ZAB-a?*

Čeprav so znamenje pomanjkanja ali redkosti dobrin, zaradi katerih je treba čakati, so krajše ali celo daljše vrste najbrž neizogibne tudi v normalnih družbah, med katere bi se radi prištevali Slovenci. V Veliki Britaniji ali v ZDA se recimo nihče ne pritožuje zaradi čakalnih vrst na letališčih. Stotine in tisoči potnikov, ki vstopajo v državo, čakajo v dolgih vrstah pred kabinami oz. okenci, kjer pregledujejo potne listine. Seveda letališke in policijske oblasti prilagajajo število nadzornikov in okenc pritisku potnikov, da bi čakali čim krajši čas. Problem čakalnih vrst na mejnih prehodih med Slovenijo in Hrvaško ni v naravi stvari ali hudobiji, ampak v nesposobnosti organov. Če je naval velik, je potrebno namesto štirih postaviti deset ali celo štirideset kontrolnih

točk in postaviti primerno število nadzornikov. Kadar gre za upravičenost do azila ali državljanstva, je treba prosilce napotiti v čakalnico.

Drug problem so nezakoniti prehodi in celotna problematika *migrantske krize*. Težave, ki jih je doživljala Slovenija z navalom stotisočih migrantov leta 2015 in ki jih - v manjšem obsegu - še doživlja, niso tehničen, ampak političen in varnostni problem, ki za nobeno državo ne more biti preprost - kot bi se zdelo na podlagi besedila predloga koalicijske pogodbe med strankami LMŠ, SD, SMC, Levica, DeSUS in ZAB. Tam namreč piše, da je treba odpraviti obstoječe zakonske določbe, ki "omejujejo pravico do mednarodne zaščite v nasprotju z mednarodnim humanitarnim pravom in načeli človečnosti. Levica predlaga "odstranitev 'tehničnih ovir', ki ogrožajo človeška in živalska življenja." Tej miselnosti bi bilo mogoče ugovarjati s primeri drugih evropskih držav, ki so se soočale z migranti in ki imajo politične krize zaradi (dobronamerne) lahkomišelnosti v preteklosti, npr. Nemčije in Italije oz. Vatikana. Ukinitev čakalnih vrst za migrante menda ni dobra rešitev.

Predlogi levičarske peterice in pridružene Levice so zanimivi tudi, ko gre za pravosodje. Pravijo namreč, da bodo "preučili in po potrebi na novo določili objektivne kriterije za prednostno obravnavo zadev (npr. tudi za zadeve, kjer dolgotrajni postopki pripomorejo k insolventnosti podjetij in izgubi delovnih mest ter za zadeve, kjer so osumljeni nosilci javnih funkcij)". Bistvo je v "prednostni obravnavi" za nosilce javnih funkcij, ob tem pa se postavljata vprašanji:

Zakaj naša peterokraka skupina (plus Levica) problema "prednostne obravnave" ni mogla rešiti v desetletju, ko je bila na oblasti oz. je imela za to vse možnosti? In Ali ni (na podlagi razvpitih primerov) mogoče sklepati, da je bila "prednostna obravnavana" ravno tista obravnavana, ki je bila v preteklem desetletju v veljavi?

Pravi biser našega dokumenta pa je predlog rešitve za zdravstvo. Takole beremo:

Za isto storitev pri istem zdravniku so v okviru javnega sistema čakalne dobe, v primeru samoplačništva pa čakalnih dob ni.

Predlagatelji koalicijske pogodbe in še posebej Levica si (na področju zdravstva in pri šolstvu, kjer zavračajo *slepo upoštevanje sklepov Ustavnega sodišča* glede izenačevanja javnega in zasebnega šolstva) prizadevajo za izenačenje državljanov. Če ni mogoče skrajšati čakalnih vrst v javnem sistemu, jih je treba - da bi dosegli enakost - uvesti tudi v zasebnem sistemu! Predvsem pa uvajanje enakosti največkrat doseže, da so nekateri bolj enaki kot drugi.

XXI. ČAS DRŽAVNOSTI IN ČAS IDEOLOŠKE MOBILIZACIJE

Ljubljana, 16. avgusta 2018

Za začetek naj program Šarčeve koalicije primerjam z nakupovanjem avtomobila ali stanovanja. Kaj bi rekli, ko bi vam avtomobilski prodajalec ob nakupu ponudil: *To je odlično vozilo, ima štiri kolesa, motor, vetrobransko steklo, volan in sedeže!* ? Kaj bi rekli, ko bi vam gradbeno podjetje obljubilo, da bo vaše stanovanje opremljeno z okni in vrati, nakar bi dodalo: *Poleg vsega boste imeli tudi tekočo vodo!* ?

“Poslanstvo” avtomobila je še kaj drugega razen tega, da ima štiri kolesa, in “poslanstvo” stanovanja je še kaj več kot tekoča voda. Avtomobil nas mora pripeljati na cilj, v stanovanju moramo živeti. Kaj je poslanstvo politike? Kakšni so glavni nameni in cilji Marjana Šarca? Zaenkrat se ukvarja s samoumevnimi in tehničnimi vprašanji. Zanima ga, ali bo dobil dovolj podpore v parlamentu in kdo bo postal minister.

Predsednik vlade seveda ne more biti le računar, ampak mora tudi vedeti, kaj hoče in kako bo to, kar hoče, uresničil. V Šarčevem primeru - če npr. sklepamo po intervjuju v *Delu* - je to zavedanje nejasno. Čeprav državniki niso nujno najbolj zgovorni ljudje, od njih vendar pričakujemo kak stavek ali misel, ki si ju je mogoče zapomniti. Državniki pišejo knjige in članke. Iz njih je mogoče razbrati življenjske izkušnje in vrednote, navsezadnje z njimi tudi pridobivajo volivce. Naš mandatar (*in spe*) je doslej dokazal le željo, da bi bil predsednik, pri čemer ni važno, kateri: predsednik republike ali predsednik vlade.

Še najbolj smo si zapomnili Šarčevo primerjavo z Janezom Drnovškom (ki je bil pred predsedovanjem slovenski vladi kljub vsemu predsednik Jugoslavije in Gibanja neuvrščenih) in izjavo, da se je preživljal z igralskimi nastopi. Večinoma se resnim vprašanjem (ki jih sicer ni veliko) izmika s splošnimi in praznimi frazami, največ pa govori o tehničnih naporih pri sestavljanju koalicije. V odgovoru na vprašanje o morebitnih svetovalcih pa pravi:

Inflacija besed nikoli ni dobra. Če sam nimaš stvari razdelanih v glavi, ti niti sto svetovalcev ne pomaga, kvečjemu ti škodijo, da skačeš z mislimi sem ter tja...

Na vprašanje, kaj bo “glavna vsebinska točka vaše vlade”, Šarec odgovarja, da bo to zdravstvo oz. zmanjšanje čakalnih vrst, pri čemer “bi bil vsak odstotek zmanjšanja uspeh”. Na vprašanje o “interesnih krogih” spet enigmatično odgovarja:

Če bi človek povedal vse, kar ve, mu to vedenje ne bi prav nič pomagalo.

Člani velike generacije, ki so delovali v prvem delu državne zgodovine (1990-2008), so izšli iz gibanja, ki ga je Evropa imenovala čudežno (pa tudi grozno) leto, tj. ob koncu hladne vojne, njihovo spričevalo pa je bilo prizadevanje za demokratično in neodvisno državo.

Edvard Kardelj je leta 1956 v ameriški reviji *Foreign Affairs* objavil članek z naslovom "Razvoj v Jugoslaviji". V njem je zavračal podcenjevanje jugoslovanskega modela, češ da ne gre za enopartijski sistem, ampak za *nestransko socialistično demokracijo*. Mimogrede je ocenil, da so lahko diktature tudi napredne, demokracije pa tudi slabe. Pozneje se je Kardelj sprijaznil s pluralizmom, vendar ne strank, ampak "samoupravnih interesov". Na tej podlagi so slovenski partijski teoretiki razvijali tezo, da je pri nas Partija *hkrati na oblasti in v opoziciji*. To so počeli vse do znamenite izjave Staneta Dolanca, da "smo v tej deželi na oblasti mi, komunisti", sicer "bi bil kdo drug, toda temu ni tako in tudi nikoli ne bo".

Zakaj navajam pol stoletja stare izjave in dileme? Zato, ker slovensko politično prizorišče vse bolj spominja na nestransko socialistično demokracijo in ker se je končno - z Levico - utelesila še davna formula o dvojnem življenju - na oblasti in v opoziciji. Primerjavi Šarčeve koalicije (+Levice) z nestransko socialistično demokracijo bi bilo mogoče ugovarjati, češ da je tudi nekdanji Demos vseboval šest strank (SKD, SKZ, SDZ, SDZS, Zeleni in Liberalci). Razlika je v tem, da je bil Demos *predvolilna koalicija* in se je volitev udeležil kot ena stranka. Njen protigravec je bil establišment "nestranske socialistične demokracije", ki se je razdelil v tri stranke: SDP, ZSMS-LDS in SSS. Šlo je za dejansko tekmovanje med dvema blokoma, dan po volitvah pa je bilo takoj jasno, kdo je zmagal in kdo je poražen. Danes temu nikakor ni več tako.

Komentatorji, ki jih popularno imenujemo "levi" ali "levičarski", bi prvo, peto, osmo in deseto slovensko vlado imenovali "desno" oz. "desničarsko". Prvo vlado (1990-1992) je vodil Lojze Peterle, peto vlado (2000) je nekaj mesecev vodil Andrej Bajuk, osmo vlado (2004-2008) je vodil Janez Janša, kratkotrajno deseto vlado (2012-2013) prav tako. Druga (1992-1993), tretja (1993-1997), četrta (1997-2000) in šesta vlada (2000-2002), ki jih je vodil predsednik LDS Janez Drnovšek, niso bile enovite in jih je težko označiti kot leve ali desne, saj so v njih poleg LDS izmenično sodelovale še stranke SDS, Demokrati, Zeleni, reformirani komunisti in socialisti, SKD, SLS in DeSUS. Recept je s sedmo vlado (2002-2004) ponovil Drnovškov naslednik Tone Rop. Leta 2008 je prišla na vrsto deveta Pahorjeva, leta 2013 enajsta vlada Alenke Bratušek, leta 2014 dvanajsta vlada Mira Cerarja.

Težko bi ugovarjali oznaki, da so bile zadnjih deset let - po letu 2008 - z izjemo že omenjenega enoletnega intermezza 2012-2013 vse vlade (deveta, enajsta in dvanajsta) "leve" oz. "levičarske". Začetnemu zgodovinskemu, vendar kratkemu vzponu "desnice" (ki je dosegla demokracijo in neodvisno državo) je sledilo desetletno obdobje Drnovškovih večjih in manjših - raznolikih, denimo sredinskih - koalicij, ki

so jim uspela važna podjetja od pristopa k EU do članstva v Natu, in za katere sta bili značilni obzirnost in previdnost. Zdi se, da se je Drnovškove uspešne sredinske (?) politike lotila podobna utrujenost, kot je bila nekoč po velikih državnih dosežkih prizadela Demos. Ta se je leta 2004 vrnil v podobi Janševe vlade, ki je izpolnila precej državotvornih pričakovanj - od predsedovanja OVSE in evra do schengena in predsedovanja EU. V ozadju teh dosežkov je tlelo upanje na drugo republiko.

Nato se je zgodil prelom. Medtem ko je "desnica" leta 2008 vodila evropske posle in varovala nacionalne interese, je "levica" sklenila, da jo bo za vsako ceno onemogočila, zavrgla tradicijo Drnovškovih pogodb z njo in prevzela vso oblast. Pred volitvami leta 2008 je vsepovsod ob slovenskih cestah, na ulicah in po zidovih v mimoidoče z rdečega jumbo plakata strmel samo Borut Pahor.

Zgodovino samostojne slovenske države lahko razdelimo v dve obdobji:

Državotvorno obdobje Demosa in Drnovškovih vlad, ki dosežejo osamosvojitve, mednarodno priznanje, vstop v evroatlantske povezave, prevzem evropske valute in evropske zunanje meje, navsezadnje predsedujejo Evropski uniji (1990-2008);

Obdobje restavracije socializma in ideološke mobilizacije zoper mednarodno okolje Avstrije, Češke, Hrvaške, Italije, Madžarske, Poljske, Slovaške, predvsem pa ZDA (2009-2018).

Glavno vprašanje po junijskih volitvah je:

Ali se bosta zaostrovali protievropska ideološka mobilizacija in restavracija socializma; ali bodo pretehtale evropske vrednote, vrednote slovenske osamosvojitve in varovanje ustavne ureditve.

Po enodušnem priseganju zoper "desničarstvo", SDS in Janšo je razvidno, da je bila koalicija LMS, SD, SMC, ZAB, DeSUS + Levica ustvarjena z namenom kontinuitete druge opcije. Pojavljajo se pozivi, kot je npr.: *Ali se ti, ki že dolge tedne kujejo koalicijo, sploh zavedajo, kaj čaka Slovenijo, če jim spodleti?*

XXII. PRIČAKOVANJA V ZVEZI Z MARJANOM ŠARCEM

17. avgusta 2018

O pričakovanjih Marjana Šarca po izvolitvi v DZ lahko ugibamo, zdi pa se mi, da so povezana z nekaterimi iluzijami. Domnevam, da je gospodu Šarcu zelo všeč oblast, in če je tako, ni dobro za državljane. Da se primerja z Drnovškom, je nedostojno. Pričakovanja državljanov so - po dolgotrajnih pripravah in nejasnih sporočilih glede koalicijskih kombinacij - najbrž mešana: saj si težko predstavljajo, da bosta poslej

izvoljenec in vlada delovala učinkovito in dosegla potrebne spremembe na področjih, za katera sta pristojna. Takšna so tudi moja pričakovanja, še posebej pa me skrbi, ker se gospod Šarec vzpenja na oblast z izključevanjem in nasprotovanjem, pravzaprav s sovražno obsedenostjo z Janezom Janšo. Tega v moderni evropski politiki ni. Od gospoda Šarca pričakujem, da bo nastopal kot predsednik vlade, ne da bi vedel, kaj naj stori z vprašanji migrantov, demografije, privatizacije, čakalnih vrst v zdravstvu in v pravosodju... Kot vidim, se spogleduje z ignoriranjem odločitev Ustavnega sodišča. Zaradi mojih lastnih izkušenj v preteklosti (ko je bilo treba premagati nezaupanje drugih držav in tujih državljanov) me še posebej skrbi Šarčeva zunanja politika. Vtis imam, da je namenjen v napačno smer in da si predstavlja Slovenijo kot otok socializma v normalni Evropi.

XXIII. PRIDOBITELJSKA VLADA MARJANA ŠARCA

18. avgust 2018

Novica o izvolitvi Marjana Šarca - vsaj zame - ni bila spodbudna. Vprašanje celo, če je bila novica. Izvolitev je bila 90-odstotna uresničitev skrbno pripravljenega načrta. V začetku so želeli imeti v protijanševski koaliciji tudi Tonina, Levico so pa - da bi po potrebi blokirali Tonina - tako ali tako imeli v zadnjem žepu. Brez Tonina je položaj jasnejši, karte so odprte. Gre za socialistično vlado, ki namerava nadaljevati s politiko političnega gospodarstva, privilegijev najnovejšega razreda, brezbriznosti in malomarnosti glede strateških nacionalnih interesov (migranti, demografija, zasebna podjetniška pobuda, vključevanje v skupino hitro napredujočih držav, ki jo Pahor imenuje francosko-nemški vlak...).

Sprašujete, kdo je načrtoval protijanševsko socialistično koalicijo oz. kdo je "zadaj"? Gre za načrt skupin, ki jih imenujem *pridobitelji*, torej skupin, ki vztrajajo pri vrednotah zmagovalcev II. svetovne vojne, predvsem Sovjetske zveze in si zakrivajo oči pred zgodovinskim prelomom ob koncu hladne vojne. Sam imam do zaveznikov v II. svetovni vojni spoštljiv odnos, vendar se zavedam, da sta Evropska unija in Nato utemeljena s spravo med nekdanjimi sovražniki, po padcu Berlinskega zidu s spravo med Vzhodom in Zahodom. Naš glavni problem pa niso ti načrti, ampak slabosti oz. slabotnost politike, ki jo pri nas imenujejo "desnica" in ki je v bistvu moderna, liberalna evropska politika. Po letu 2004, ko je vse moderne slovenske stranke zbral Zbor za republiko, smo opešali. Zdaj bi se morali resno pogovoriti o preureditvi te t.i. desne politike.

XXIV. 50 LET OD LIKVIDACIJE PRAŠKE POMLADI, NEKAJ DNI OD LIKVIDACIJE SLOVENSKE POMLADI

20. avgusta 2018

Obletnice. V teh dneh se spominjamo sovjetske okupacije Češkoslovaške leta 1968. Brežnjev je takrat zatrl demokratično gibanje, ki ga je predstavljal Aleksander Dubček, in ga imenujemo *praška pomlad*. Ne moremo pa se odločiti, ali bi ob tem obžalovali tudi zatiranje slovenske pomladi, ki je dozorela dvajset let pozneje. Šarčeva vlada v marsičem pomeni slovo od vrednot slovenske osamosvojitve oz. slovenskega demokratičnega izročila. Pri nas je šlo brez tuje vojske.

Cenzura. Cenzuriranje, ki ga je sprožil Dežmanov intervju, je škandal in sramota, ki ju je mogoče razložiti na psihološki, sociološki in zgodovinski način. Najprej so tu obrambni mehanizmi cenzorjev, kot so *zanikanje, jeza, opravičevanje, minimiziranje...* Ti mehanizmi se danes v Sloveniji prepletajo z napadalnostjo in obsojanjem na račun žrtev krivic. Glavni zaplet je seveda pri *razumevanju in sprejemanju realnosti*. Poleg psihološke sta potrebni zgodovinska in politična refleksija.

Druga svetovna in hladna vojna. Socialistična republika Slovenija je nastala po *zavezniški zmagi v II. svetovni vojni*, neodvisna in demokratična država Slovenija pa ob *koncu hladne vojne oz. propadom socializma v Evropi*. Pojavljajo se trditve, da je tudi samostojna Slovenija rezultat zmage v II. svetovni vojni, ergo tudi socialistične ureditve. Zmaga leta 1945 je seveda prispevala k oblikovanju nacionalno koristnih ustanov, predvsem pa k vrnitvi Primorske. Velik dosežek slovenske osamosvojitve je bil, da so pri njej sodelovali vsi državljani ne glede na opredelitve, simpatije ali sorodniške vezi z udeleženci II. svetovne vojne. To velja tudi za višjo, državno oz. evropsko raven. V II. vojni poražene države kot Nemčija in Italija so bile med zmagovalkami hladne vojne, medtem ko je zmagovalka II. vojne Sovjetska zveza postala poraženka hladne vojne. Države kot Francija, Velika Britanija in ZDA so bile zmagovalke v obeh vojnah. To velja tudi za Slovence, ki so bili na zavezniški strani med drugo vojno in so se udeležili "pomladnega gibanja" 1987-1992.

Kulturni boj. Na Slovenskem že več let poteka razporejanje in preračunavanje v zvezi z udeležbo v vojnah. Kljub plebiscitu 1990, ki je zbral volivce vseh smeri in prepričanj, navsezadnje tudi kljub referendumu 2003 o vstopu v EU in Nato se je utrdilo (kljub vsemu napačno) prepričanje, da so bili *privrženci zmage 1945 nasprotniki osamosvojitve 1991, in da so bili privrženci osamosvojitve nasprotniki zmagovalcev v II. svetovni vojni*. V tem duhu poteka na Slovenskem polemika oz. kulturni boj med *osamosvojitelji* in *pridobitelji* (tj. branilcev pridobitev socializma). V tem smislu se odvija tudi slovensko strankarsko življenje, ki v zadnjem času doživlja nov pospešek z

medsebojnim *izključevanjem, ideološko mobilizacijo in sovražnim govorom proti osamosvojiteljem*. Na tej točki je potreben natančnejši pogled.

Komunisti preganjajo protifašiste. Ni res, da so bili člani protikomunistične opozicije in privrženci osamosvojitve leta 1991 po defaultu nasprotniki zaveznikov in partizanov. Osamosvojitve so podpirali in celo vodili člani partizanskih družin in privrženci zavezniške politike, njihovi potomci in sorodniki. Pri tem je treba upoštevati, da so po letu 1945, namesto, da bi se jim zahvalili, preganjali mnoge protifašiste, med katerimi so bili tudi liberalni in recimo krščanski ljudje. Po drugi svetovni vojni namreč ni prihajalo le do vsesplošnega ločevanja in izključevanja oz. komunistične diskriminacije protikomunistov, ampak praktično vseh nekomunistov, predvsem kristjanov in liberalnih ljudi; celo komunistov.

Londonska vlada. Posebej pozorni moramo biti glede sestave t.i. zavezniškega tabora na Slovenskem. Da bi ugajala oblastem, je večina zgodovinarjev v socialistični republiki Sloveniji poudarjala dosežke partizanskega gibanja - in pogosto pretiravala z njimi; medtem ko je bila zadržana do članov in privrženecv jugoslovanske/izgnanske/londonske vlade, čeprav so bili Britanci najvažnejši protifašistični zavezniki in od leta 1944 celo zavezniki partizanov. Slovenski pridobitelji so dosledno preganjali simpatizerje londonske vlade in slovensko liberalno/podjetniško/izobražensko/meščansko skupnost. Kmalu je predmet diskriminacije in politične izolacije postal tudi član londonske vlade in osrednja slovenska osebnost, ki je poskušala doseči spravo med partizani in domobranci, Izidor Cankar.

EU in Nato utemeljena na spravi med nasprotniki (II. in hladne vojne). Rezultati II. svetovne vojne so bolj odmaknjeni od rezultatov hladne vojne in dileme II. svetovne vojne so manj aktualne od dilem in razporeditev v zvezi s hladno vojno. Zastavlja se preprosto vprašanje: ali je za današnje življenje in za današnjo politiko pomembnejši rezultat II. svetovne vojne ali rezultat hladne vojne? Pridobitelji skušajo prevladati s tezo, da je bila važnejša II. svetovna vojna, ponekod pa se za ta namen njihovi nasprotniki osamosvojitelji sovražno etiketirajo kot fašisti, nasilneži, nesposobneži in celo zločinci. V zvezi s tem je treba opozoriti, da so moderne evropske povezave kot EU in Nato utemeljene na spravi med nasprotniki II. svetovne vojne, predvsem med Nemci in Francozi, med Nemci in Američani itn. Ob tem je zanimivo, da vrednote Evropske unije in Nata v 21. stoletju revidirajo tudi razmerja med nasprotniki hladne vojne. V zahodno politično sfero so bile vključene bivše socialistične države/republike kot Bolgarija, Češka, Estonija, Hrvaška, Latvija, Litva, Madžarska, Poljska, Romunija, Slovaška in Slovenija. Daleč od tega, da bi spodbujale kulturni boj med Zahodno in Vzhodno Evropo ali med Levico in Desnico se moderne evropske oz. evroatlantske ustanove organizirajo za upravljanje z migracijami, za boj zoper terorizem, za ureditev globalnih gospodarskih in okoljskih izzivov.

Slovenija otok socializma? Slovenski kulturni boj (ideološka mobilizacija, obujanje revolucionarnih oz. socialističnih tradicij, zbujanje sovraštva do kapitalizma,

Cerkve...), ki je dosegel svojevrsten pospešek po junijskih volitvah (2018), je znamenje zaostalosti in čudaštva. Nekatere negativne izjave in nestrpni pojavi v zvezi s sosednimi državami (Avstrijo, Hrvaško, Italijo, Madžarsko) kažejo na težnjo, da bi Slovenija postala socialistični otok sredi Evrope.

XXV. PREMIŠLJEVANJE O KATALONIJI

24. avgusta 2018

Delo je 23. avgusta 2018 objavilo dva zanimiva članka: "Molotov, Ribbentrop in Stalinova cigareta" (Alija Žerdina) in "Propagandna vojna rumene barve" (Mimi Podkrižnikove). Teksta pripovedujeta o političnih polòmih, pravzaprav o zgrešenem pojmovanju pravice narodov do samoodločbe, ki je bilo značilno za državnike, kot so (bili) Adolf Hitler, Josip Stalin, Neville Chamberlain in Mariano Rajoy. Iztočnica Žerdinovega komentarja je bila "odločitev zahodnih demokracij iz leta 2009, da 23. avgust razglasi za dan vseevropskega spominjanja na žrtve totalitarnih diktatur", pri čemer se avtorju zdi, da bi se morali ob paktu Molotov-Ribbentrop oz. Stalin-Hitler spomniti tudi "neprijetnega dejstva, da je slabo leto pred Molotovom tudi Zahod (tj. Chamberlain) v Münchnu podpisal sporazum s Hitlerjem in pri tem privolil v razkosanje Češkoslovaške". Skratka, iver v očesu svojega brata vidimo, bruna v svojem očesu pa ne.

V začetku se me je bolj kot Žerdinov dotaknil tekst Podkrižnikove, ki opisuje nesrečni položaj nekdanjega voditelja (zaenkrat) neuspešnega katalonskega gibanja za osamosvojitve Carlesa Puigdemonta, trdoglavost (in iz nje izvirajoči poraz) desne vlade Mariana Rajoja pa taktiziranje leve vlade Pedra Sáncheza. Skoraj leto dni po referendumu o neodvisnosti je Katalonija še vedno ali pa vedno bolj razdvojena. Sprti so Madrid in Bruselj, Barcelona in Bruselj, Madrid in Barcelona, v sami Kataloniji pa si ognjevitost nasprotujejo "unionisti" in "independentisti", po naše osamosvojitelji. Poročilo o Kataloniji se me je, kot sem rekel, dotaknilo, in je sploh vznemirljivo, ker postavlja pod vprašaj splošno veljavnost načela o samoodločbi. Za slovenske opazovalce in poročevalce sta v zvezi s Katalonijo aktualni dve spoznanji: po eni strani navdušeno spoznanje, da je Sloveniji uspelo, kar ni uspelo Kataloniji; po drugi strani žalostno spoznanje, da pravičnost ni vedno/nujno nagrajena, ampak ima trdožive in maščevalne nasprotnike. Ko sem prebral članek o Kataloniji, sem pomislil na slovensko posebnost: trdoživih in maščevalnih nasprotnikov nima le poraz, ampak jih ima tudi zmaga pravičnosti, kot se je izkazala leta 1991.

Maščevalnih, če hočete izprijenih nasprotnikov nimajo le krivice, ampak tudi pravice, kot je npr. pravica naroda do samoodločbe. To seveda ni neko senzacionalno odkritje, ampak bolj ugotovitev, ki vsebuje veliko zapletov in protislovij. Pred 80 leti Edvard

Kocbek ni premišljeval o Kataloniji, ampak o Španiji. Pisec teh vrstic ni prvi, ki si postavlja vprašanje, koliko se Kocbekov problem pozna pri aktualnem katalonskem problemu. V znamenitem "Premišljevanju o Španiji", ki je podrla lep del predvojnega literarnega establišmenta, je Edvard Kocbek napisal, da je treba obsojati tako *levičarsko brezobzirnost* kot tudi *desničarsko silovitost*. Odobravati ni mogoče niti *rdečega nasilja* niti *belega terorja*. In tu smo pri zapletu, ki ga vsebuje tudi komentar Alija Žerdina.

Žerdin bi se strinjal, da je treba obsoditi tako desničarsko silovitost kot tudi levičarsko brezobzirnost. Recimo Hitlerjev fašizem in Stalinov komunizem. Na tej točki se spomnim - Kocbekovemu nasprotnega - članka, ki ga je za ameriško revijo *Foreign Affairs* leta 1956 napisal Edvard Kardelj, v njem pa trdil, da so lahko diktature tudi koristne, in da so lahko demokracije tudi škodljive. Od te domneve ni daleč do teorije, ki pravi, da je komunistična diktatura dobra, zahodna demokracija pa slaba. Ta teorija je v mnogih letih svojih permutacij doživela tudi trditve, da komunistična diktatura ni prava diktatura, ali da obstaja socializem s človeškim obrazom, ki mu poveljuje prosvetljena Partija. Od teh trditev že spet ni daleč do predpostavke, da so levičarske vlade napredne, desničarske pa zaostale, in da je treba za vsako ceno izključiti sodelovanje Levice z Desnico. V slovenskem primeru pri tem nastane hujši problem, saj bi lahko rekli, da kdor zagovarja Levico in napada Desnico, napada tudi slovensko osamosvojitvev in brani jugoslovanski socialistični sistem.

Toda stvar ni tako preprosta. Ali Žerdin - seveda - graja Hitlerjevo politiko, čeprav se je Hitler pri sudetskem vprašanju skliceval na odločitve versajske konference leta 1919, ki je uveljavila pravico narodov do samoodločbe. Sudetski Nemci naj bi imeli pravico do samoodločbe. Ob tem Žerdin omenja oportunizem Nevilla Chamberlaina in Zahoda, češ da sta leta 1938 podprla razkosanje Češkoslovaške. Kaj hoče povedati naš avtor? Da so zahodne demokracije lahko tudi škodljive, medtem ko je bila sovjetska diktatura dobra zaradi uničenja fašizma, ki je *à propos* zahtevalo devet milijonov življenj? Ali Žerdin se seveda zaveda omenjenih zgodovinskih težav, zato nasprotuje *poenostavljanju*, pri čemer mu je treba pritrditi.

Ali Žerdin pa v svoji pravični drži pozablja najmanj dve reči. Pozablja, da demokracije vsebujejo relativno zanesljive mehanizme učenja in rehabilitacije, medtem ko imajo diktature oz. njihovi zagovorniki pri tem precej zadržkov. (Recimo, ko govorijo, da so zunajsodni poboji sekundarna tema.) Kot je znano, je Chamberlaina zaradi oportunistične politike zamenjal načelni Winston Churchill. Druga reč je povezana s samoodločbo. Hitlerjevo sklicevanje na versajsko iznajdbo samoodločbe, čeprav ga je demantirala druga svetovna vojna, je leta 2008 in 2014 ponovil ruski predsednik Vladimir Putin, ko je priključeval Abhazijo, Južno Osetijo, Krim, Doneck in Lugansk. To so bili vsekakor najbolj vznemirljivi dogodki 21. stoletja, pri katerih ni mogoče spregledati teženj po rehabilitaciji sovjetske diktature, ki je sicer epohalno propadla leta 1991.

In na koncu spet Katalonija. Narod, ki živi v njej, ni enak sudetskimi Nemcem, Srbom v BiH, na Hrvaškem ali prebivalstvu Krima. Moderna Španija pa tudi ni več diktatura, saj je samovšečnega Rajoya relativno hitro zamenjal Sanchez, katalonski osamosvojitelji pa tudi niso vrgli puške v koruzo.

Chamberlainov oportunizem nas potemtakem ne bi smel ovirati pri obujanju spomina na žrtve totalitarnih diktatur. Ta dan je nenavadno blizu 21. avgustu (1968), ko je Sovjetska zveza okupirala Češkoslovaško in zatrla praško pomlad. Kljub vsem zapletom, ki jih vsebuje debata o diktaturah, ni mogoče zagovarjati niti belega terorja niti rdečega nasilja. To je v bistvu preprosto.

XXVI. Se je slovenska država po(ne)srečila – tretjič

Ljubljana, 25. avgusta 2018

Danes (25. avgusta 2018) je bil v »Poštnem predalu 29« objavljen peti ugovor zoper moj pred mesecem objavljeni članek »Ali se je slovenska država po(ne)srečila?«. Kot nekateri prejšnji tudi ta ugovor uporablja notorično nesmiselne trditve, pri tem pa pričakuje, da se bomo tisti, ki smo med letoma 1990 in 1992 sodelovali pri ustanavljanju slovenske države, zagovarjali in opravičevali za svoja dejanja. Glavna nesmiselna trditev pisca petega ugovora je, da je imela Slovenija attribute državnosti »že zelo zelo dolgo« pred letom 1991. Ta nesmiselna trditev je sestavina političnega scenarija, s katerim naj bi rehabilitirali socializem, Jugoslavijo, hladno vojno itn. Glavno sporočilo ugovora je, da smo imeli Slovenci »svojo državnost« že v letu 1945 in celo leta 1917 (ko sta Pašić in Trumbić podpisala krfsko deklaracijo o Karađorđevićevi monarhiji). Krfska deklaracija, ki je bila pozneje opuščena, je ugotavljala, da so Slovenci, Hrvati in Srbi en narod. Pred letom 1991 Slovenija seveda ni bila samostojna država, ampak je bila del jugoslovanske države, vsaka drugačna trditev pa je bila po njeni zakonodaji kazniva. Leta 1991 je samostojnost, slovensko zastavo, ustavo, valuto... razglasila tedanja slovenska skupščina. Pred tem Slovenija formalno ni imela niti svoje vojske niti svoje diplomacije. Pred letom 1992 pred palačo OZN ni visela slovenska, ampak jugoslovanska zastava.

Nenavaden je očitek petega ugovora, češ da ne spoštujem demokratičnih pravil. Pri tem celo podtika, da »dva predsednika« spodbujam k nekakšni uzurpaciji (oblasti?). V resnici sem – kot je v demokraciji običajno – svetoval enemu samemu predsedniku in poslancem državnega zbora, naj nasprotujejo nadaljevanju režima, kot smo ga imeli štiri leta in ki je zaslužen za čakalne vrste, za zlorabo pravosodja, za zavlačevanje z drugim tirom, za velikodušno obravnavo bančnih malverzacij itn. Avtor ugovora se ne strinja: »tok dogajanja« naj bi danes imeli »v rokah kompetentni, aktualni, izvoljeni,

objektivni posamezniki«. Bomo poslej namesto dejstev o ustanavljanju države poslušali koalicijsko propagando v slogu govorcev totalitarnih režimov?

Sicer bi rekel, da je velik del petega ugovora žaljiv. Sprašujem se, kaj naj bi bil avtorju ugovora žalega storil in kakšni so razlogi njegovega pisanja. In kdo sploh je ta nestrpni gospod? Je le Lačen javne pozornosti?

XXVII. ALI SE JE SLOVENSKA DRŽAVA PO(NE)SREČILA? ČETRTIČ

(Načrt za zbornik)

26. avgusta 2018

Vse kaže, da slovensko in verjetno vso (srednje)evropsko javnost še vedno, več kot četrto stoletja *post festum*, vznemirja ocena rezultatov hladne vojne, posebej tistih rezultatov, ki zadevajo osvobajanje ujetniških narodov, oživljanje nekoč ukinjenih ali zapostavljenih in ustanavljanje novih držav. Postavlja se vprašanje, ali so se države, ki so nastale ali so se na novo konstituirale po koncu hladne vojne (npr. Bosna in Hercegovina, Črna gora, Estonija, Gruzija, Hrvaška, Kosovo, Latvija, Litva, Makedonija, Slovaška, Slovenija, Srbija, Ukrajina...) po(ne)srečile? Je bila v teh (ali le v nekaterih) primerih upravičeno uporabljena pravica do samoodločbe? So države postale uspešnice ali so nekatere med njimi postale *failed states*? Bi kazalo zaustaviti procese samoodločbe in spet povezati razvezane države? Na vprašanja o Sloveniji morajo seveda odgovoriti predvsem pristojni avtorji/raziskovalci iz Slovenije.

Spodbuda za razpravo o teh vprašanjih prihaja po eni strani iz slovenskih političnih zdrah, ki so se po zaslugi privržencev jugoslovanskih struktur začele že v devetdesetih letih, razplamtele pa so se po letu 2008. Pojavljajo in postavljajo se vprašanja, ali ne bi bilo pametneje nadaljevati z Jugoslavijo, jo nemara preurediti, poskrbeti za kontinuiteto nekaterih njenih sistemov, npr. v zunanji politiki, itn. Toda dilema med Slovenijo in Jugoslavijo je drobnarija, če jo primerjamo z ugotovitvijo ruskega predsednika Vladimirja Putina, da je bil razpad Sovjetske zveze velika napaka in celo tragedija. V bližini teh vprašanj se postavljajo vprašanja o samoodločbi Katalonije, Kosova in Krima. Predsednik Evropske komisije Jean Claude Juncker je po katalonskem referendumu izrekel ključno napoved: če bi šli po katalonski poti, bi imela Evropska unija kmalu 98 članic, tega pa ni mogoče prenesti. Čeprav zbuja številna in drugačna vprašanja, je mogoče reči, da je bil tudi *brexite* (in da utegne biti škotski referendum, če pride do njega) pravzaprav varianta samoodločbe. Ključno vprašanje dolgoročnih rezultatov konca hladne vojne pa je seveda *migrantsko vprašanje*, ki ogroža schengenske zunanje meje in celovitost Evropske unije.

Po vsem videzu so olajšanje, ki je nastopilo po padcu Berlinskega zidu in propadu socializma, ob začetku novega stoletja zavrli teroristični napadi, arabska pomlad, vzpon islamskega ekstremizma... To je bil čas tehnoloških prebojev in inovacij na področju medijev in komunikacij, ki je prinesel tudi pojav množičnega odtekanja državno občutljivih informacij in “žvižgačev” (Snowden, Assange). Po propadu socializma, pozneje pa zaradi migracij in terorizma, so po Evropi dobila zalet različna nacional(istič)na in domoljubna gibanja, ob njih pa so se okrepile tudi konservativne stranke. To dogajanje pa je trčilo tudi ob po vsem videzu usklajene napade levičarskih strank in medijev, ki so konservativna gibanja pogosto imenovali “fašistična”, retrogradna, primitivna. Usklajeno delovanje levičarskih organizacij, ki sicer ni moglo preglasiti zgodovinskega pešanja socializma in se v Evropi (še) ni preoblikovalo v politično premoč levice, vendar ustvarja vtis, kot da nam grozi drsenje v razmere, ki so bile značilne za čas fašizma, holokavsta itn. V resnici se na prizorišče - dober primer je Slovenija - vračajo imena, simboli, retorika, skupine in šole, ki so prevladovali pred propadom socializma, tj. pred koncem hladne vojne. Značilno geslo takšne (proti-konservativne) politike je npr. geslo: *Dovolj je bilo brezglavega varčevanja!* Ta politika, ki se razglaša kot *socialna*, se v nasprotju z *gospodarsko racionalno liberalno politiko* ne navezuje na spravo med Vzhodom in Zahodom oz. na konec *Hladne vojne*, ampak na rezultate *Druge svetovne vojne*. V Sloveniji so ti rezultati nerazvezljivo povezani s komunističnim prevzemom oblasti, kar vodi k domnevi, da imamo opraviti s poskusi restavracije socializma. Še več, ti poskusi se (npr. v Sloveniji) povezujejo s trditvami, da je bila Jugoslavija boljša država od Slovenije, od koder ni daleč od sklepa, da je bila *slovenska osamosvojitve napaka* in da se je slovenska država ponesrečila. Te trditve je treba brati skupaj s trditvami nekaterih voditeljev, da je bil razpad Sovjetske zveze zgodovinska napaka. Marsikaj povedo slovenske politične povezave s temi voditelji.

Prepričljivo bi morali odgovoriti na vprašanje *Ali se je slovenska država po(ne)srečila?* Poleg tega pa še nekatera druga vprašanja: V čem, v kateri sferi se je po(ne)srečila? Kdo je za to zaslužen/odgovoren? Kako se slovenski dosežki primerjajo z dosežki primerljivih držav? S katerimi državami se bomo primerjali?

V prvih dveh poglavjih odgovora na vprašanje *Ali se je slovenska država po(ne)srečila?* bi morali obravnavati:

- *obrambno in zunanjo politiko Slovenije po letu 1991*. V bistvu bi morali tidve politiki primerjati z udeležbo posameznih slovenskih funkcionarjev v jugoslovanskem sistemu, tj. v Zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo oz. v JLA in v Zveznem sekretariatu za zunanje zadeve oz. v jugoslovanski diplomaciji; poleg tega bi morali primerjati jugoslovanske koncepte pred letom 1991 s slovenskimi po letu 1991; temu bi sledile primerjave:
- *zavezništva in mednarodne povezave 1991 in 2018;*
- *primerjava med jugoslovansko ustavo 1974 in slovensko ustavo 1991;*
- *politični sistem 1990 in 2018;*

- *gospodarski položaj Slovenije* leta 1990 in leta 2018 (stabilnost, BDP, kupna moč, bančni krediti, dolgovi, cene...);
- *infrastruktura* (ceste, železnice);
- *energetika*;
- *položaj kulture* (s posebnim ozirom na položaj knjige), *šolstva in znanosti v Sloveniji* leta 1990 in leta 2018;
- *medijski sistem, svoboda objavljanja 1990-2018*;
- *položaj zdravstva*,
- *položaj v pravosodju*...